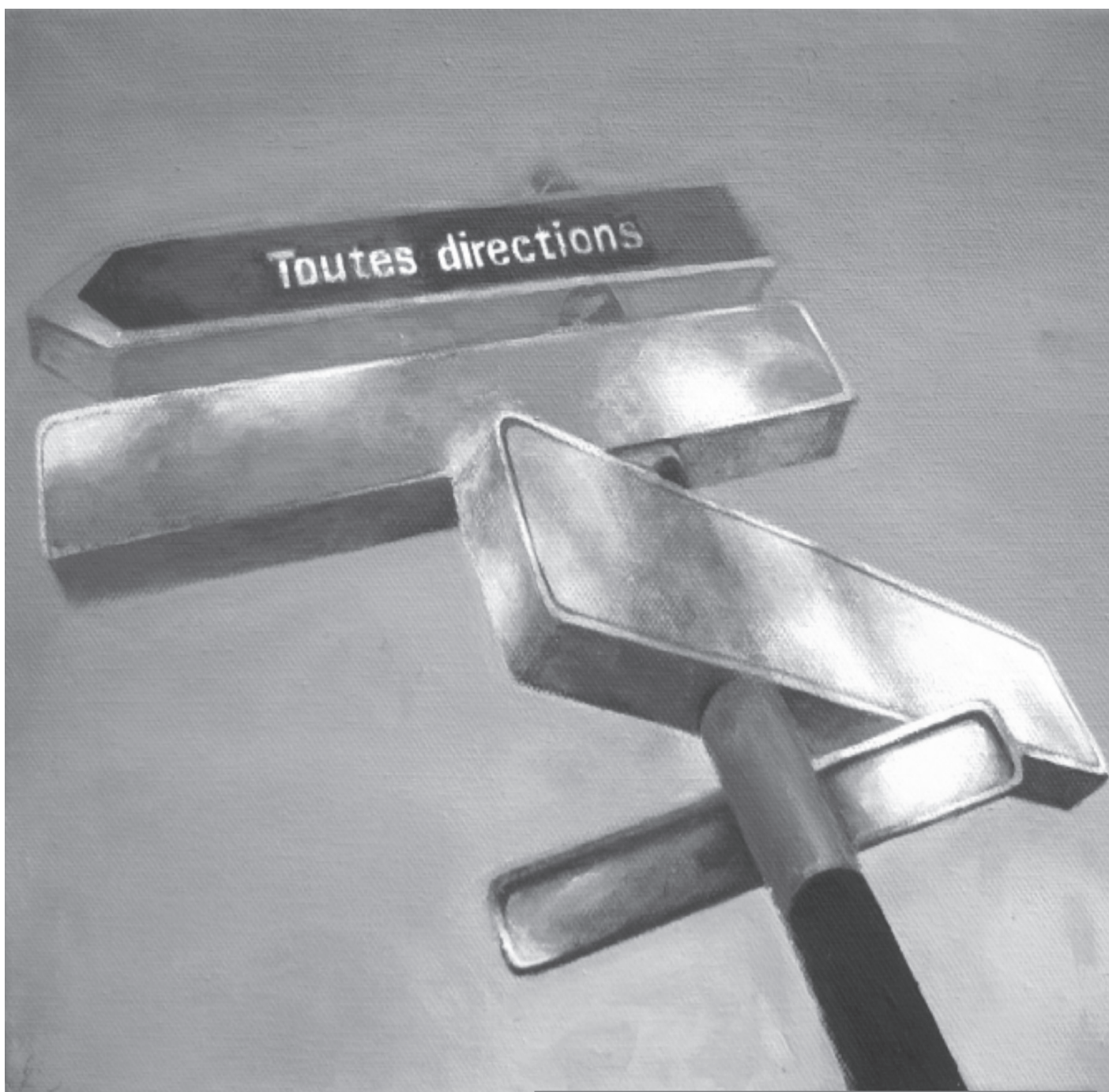

Caiete Silvane

Revistă de cultură

65

Dirrecția noastră

Raluca Avrămuț, "Fără titlu" (2006), 21x30cm, acril pe pânză

"Fara titlu" (2007), 50x70 cm, acril pe panza

Raluca Avrămuț

"Fara titlu" (2008), 135x70 cm, ulei pe panza

"Fara titlu" (2007), 50x70 cm, acril pe panza

"Fara titlu" (2007), 39x84 cm, acril pe panza

Poem pentru "Caiete Silvane"

ioan es. pop

de vreo trei luni, mâna stângă îmi tremură tare.
doar n-o fi de la băutură, că băutura
o beau cu dreapta, nu?

ia să mă duc eu mâine la doctor,
pentru că n-apuc să mai beau un pahar până la capăt
și stânga și începe să zvâcnească.

atât de frică mi se face, că alerg din nou la pahar
și mai iau o-nghițitură, poate frica se mai domolește,
dar ți-ai găsit: frica nu se domolește deloc
și dacă n-o paralizez cu încă un pahar,
mă paralizează ea pe mine

și uite-așa, din frică în mai frică și din pahar în mai pahar,
se face a doua zi
și a doua zi doar cât să sting fiertura de cu seară,
pentru că fără îndoială azi mă voi opri,
acum chiar m-am oprit,

în urma mea secundele s-au adunat deja puzderie,
mari cât halbele de la încheietura osândiților,
minutele-s cât poloboacele din pivnițele vaticanului,
iar orele cât niște galioane pântecoase,

dar ce spun eu ore, este deja o eternitate,
am și uitat de când n-am mai băut,
o, doamne, a trecut atâta vreme,
încât nici nu-mi amintesc cum mai miroase băutura,

hai, astăzi doar cât să-mi aduc aminte
și după aia o săptămână mă las.
dar ce zic eu o săptămână? o lună!
ba și o lună e nimica toată,

precis o să mă las un an sau doi
sau zece sau o sută.
de mâine știu precis c-am să mă las.
dar vai cu câtă frică mă gândesc deja
la veșnicia însetată care va urma.

La Gyula, sub semnul lui Eminescu

■ La Centrul Cultural Românesc din Gyula, Ungaria, a avut loc joi, 3 iunie a.c., o serată literar-folclorică dedicată poetului Mihai Eminescu, organizată de Consulatul General al României la Gyula, în colaborare cu Centrul Culturii Tradiționale Sălaj și cu Liceul "Nicolae Bălcescu" din localitate, la care au participat consulul general Ioan Fodoreanu, Preasfințitul Siluan, Episcopul Eparhiei Ortodoxe Române din Ungaria, Ligia Mirișan, directorul Bibliotecii Județene Bihor, directorul Maria Gurzău, cadre didactice și elevi de la liceul menționat, reprezentanți ai presei de limbă română din Ungaria. Înainte de acest moment, delegația diu Sălaj, împreună cu Ioan Fodoreanu, a depus o jerbă la placa dedicată prezenței la Gyula, între anii 1905 - 1908, a marelui scriitor român Liviu Rebreanu, în acea perioadă sublocotenent de infanterie în armata austro-ungară.

■ La evenimentul de la Centrul Cultural Românesc au evoluat poeți și scriitori - Cristian Contraș, Daniel Hoblea, Marcel Lucaciu și subsemnatul - din Sălaj, orchestra Ansamblului folcloric "Meseșul" din Zalău, dirijată de Ioan Iluș, cu solistele Lucreția Bolba și Alexandra Preda (solistă a Centrului Culturii Tradiționale Sălaj, instruită de Cristian Moldovan, referent muzicologie în cadrul acestei instituții), precum și elevi ai Liceului Românesc din Gyula, care au susținut, împreună cu oaspeții sălăjeni, un microrecital de poezie, în limba română și în limba maghiară, din recentul volum dedicat celei de-a zecea ediții a Festivalului "Primăvara Poeziei" (apărut recent la Editura "Caiete Silvane" și Hepehupa), precum și din versuri de Mihai Eminescu. De asemenea, publicistul Fejér László a prezentat revista "Hepehupa", subsemnatul revista "Caiete Silvane", iar Daniel Hoblea cele mai recente apariții editoriale de la Editura "Caiete Silvane". Profesorul și poetul Marcel Lucaciu a susținut o scurtă conferință în memoria Poetului Mihai Eminescu, de la a cărui Mare Trecere se vor împlini, la 15 iunie, 121 de ani. În semn de prețuire pentru sprijinul acordat diferitelor manifestări

organizate la Gyula în ultimii ani, consulul general Ioan Fodoreanu a înmănat două diplome de excelență, directoarei Bibliotecii Județene Bihor, Ligia Mirișan și directorului Centrului Culturii Tradiționale Sălaj, Cristian Contraș.

■ Gyula este un oraș de frontieră situat la aproximativ un km de Vârșand și care trăiește aproape exclusiv din turism. Orașul are în jur de 35.000 de locuitori și una dintre cele mai cunoscute stațiuni termale din Ungaria. Gyula (Giula, Jula) este considerat principalul centru al comunității etnicilor minoritari români din Ungaria, în localitate avându-și sediile cele mai importante instituții și asociații ale acestei comunități: Autoguvernarea pe țară a Românilor din Ungaria, Uniunea Culturală a Românilor din Ungaria, Centrul de Documentare și Informare a Românilor din Ungaria, Institutul Cultural al Românilor din Ungaria, precum și alte fundații și asociații reprezentative. Tot în Gyula se află și singura instituție de învățământ cu predare în limba română la nivel liceal din Ungaria - Liceul "Nicolae Bălcescu", dar și cele mai importante publicații periodice de limbă română: "Foaia românească" și "Cronica". Majoritatea românilor din Ungaria sunt creștini ortodocși, în Gyula funcționând și Episcopia Ortodoxă Română din Ungaria, care face parte din Mitropolia Banatului. Una dintre cele mai cunoscute personalități ridicate din rândul minorității românești din Ungaria este George Pomuț, revoluționar pașoptist, general în armata americană, participant la războiul de secesiune, consul al Statelor Unite ale Americii la Petersburg, Rusia. Lui George Pomuț i s-a ridicat, la Gyula, cu sprijinul Consulatului General al României, o statuie. Nu în ultimul rând, să reamintim și faptul că la Gyula funcționează, din 17 noiembrie 2006, Consulatul General al României, consul general fiind de atunci sălăjeanul Ioan Fodoreanu.

Daniel SĂUCA

Un dicționar de eminescologi (I)

Pentru Săluc Horvat subiectul **Eminescu** e unul la care se întoarce cu ardoare din când în când, după acumulări lente urmate de decantări aproape naturale. A debutat în 1994 cu **Mihai Eminescu. Dicționar cronologic**, a publicat **Însemnări despre Mihai Eminescu** în 2000, iar acum, după alți zece ani, semnează **De la Titu Maiorescu la Petru Creția**, Ed. *Fundația Culturală Libra*, București, 2000. Cartea poartă subtitlul *Contribuții la un dicționar al eminescologilor*, avertizându-ne astfel asupra înrudirii evidente cu volumul de debut al autorului. Pe tărâmul eminescologiei, cercetătorul a mai realizat și o ediție bibliofilă, format liliput, a **Luceafărului**, cu prilejul aniversării a 150 de ani de la nașterea poetului.

Revenind la noua carte, ea e însoțită de un text preliminar intitulat **În loc de prefață**, din care deslușim că volumul e axat, în principiu, pe două coordonate: *exegeza și editarea eminesciană*. Iată și argumentele criticului: *În ideea de a aduce la un loc contribuțiile mai importante privind receptarea lui Eminescu, am alcătuit, în forma unui dicționar, o listă a autorilor care s-au ocupat cu studierea vieții și operei lui Eminescu, <<Dicționarul>> începe cu Titu Maiorescu, cel care a pus bazele eminescologiei. Continuă cu alte nume până în zilele noastre. Se încheie cu Petru Creția, cel care a trasat liniile directoare privind editarea operei eminesciene. Din lipsă de date în cazul unor autori sau având în vedere contribuția mai redusă, aceștia au fost cuprinși într-o structură separată: Alte contribuții (prezentate alfabetic).* (pp. 6-7).

Pentru a ne păstra între granițele obiectivității, o astfel de carte nu trebuie citită cu prejudecăți. Pornim de la prezumția că principalele ei trăsături ar putea fi rigoarea științifică, exactitatea, acribia filologică și istorică, iar nicidecum expresivitatea stilului. Întrunind din plin calitățile de mai sus, după ce am parcurs cele 81 de medalioane de eminescologi, ne mai putem întreba cine avea mai mare nevoie să se regăsească în această lucrare, George Călinescu sau Octav Minar? Un răspuns e perfect previzibil: dicționarul lui Săluc Horvat priește mai ales criticilor și istoricilor de raftul doi - trei sau celor, din varii motive, rămași în plan obscur, și mai puțin lui Maiorescu sau Tudor Vianu. Numai că legile literaturii sunt cam ca și cele ale vieții: toți suntem aruncați pe același sol, din care ia fiecare cât poate și ce poate și dă numai atâta roadă cât îi este îngăduit.

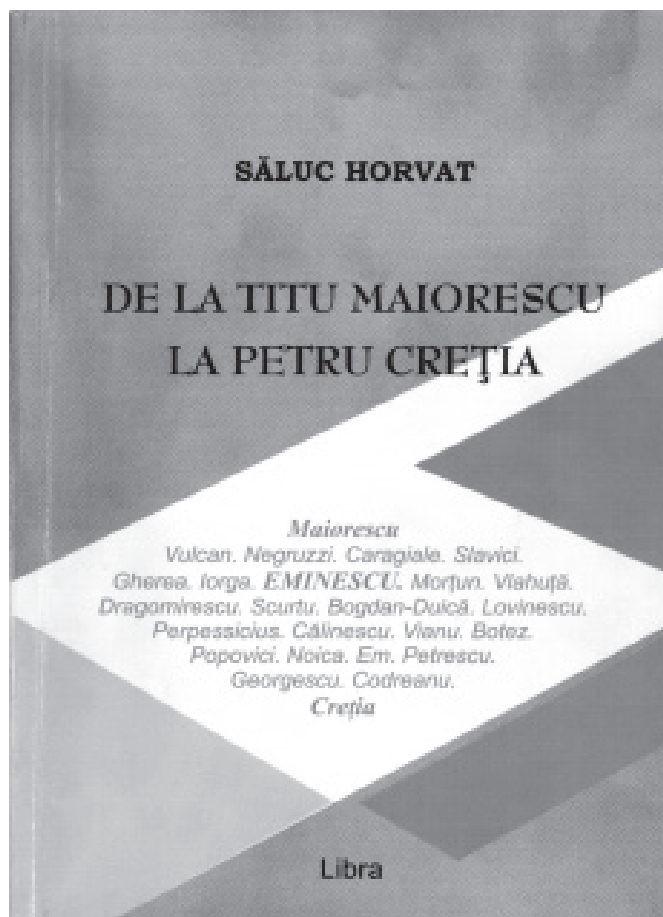
Pentru a i se marca atributul de **întemeietor al eminescologiei**, Titu Maiorescu are o *fișă* de 10 pagini, depășită cu una doar de Petru Creția. Fondator al *Junimii* și al *Convorbirilor literare*, fără de care Eminescu n-ar fi fost cu puțință, Maiorescu îl menționează pe junele poet, după numai trei poezii publicate, în vecinătatea lui Alecsandri, în acel celebru **Direcția nouă în poezia și proza română** din 1872. Aprecierile de aici deschid poetului intrarea în circuitul literaturii române. Studiul

fundamental **Eminescu și poeziile lui** vine însă târziu, în 1889, trăgând cortina peste viața poetului, dar aruncând profetice cuvinte privind destinul operei. Un merit cel puțin egal cu acela al criticului care l-a intuit pe marele poet îl va avea editorul Maiorescu, autorul ediției princeps, **Poezii**, din decembrie 1883, urmată de altele: trei în timpul vieții poetului și încă opt după moartea sa. În cazul lui Maiorescu sunt menționate gesturi directe prin care criticul, atunci când a fost nevoie, l-a și sprijinit pe Eminescu. Despre Iosif Vulcan, știam că l-a debutat pe Eminescu în *Familia*, că i-a schimbat numele din **Eminovici** în **Eminescu**, dar de la Săluc Horvat aflăm că a avut și alte merite literare. Și acesta nu este singurul nume de autor de pe care prezentul dicționar *șterge colbul*. La Iacob Negruzzi, cel care i-a deschis poetului, în martie 1870, paginile *Convorbirilor literare*, aflăm unul din primele portrete ale lui Eminescu, preluat și sporit cu mult rafinament de George Călinescu. Ioan Slavici începe cu Eminescu o prietenie la Viena, care va dura toată viața, fiind marcată în mod deosebit de *Serbările de la Putna* din 1871. Deși i-a stat alături ani mulți și s-a desăvârșit ca scriitor în umbra lui, ca și Creangă și Caragiale, l-a evocat cu căldură și recunoștință abia la o comemorare a morții poetului, în 1909. I.L.Caragiale, în postură de *eminescolog*, se află într-o situație asemănătoare, lăsând mărturie esențiale pentru compunerea unui mare portret, sub pana aceluiași G. Călinescu. Mite Kremnitz este prima traducătoare din poezia eminesciană în limba germană, între titlurile traduse aflându-se și **Luceafărul**. Dar a fost și inspiratoarea unora dintre cele mai izbutite poeme de dragoste rămase de la poet. Între evocatorii personalității eminesciene se numără și scriitori mărunți precum Teodor V. Ștefanelli, fost coleg de clasă la liceul din Cernăuți, apoi la Universitatea din Viena. Unul din primii comentatori cu spirit critic, după Maiorescu și, desigur, de pe alte poziții ideologice, e C. Dobrogeanu-Gherea. El a consacrat lui Eminescu mai multe studii cu vădită tentă sociologizantă, considerând că viața mizeră pe care a trăit-o poetul este adevărata cauză a pesimismului acestuia. Fișa despre Constantin Dobrogeanu-Gherea ne arată încă o dată că noua carte a lui Săluc Horvat echivalează cu un bun curs de istorie literară, în care medalioanele făcute fiecărui autor în parte, dintre cei notabili, depășesc frontierele stricte ale eminescologiei. În unele cazuri, aceasta e doar pretextul.

B.P. Hasdeu deschide seria detractorilor lui Eminescu, care va continua cu Nicolae Xenopol, Petru Grădișteanu, Aron Densușianu, Alexandru Grama, Anghel Demetrescu. Între exegeți se distinge Miron Cristea, primul patriarh al României, care în **Eminescu. Viața și opera** abordează prima oară poezia eminesciană în totalitatea ei, studiile de la acea dată (1895) oprindu-se la ediția Maiorescu. Urmează, în dicționar, portretele unui șir de editori, unii mai modești, alții mai străluciți,

ba câte unul chiar nume de referință: Vasile G. Morțun, A.D.Xenopol, Ion Scurtu, Gheorghe Adamescu, Ilarie Chendi, Ilie E.Torouțiu, Constantin Botez, dar și epigoni ai poetului, precum A.C. Cuza sau Alexandru Vlahuță. Dacă Eminescu a avut calomniatori, dintre care lipsește Macedonski, marca sa personalitate a atras și apărători de calibru, precum Nicolae Iorga și Mihail Dragomirescu, care au îndreptat articolele polemice, în special împotriva lui Grama și Nicolae Petrașcu. Un întreg curs despre Eminescu susține Garabet Ibrăileanu la Facultatea de Litere din Iași, contribuțiile sale fiind esențiale la fundamentarea eminescologiei. Criticul s-a arătat interesat de împrejurările în care s-a format Eminescu, de concepțiile sale filozofice, sociale, sentimentale, având ca obiect de studiu și postumele. Aspecte minore de istorie literară, în atingere cu poetul, au format ținta preocupărilor unor G. Bogdan-Duică sau Octav Minar. Eugen Lovinescu a scris beletristică pe teme eminesciene, romanele **Mite** și **Bălăuca** aducând informații despre viața sentimentală a poetului. În calitatea sa de critic, în **Istoria literaturii române contemporane**, când se referă la diverse curente literare, face trimitere la opera poetului romantic.

Momentul de vârf al eminescologiei îl reprezintă Tudor Vianu și George Călinescu. Primul și-a adunat contribuțiile într-un volum din 1930, **Poezia lui Eminescu**, fără ca preocupările în domeniu să se oprească aici. L-a interesat analiza expresiei poetice în remarcabile studii de stilistică, dar a identificat și izvoare tematice din literatura universală în lirica eminesciană. George Călinescu se detașează prin numărul mare de studii privitoare la viața și opera lui Eminescu, dintre care rămân de referință și niciodată egale **Viața lui Mihai Eminescu** (1932) și **Opera lui Mihai Eminescu** în cinci volume (1934-1936). Este și autorul unei ediții, în 1938, cu multe elemente novatoare față de cele care o precedă. Din aceeași generație de critici se impune Pompiliu Constantinescu, care, urmărind evoluția eminescologiei, ajunge la concluzia că nu există un studiu temeinic asupra poeziei eminesciene, nu există o ediție critică definitivă și nici o disciplină filologică axată pe acest domeniu. Articolul său **O catedră Eminescu** lansează o idee care va face carieră timp de câteva decenii. În șirul interpretărilor sale, Vladimir Streinu a situat opera eminesciană la confluența dintre tradiție și inovație. Este între primii critici care constată că Eminescu e un poet dificil. După opinia sa pesimismul poetului nu își

are originea nici în biografia intelectuală, nici în cea socială, ci în vocația tragică a lui Eminescu. Criticul a comentat ediții eminesciene, dintre care pe cea a lui Perpessicius o socotește drept monumentală și la înălțimea marilor culturi occidentale. Un eminescolog mult mai important decât s-ar putea deduce din cele numai două pagini pe care i le rezervă Săluc Horvat este Dumitru Caracostea. La rândul său, Dumitru Popovici a fost preocupat de receptarea lui Eminescu, văzută în marile ei momente: Maioreescu, Ibrăileanu, Tudor Vianu, George Călinescu, D.Caracostea, insistând în mod deosebit asupra ultimilor doi. În **Poezia lui Eminescu** impune formule-concept prin care deschide drumul unor eminescologi de tip modern, precum Ioana Em. Petrescu.

(continuare într-un număr viitor)

Viorel MUREȘAN

Caiete Silvane

Serie nouă, Anul VI, Nr. 6 (65), iunie 2010

Gazetarul Eminescu

Premeditat sau nu, se vorbește, astăzi, din ce în ce mai puțin despre publicistica lui Eminescu, fără de care o imagine de ansamblu asupra întregii sale creații rămâne nu doar incompletă, ci și neconcludentă. Fără îndoială, Eminescu este și va fi (încă multă vreme!) Poetul prin excelență, dar cugetările lui nu s-au pierdut, niciodată, în "câmpiile asire" ori în undele Nilului, fiind întotdeauna strâns legate de folclorul, de mitologia și - mai ales - de istoria românilor. Idealurile neamului românesc erau și ale sale, iar ele sunt atât de bine cuprinse în primul vers al *Doinei*: "De la Nistru pân' la Tisa...!" Sincerul patriotism al poetului de la Ipotești transpare nu doar în versurile, ci și în articolele lui politice, publicate la "Federațiunea" (1870), "Curierul de Iași" (1876 - 1877), "Timpul" (1877 - 1883) și, cu totul sporadic, la "România liberă", respectiv "Fântâna Blanduziei" (noiembrie 1888 - ianuarie 1889). Tocmai de aceea, am întors "roata vremii" și - răsfoind o mare parte dintre editoriale - ne-au coplesit, de fiecare dată, intensitatea, feroarea și vehemența scriiturii ce vizează, printre multe altele, fie clasa politică, fie "ceștiunea Basarabiei..."

Totul a început la "Federațiunea", un ziar românesc ce apărea la Budapesta (1868 - 1876), sub conducerea lui Alexandru Roman, profesor de limba română la Universitatea maghiară și membru fondator al Academiei Române. Eminescu a publicat, aici, trei articole emblematice (*Să facem un congres, Echilibrul, În unire e țaria*), în care se conturează interesul pentru viața națională, cel puțin, prin ideile exprimate fățiș: autonomia Transilvaniei; organizarea unui congres al românilor; necesitatea solidarității la români, dar și importanța solidarității românilor cu toate națiunile aflate sub stăpânire austro-ungară.

Pentru "foaia vitelor de pripas", tânărul gazetar alcătuia pagina politico-literară, fiind totodată redactor-administrator și corector. "Curierul de Iași" era însă o publicație cvasianonimă, fapt ce-l îndreptățește pe G. Călinescu să consemneze - pertinent - în exemplara monografie, *Viața lui Mihai Eminescu* (1932): "...ne este penibil să ne gândim că o activitate atât de remarcabilă s-a irosit în coloanele unei foi obscure." Poetul redacta cronică teatrală, cronică internă și externă, demonstrând o neobișnuită clarviziune în ce privește situația românilor de pretutindeni sau adevăratele relații ale României cu statele vecine. Indignat că trebuie să scrie, la comandă, un articol în apărarea primarului Pastia, Eminescu părăsește redacția "Curierului" îndreptându-se spre București, unde îl așteptau Slavici și Caragiale.

"Timpul" devine, curând, tribuna de la care autorul *Scrisorilor* își îndreaptă săgețile spre falși patrioți liberali, surzi la durerile națiunii, "cumularzi netrebniți", "stârpituri" și "grecoți ignoranți". În articolul *Ca la noi la nimenea*, gazetarul demască trista realitate a vieții noastre politice: "O mulțime de oameni mari se mișcă pe această scenă bizară, pe care toate sunt cu puțință afară de un singur lucru: *onestitatea*." Nu se face nimic pentru școală, nici pentru biserică. În schimb, cei care "au pus pistolul în pieptul lui Vodă Cuza" au fost...decorați, iar la Ploiești s-a proclamat Republica. Iată și rezulta(n)tele guvernării (pe atunci, liberale): "...un meschin egoism, o lăcomie de câștig cu orice mijloace, lipsa de bună-credință în afacerile publice și în cele private." Ba mai mult, peste tot domnește corupția deplină. Vinovații sunt grațiați, oamenii nevinovați condamnați, iar judecătorii sunt destituiți ...pentru opiniile lor. Cum ar zice Caragiale: "Curat constituțional!"

Respiră, în fiecare pagină, o fierbinte actualitate. Drept argument, reproducem câteva pasaje din alte scrieri politice: "Acesta e blestemul ce urmărește partidele radicale din toate țările: promit lucruri ce nu le pot ținea nicicând, pentru a amăgi poporul" (*Se știe că noi...*). Sau: "...Bucureștii erau încă un oraș creștin și românesc. Nu vedeai o firmă străină în Lipsani, de pildă. Astăzi devin rare cele române. Și de ce asta? Pentru că din toate s-au făcut politică internațională" (*Nenorocitele astea de țări...*).

Adesea, lupta se dă pe tărâmul istoriei noastre naționale. Martor al consecințelor *Tratatului de la Berlin* (1 iunie - 1 iulie 1878), în urma căruia pierdeam sud-estul Basarabiei (mai exact, județele Cahul, Ismail, Bolgrad) și "câștigam" Dobrogea, Eminescu polemizează cu răuvoitoarele gazete străine. Se repeta, stăruitor și tendențios, că Basarabia se numără printre provinciile cucerite de ruși...de la tătari și turci (!). Lungul șir de incontestabile dovezi istorice, la care se adaugă necrutătoarea ironie, spulberă orice îndoială. Numele Basarabiei este "...puțin mai vechi decât tătarii de sub corturi." El se trage dintr-o veche familie de Domni - *Basarabii*, "descălecători de neam și de țară", iar cetățile zidite de Ștefan Mușatinul sunt dovada unui drept legitim, "căci un drept nu se pierde decât prin învoirea formală de a-l pierde" (*Basarabia*).

Satira demagogiei liberale străbate, acidă, coloanele bucureștene ale "Timpului". Semnatarul *Glossei* a privit "ca la teatru" ritmul greoi și gâlceava dezbatărilor parlamentare (adevărate "Româniade!"), fiindcă se juca și pe vremea aceea *Comedia erorilor*, adică votarea bugetelor. În opinia lui Perpessicius, violența satirică a celei de-a doua părți din *Scrisoarea III* este, neîndoiește, "...rod parlamentar!" Departe de trecutul glorios al unor domnitori precum Mircea cel Bătrân, Alexandru cel Bun ori Ștefan cel Mare, prezentul decăzut e populat cu "pitici" ridicoli și abjecți, iar sentimentul nu poate fi decât unul de amărăciune profundă: "Dacă ne place uneori a cita pe unii din Domnii cei vechi, nu zicem cu asta că vremea lor se mai poate întoarce. Nu. Precum lumina unor stele ce s-au stins de mult călătorește încă în univers, încât raza ajunge ochiul nostru într-un timp în care steaua ce a revărsat-o nu mai există, astfel din zarea trecutului mai ajunge o rază de glorie până la noi, pe când cauza acestei străluciri, țaria sufletească, credința, abnegațiunea nu mai sunt. Degeaba pitici moderni ar îmbrăca zalele lor mâncate de rugină, dacă nu pot umplea sufletele cu smerirea și credința celor vechi" (*Guvernul care ne trebuie*).

De o rar întâlnită conștiinciozitate, gazetarul Eminescu n-a cunoscut improvizatia, nici însemnarea seacă, remarcându-se printr-o vastă cultură și o susținută documentare, în ceea ce privește trecutul istoric ori problemele social-economice. Intransigența morală, cultul dreptății și primatul națiunii l-au călăuzit totdeauna și pretutindeni, încă din adolescență. Încrăzător în destinul neamului său, mereu la curent cu întreaga viață politică și revoltat de nedreptățile precupeților de hotare, Mihai Eminescu ("românul absolut", cum îi spunea Petre Țuțea) reprezintă, dincolo de orice frazeologie, visul etern al *Daciei ferice* și propria noastră conștiință națională.

Marcel LUCACIU

Notă: Citatele au fost reproduse conform volumului M.Eminescu, *Ne e silă...*, Editura Societății Socec, București, 1991, 157 p.

Germenii totalitarismului în Oul Agorei

Un mit reconstituit - Osiris sau libertatea compromisă în romanul *Orgolii*,
de Augustin Buzura

Oul comportă semene distincte și multiple virtualități fiind resemantizat în context totalitar. El este simbolul universal conținând germeni din care se va dezvolta manifestarea. Însă acest proces de manifestare va lua un aspect diferențiat în dialectica totalitară. El devine manifestarea prin verb a răului în univers, dictatura comunistă reprezentând oul-haos, matricea terestră care nu mai este simbol al perfecțiunii, ci a disensiunii, o efervescență a conținutului vâscos din care ecluzează *ad abrupto* o ideologie haotică. Oul se transformă în simbolul conflictelor interioare, a ființei înlănțuite care se simte încarcerată în universul său pe care dorește să îl străpungă, sfidând dizarmoniile ideologice instaurate pentru a putea să-și găsească un rost coerent în societate. Oul este sinonim, în contextul la care ne referim, cu scoica, este caverna crepusculară din infernul dantesc în care ia naștere și se dezvoltă infernul totalitar.

Statul va fi exponentul care va recrea individul, aplicând samavolnic "pedagogia" lui Anton S. Makarenko, cu experimentul cunoscut sub denumirea, comuna de muncă "Dzerjinski". Odată cu aplicarea acestui experiment se urmărește modelarea omului nou, fără tradiție, fără credite, fără individualitate, având meritul de a fi produsul istoriei. Acest nou exponent se dedica în întregime statului, era un om al colectivității, ce gândea și se exprima prin masă. H. Arendt amintește de o mărturisire a lui Bakunin care sintetizează întreaga ideologie totalitară: "Eu nu vreau să fiu Eu, eu vreau să fiu Noi". Astfel, ființa se distilează, glisând, ca individualitate, în marele Tot, într-o colectivitate amorfă, cu care se identifică la nivel ontologic.

Un roman care dezvăluie cu o oarecare timiditate tarele societății totalitare este *Orgolii* de Augustin Buzura, discursul heterodiegetic urmărește destinul chirurgului de renume, profesorul Cristian ce își dedică întreaga existență carierei, în vederea descoperirii miraculosului antidot pentru nemilosul cancer care îi răpește ființa cea mai dragă - soția. Eșecurile repetate îl determină pe profesor să se retragă treptat în el însuși, consumându-și suferința în intimitate. Eșecurile se datorează și lipsei de suport din partea celor acreditați și a neîncrederii colegilor măcinați de invidie, care-i vânează postul. Noțiunea de prietenie este compromisă în societatea totalitară, iar profesorul Cristian trăiește și el o asemenea experiență ca mai toți intelectualii. Este vizitat de Redman - fost prieten care l-a trădat în tinerețe și l-a determinat să treacă și el prin umilitoarea experiență a arestării și interogatoriului. Redman - bolnav de cancer, vede în Cristian singura salvare și încearcă mereu să-și motiveze gestul din tinerețe: "...la oameni mediocri ca mine instinctul de conservare e mai presus de prietenie". Omul acționează instinctual, uneori animalic, ucigând dramul de umanitate cu care a fost înzestrat. Instinctul de supraviețuire e mai puternic și nu oricine poate depăși frica pe care o propagă în suflet apărătorii regimului. "Uneori uităm că suntem oameni, nici nu ne interesează asta, devenim simple animale care vrem să

trăim cu orice preț", subliniază profesorul Cristian în una din meditațiile sale asupra destinului. Scopul noii lumi este de a reduce ființa la starea larvară, animalică, preistorică, în care omul trăia aleatoriu, nefiind conștient de opțiunile și de forța sa de a transforma spațiul în care trăiește.

Profesorul anticipează consecințele instaurării regimului totalitar în momentul în care va părăsi Parisul copleșit și dezgustat de fasciști, deprimat de sentimentul scabros față de marionetele în uniformă ce acționează instinctual, asemenea unor mașinării programate: "Odată cu dominația lor, lumea va uita să gândească, intelectualilor autentici într-un regim ca acesta le este rezervată soarta primilor creștini".

Condamnat fiindcă a operat un țăran - extrăgându-i un glonț și făcând imprudența de a nu anunța autoritățile, va fi obligat să recunoască faptul că l-a ascuns, conștient fiind de gravitatea faptei; Cristian refuză cu abnegație a recunoaște o faptă pe care nu a comis-o, deși este torturat fizic de către Varlaam și oamenii acestuia; el reprezintă un caz de rezistență în fața unui sistem abrutizat care încearcă să depersonalizeze ființa: "Pentru mine nu există decât adevăr și atâtă tot. (...) Nu sunt cerșetor. Mă simt mai liber ca oricând (...); fără această experiență aș fi fost mai slab, aș fi lănczet întreaga viață". Această experiență - limită este percepută de Cristian ca un test decisiv pentru a-și verifica propriile limite și a încerca să se autodepășească. Adevărul este un concept perimat, desuet, o utopie în societatea totalitară dominată de minciună și rău. Condițiile închisorii și metamorfozarea fizică a lui Cristian sunt realități degradante ce au ca unic scop desființarea individului, readucerea lui în spiritul animalității: "Cris ajunsese lângă tinetă și dormea în putoarea aceea infernală: slăbise mult, avea fața vântată, obosea repede, nu reușea să vorbească prea cursiv decât când se înfură". Toate aceste măsuri luate împotriva omului iau forme eschatologice, însă ele sunt percepute de intelectualii a căror spirite sunt libere, ca având o funcție cathartice, de purificare interioară. Căderea era exclusă, era slăbiciunea celor învinși; rezistența era dezirabilă pentru a-și dovedi nevinovăția.

Reeducarea și-a atins scopul în cazul lui Redman; acest om-plutitor i se confesează lui Cristian, trădând un sentiment de vinovăție față de slăbiciunea lui: "Treptat, am suferit un curios proces de transformare: văzându-l pe Varlaam, contaminându-mă de convingerea cu care lucra, de importanța și gravitatea ce o acorda muncii sale, am ajuns la rândul-mi să fiu pasionat, să cred că de fapt asta trebuie să fac(...)sau, dacă vrei, nu mă gândeam la principii, la norme, ci mă prinsesem într-un angrenaj din care nu mai puteam scăpa".

Platon propune o cetate a liniștii care să rezoneze la modul dorian, armonice, simplu, sobru, dar și justiciar, opusă cetății totalitare al cărei desen intrinsec este trist, creând realități în total dezacord în ceea ce privește cuvântarea și acțiunea, aflându-se într-o dizarmonică la modul ionic și lidian cu caracter efeminat, funebru, ce traduce o sonoritate

tensionată și întunecată. În aparență, "coloane" înalte și maestose, decorative și grațioase prin dogmele optimiste pe care le propune societății, statul totalitar este, în esență, o realitate a cruzimii, a fricii și umilinței, a putreziciunii interioare.

Răul provine din ignoranța de a vedea adevărul care există latent în om și care trebuie scos la lumină prin întrebări metodice. Însă omul "oligarhic" al cetății totalitare este un refulat, respectă legea și se comportă în spiritul regimului, nu dintr-o pornire interioară, ci fiindcă se teme de pedepse și de o penurie materială. Printr-o maieutică deficitară, recurgând adeseori și la supliciul fizic, aceste varietăți de Meletos (Varlaam) scot la lumină un neadevăr pe care doresc să-l audă și căruia statul îi este tribut, eradicând deopotrivă, înțeleptul și înțelepciunea, din cetate.

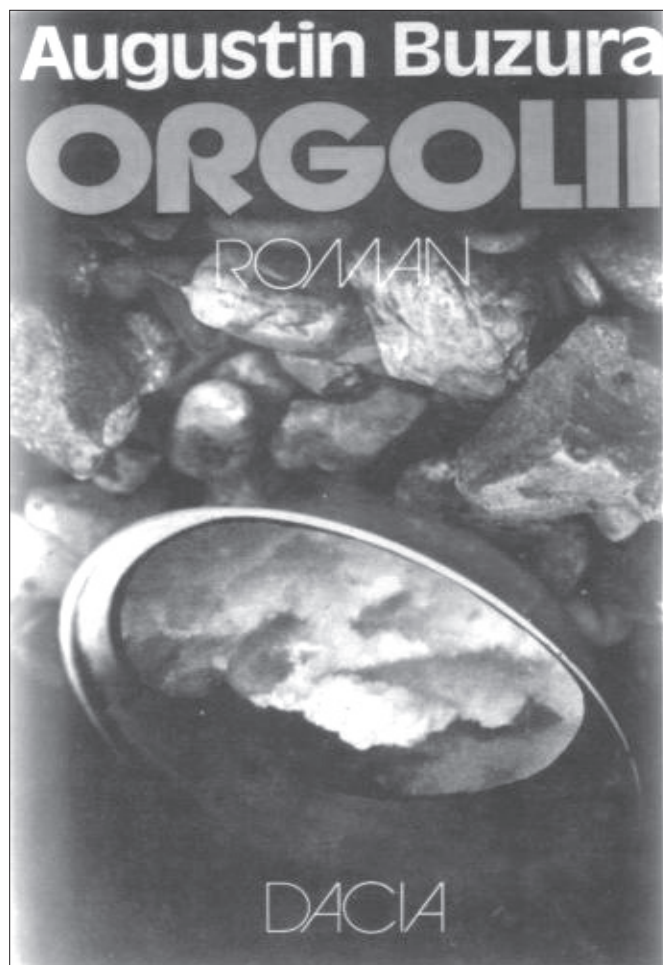
Îndoctrinarea este țința reeducării și țelul suprem al Partidului, căpătând în cazul unora proporții incommensurabile; un laborant - modelul tipic al informatorului docil - ce îl spionează continuu pe doctorul Cristian afirmă: "...eu nu am nici mamă, nici tată, nici frați, nici surori mai apropiați, decât adevărul și interesul în perfecționarea oamenilor și dezvoltarea lor sănătoasă, fără idei false și de proveniență străină;" acest individ manipulat își critică soacra care le inoculează copiilor ideea credinței în Dumnezeu; Dumnezeu al celor de tipul lui este Partidul a cărui putere nu o contestă și pentru care luptă neconștient, încrezător în normele pe care acesta le impune. Așadar, discursul narativ scoate la iveală o educație exclusivistă, în și prin partid, funcțională chiar și în mediul familial. Învățătorii politici, fie ei și părinți, nu au dreptul de a le înfățișa discipolilor două laturi ale existenței, ci doar una sau niciuna, pentru a nu-i tulbura și a le crea o stare de "fericire politicească".

Arestările aveau loc noaptea, iar metodele încarcerării erau aceleași, parcă multiplicat la nesfârșit: "Au venit noaptea, mi-au pus ochelarii din tablă, nu mi-au dat voie nici măcar să te sărut" îi mărturisește doctorul Cristian fiului său.

Rememorând anii petrecuți în închisoare pe care i-a depășit cu stoicism, doctorul Cristian este cuprins de idiosincrasii ale unui mecanism rigid, ale unui program fad pe care trebuie să-l urmeze meticolos și care îi repugnă până la autodistilare: "Ești pierdut abia în clipa când nu mai ai tăria să apelezi la tine însuși, când nu mai crezi în tine, când ieși din timp, te abandonezi lui".

Supliciile pot distruge fizic individul, epuizându-i trupul, însă nu se pot atinge de sufletul și libertatea lui interioară. Oamenii asemenea lui Cristian căutau în ei înșiși resurse pentru a nu cădea pradă depersonalizării, făceau abstracție de răul exterior, căutând salvarea în ceea ce au acumulat de-a lungul timpului și au înmagazinat în interioritatea lor superioară. Cea mai catastrofală maladie e aceea a perventirii ideilor, consideră doctorul Cristian, a inoculării unor ideologii compromise în care, ca om cerebral, rațional nu poți să crezi. Dictatura produce groaznice degradări, însă cea mai dramatică este depersonalizarea oamenilor, pierderea libertății și a fericirii de a realiza ceva și de a te manifesta în armonie cu propriile convingeri.

Reconstituită în context modern și făcând trimitere la mit, ideologia impusă de comunism este o prefigurare a

mitului lui Osiris. Mutilată, ciopârțită de înșiși doctrinarii săi, dogma totalitară simbolizează, *in nuce*, drama existenței umane, supusă morții, pe care o învinge periodic. Structura umană se va reface după înfrângerea dictaturii, însă esența ei va rămâne mutilată, stigmatizată, deposedată de substanța primordială.

Osiris mutilat este imaginea disocierii și a dezintegrării, a dezordinii și haosului original, iar Osiris reconstituit, alcătuiește reintegrarea sub o formă mai elevată cu semnificații spirituale. Este redobândirea libertății interioare, evadare din lada încarcerată, refăcându-și ființa din fragmentele disipate în univers.

În context totalitar, mitul s-ar traduce în termenii distincției ai răului și ai binelui. Osiris la scară microcosmică este poporul înlănuțit, prins în capcana noii ideologii având o structură caustică, diabolică, menită a închieta ființa, rupând orice legătură cu noțiunea de libertate, poporul va fi coborât, fără voința lui, în infern pentru a cunoaște ulterior regenerarea. Din momentul prăbușirii statului totalitar, omul este într-o permanentă căutare a substanței pierdute, o încercare de a-și reface ființa distilată în doctrina totalitară, care și-a pierdut simțul critic și trăiește o derută socială, negăsindu-și locul în propria structură. Plutește în ape necunoscute, asemenea lui Osiris, și este înghițit la nesfârșit de peștele mitic, asemenea lui Iona biblic.

Așadar, *Orgolii* devine un roman problematizant, o scriere care relevă tribulațiile ființei ce trăiește drama unui sistem incoerent, unei realități compromise la toate palierele ei.

Imelda CHINȚA

Caiete Silvine

Câteva repere privind romanul secolului XX după al doilea război mondial

Ne-a intrat în deprindere să identificăm, din punct de vedere socio-cultural, etapa care a urmat încheierii celei mai nefaste conflagrații mondiale drept perioadă contemporană. Ca o succesiune firească, dacă mi se permite, celei interbelice. Oricum, folosind criterii teoretico-istorice, știm că secolul este divizat, în accepțiunea de mai sus și în scopul facilitării percepției, în cele două jumătăți: Prima și a doua jumătate, apoi în sferturi și abia la urmă, mai cu seamă după 1950, în decenii.

Există o interdependență între estetic și istoric, aflată sub imperiul perioadezării pur teoretice, primul determinându-l pe al doilea, căruia i se subordonează apoi. Așa se întâmplă și cu evoluția controversată a romanului, cu deosebire privind definirea speciei literare. Profesorul, scriitorul și criticul literar Maurice Nadeau publica în 1969 amplul eseu "Romanul francez de după război", lucrare folosită în ceea ce încerc să propun mai jos, ca o primă parte a comparației-sinteză cu evoluția romanului românesc din aceeași perioadă și imediat după 1950.

S-a crezut la un moment dat că romanul celei de a doua jumătăți a secolului al XIX-lea îndeplinește toate condițiile definitorii ale speciei, și nu puțini au fost teoreticienii care îl considerau la apogeu, fiind apreciat ca o limită în evoluția sa.

Iată însă că primele patru decenii ale secolului XX vin să impună, alături de o prelungire a tehnicii și a viziunii romanului amintit, noi tipuri bazate pe o tehnică a scrierii revoluționând cu o preistanță crescândă pe toți cei care credeau mai mult sau mai puțin în constanța unui fenomen cum e acest presupus sfârșit al unei evoluții atât de sinuoase. Despre această etapă a dezvoltării sale s-au purtat și se mai pot purta discuții vizând încadrarea într-un curent sau altul, întreprindere dificilă pentru unii, dar facilă pentru alții dintre teoreticieni. Se are în vedere existența unor mari prozatori de tipul Thomas Mann, Marcel Proust, James Joyce, Albert Camus, Franz Kafka, Robert Musil, André Malraux, Ernest Hemingway etc. Cu atât mai riscantă este această misiune astăzi când, în cursa pentru supremația individualității, fiecare tânăr, sau mai

puțin tânăr, romancier găsește noi formule, unele ușor hilare, altele capabile să se constituie în debut al unei noi etape. Numai astfel putem explica apariția conceptului *noul roman*, în opoziție cu *romanul tradițional*.

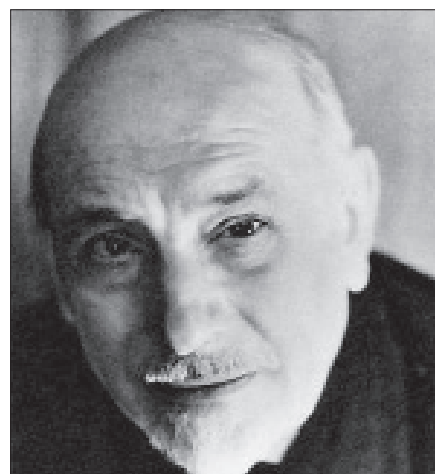
Semnatarul acestor rânduri nu are pretenția de a genera definiții sau concepte noi, ci doar amintește celor interesați despre existența unor jaloane orientative.

Iată, prin urmare: Dacă scriitorul secolului al XIX-lea puna accentul pe narațiune în prezentarea vieții personajului, cel al secolului XX dorește să exprime o experiență care nu va fi povestită, ci trăită. Se impune o precizare: Cel de-al doilea război mondial a răscolit atât de mult conștiințele, încât atrocitățile sale povestite mai târziu par de-a dreptul incredibile, mai ales pentru cei care nu le-au trăit sau cunoscut. În urma acestei teribile calamități sociale, generând experiențe dintre cele mai diverse și mai excentrice, s-au ridicat scriitorii care simțeau imperios nevoia de a se confesa, de-a deconspira lumii coșmarul incredibil prin care trecuseră, și împreună cu ei întreaga omenire așa-zis civilizată.

Astfel de prozatori - să le zicem născuți sau generați de război - care acceptaseră înainte "noul roman", încep să scrie inventând sau folosind spontan noile modalități de expresie, mergând deci pe calea unui Jarry și/sau Kafka, ori lăsând să se întrezărească trăsături caracteristice unui alt tip de roman, inedit ca tehnică și modalități de expresie.

Este cazul lui David Rousset care, în "L'Univers concentrationnaire" (Universul concentrațional), folosește magistral procedeele romanești, deși opera nu are nimic în comun cu structura și tehnicile romanului. Titlul anunță clar tentativa autorului de a descrie o lume neobișnuită. Voind să denunțe, depășește simpla mărturisire, neglijând mijloacele expunerii tradiționale. El ne aruncă brusc într-o realitate fantastică și sordidă care poartă marca lui Kafka. Lucruri și oameni primesc noi dimensiuni. Maurice Nadeau va remarca: "*Autorul domină atât de bine materialul, încât îl scoate în afara evenimentului în care el marchează prelungirile morale, sociale, metafizice.*"

Despre Robert Antelme, cu a sa "L'

Luigi Pirandello

espèce humaine" (Specia umană), M.N. scrie: "*nimeni n-a știut să exprime mai bine ca el proclamarea tenace și tăcută a calității de om, lagărul apare ca un loc unde umanitatea este nevoită să se conteste pe sine sub aspectele ei fundamentale de specie biologică.*"

Pentru Jean Cayrol, însă, lagărele n-au constituit un accident istoric. Ele au prefigurat sub o formă impresionantă imaginea condiției omului pe pământ; condiție mizerabilă, conform căreia trebuie să suferi. Eroul său se mișcă în viață ca o umbră, totul fiindu-i indiferent; este contrariul eroului din romanul tradițional, ceea ce amintește de "Procesul" lui Kafka, sau de "Ulisă" al lui Joyce. Autorul semnalează importanța pe care o au obiectele într-o lume din care omul este absent.

"Week-end à Zuydcoote", al lui Robert Merle, este mai mult decât un reportaj asupra bătăliei și a evacuării de la Dunkerque. Autorul reușește să integreze destinul unui personaj în cursul general al războiului, să dea "picturii" sale o semnificație care să o depășească.

Dacă astfel de scriitori continuă ostentativ sau purtați de vreun suflu obiectiv al genialității linia începută de romancierii dinaintea războiului, cum John Steinbeck, William Faulkner, John Dos Passos, Marcel Proust, Albert Camus, Franz Kafka ș.a., un scriitor ca George Bernanos, care începuse să scrie încă înainte de război, va simți o transformare, dar nu de proporții, în gândire și concepție. Comparat cu Dostoevski, prin geniul intrigii, adesea polițistă, prin puterea vizionară și preocuparea pentru

Serie nouă, Anul VI, Nr. 6 (65), iunie 2010

salvarea valorii spirituale, fără a avea forța acestuia, el este un romancier viguros al generației sale. La fel cu alți romancieri de după război, el "demască" omul în realitatea lui carnală, în exercițiul pasiunilor sale, fără să tăinuască adevărul. Îi întâlnește pe oameni în frica pesimistă de lumea destinată decrepitudinii, oameni care se lasă câștigați pas cu pas de confortul material, intelectual sau moral. Pamfletarul atinge prin căldura efemeră a verbului, iar romancierul - prin puterea vizionară.

În centrul preocupărilor romancierilor dintre 1945 - 1950 stă intenția de-a surprinde faptele în afara artificiei povestirii: *"Nefiind anticipat, faptul uman își păstrează întregul mister așa cum se întâmplă în forma populară a noului roman - romanul polițist."*

Afirm prudent că toți scriitorii

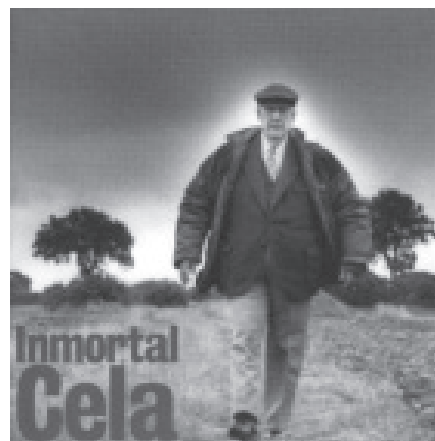

Françoise Sagan

pomeniți până aici descind oarecum din existențialism, curent care, după Maurice Nadeau, intră, începând cu anul 1950, în eclipsă pe plan filosofic și literar, ceea ce coincide cu sfârșitul iluziilor care era hrana luptătorilor pentru existență, cu o întoarcere la vechea stare de lucruri.

Și Albéresse afirmă că despre romanul postbelic, despre adevăratul "nou roman" se poate vorbi abia după anul 1948 - 1950, când încep să se manifeste noi forme ale realismului, pe de o parte, și așa-numitele "căutări" ale unui nou tip de roman - "romanul viitorului", pe de altă parte: *"În timp ce romanul-artă se afirmă, romanul realist se reînnoiește. În forma narativ-descriptivă a secolului al XIX-lea riscă să pară îmbătrânit. Reportajul, faptul divers, intervenția umorului și a vervei naratorului sau, dimpotrivă, noile tehnici de zugrăvire obiectivă, creează formele moderne ale realismului."*

Se pare că acesta avea dreptate. Epoca despre care vorbim, adică cea de după 1950, este marcată de reacția împotriva romanului condiției umane, devenit în parte roman angajat. În fluxul romanului neangajat, în care domină zugrăvirea seacă și violentă, realistă, se înscriu italienii Pirandello, Alberto Moravia, sau Ignazio Silone, sau spaniolii Camilo Jose Cela, Juan Goytisolo (la care se simte directă influența a romanului american) și francezii Françoise Sagan, Hervé Bazin, Roger Peyrefitte, gazetari care smulg romanul din mâinile scriitorului gânditor,

ale aventurierului, pentru a-i da o nouă direcție. Domină la aceștia din urmă faptul divers, anecdota, elementul reportericesc în dauna romanului meditativ, a romanului condiției umane. Desigur că nu ne putem asuma paternitatea exclusivă a unei astfel de orientări, ci doar afilierea și, în mică măsură, originalitatea, rândurile de mai sus constituindu-se într-o chemare la discuție în jurul problematicii respective, a vieții romanului ultimei jumătăți de veac al XX-lea, cu o necesară trimitere la detalii, la o analiză mai amplă și concretă vizând modele "importate" principis sau traduse, dar mai ales la producția contemporană românească, mizând pe acceptarea noțiunii de contemporaneitate emise în primele paragrafe ale lucrării de față.

Viorel TĂUTAN

Abonează-te la cultură!

*

Caiete Silvane

*Prin oficiile poștale și factorii poștali, prin Damco sau prin redacție.

Prețul unui abonament pe o lună, pentru anul 2010, a rămas neschimbat: 2 lei.

www.caietesilvane.ro

Artă, psihologie și literatură la Hortensia Papadat - Bengescu și Virginia Woolf

Considerată "limbaj al zeilor"¹, arta, ca pur produs al subiectivității, nu e altceva decât o stilizare a universului în care creatorii, oameni de litere, pictori, sculptori, muzicieni, simt altfel decât toți ceilalți. Artă a cuvântului, literatura folosește un "material" aparent mai puțin ofertant, însă imaginile pe care le poate crea cuvântul, muzica pe care poezia o transmite, sincretismul specific dramaturgiei sau folclorului în genere permit multiplicarea semnificațiilor pe care opera le poate dobândi.

Prozatoare de început de secol XX, Hortensia Papadat-Bengescu și Virginia Woolf sunt, așa cum frumos aprecia romanciera română, artizane ale sufletului. Înțelegând că literatura e o muzică a sferelor, scriitoarele nu ezită să uzeze de tot ce înseamnă inserție a muzicalului în literatură: de la o muzică a frazelor, la utilizarea ca pretext (sau metatext?) a unor motive literare precum concertul sau serata. Mai mult, asemenea artistului plastic, ele reușesc să surprindă, prin intermediul personajelor reflector, esențe ale existenței ce așteaptă, parcă, să fie reprezentate grafic într-un desen care se conturează ritmic, în tonalități dictate de ritmul interior al operei.

Pentru două dintre personajele cunoscutelor prozatoare, Elena Drăgănescu și Clarissa Dalloway, muzica devine amprentă a mondenității. Prelungindu-și existența de-a lungul mai multor volume - Elena apare constant în tot ciclul Hallipilor, iar Clarissa Dalloway în nuvela *Mrs. Dalloway în Bond Street*, în romanul *Călătorie în larg* și în romanul eponim -, cele două personaje desfășoară o gamă variată de trăiri interioare, declanșate de evenimentele la care participă. E vorba de un concert al stărilor care, la o lectură atentă, dezvăluie, în fapt, existența a trei etape în evoluția fiecăreia: o etapă "corneliană" (termen preluat de la Liviu Petrescu), etapă caracterizată printr-un pronunțat simț al îndatoririlor sociale, cu gust pentru ordine și ceremonial, pentru protocol, o etapă "dionisiacă" ce se caracterizează prin primatul pasiunii și al frumosului și o etapă "apolinică", caracterizată printr-o "percepere de imagini interioare ale frumuseții, ale măsurii și ale sentimentelor în proporții temperate"².

Puternic ancorate în social, deci în convenționalism, cele două personaje ne apar în *Călătorie în larg*, respectiv în *Fecioare despletite* și parțial în *Concert din muzică de Bach* drept ființe mondene prin preocupări și atitudini. Logodna Elenei cu prințul Maxențiu, căsătoria cu Drăgănescu sunt evidente semne ale snobismului; Clarissa, mondenă și oarecum superficială, se identifică cu idealurile politice ale soțului ei, dovedind, în același timp, gust estetic (pasiunea pentru poezia lui Shelley), căldură, înțelegere și dragoste de viață. Argumentul care susține etapa corneliană e modul în care Elena își organizează existența: casa, mobilierul au dimensiuni exacerbate, dineurile, audițiile, mesele în familie sunt dirijate ca un adevărat concert: "la recepțiile ei nu se vorbea nici politică, nici afaceri. Era salonul-tip, unde fiecare încerca să aducă sub forma cea mai distinsă ultimul reportaj. O emulație de limbaj și idei, în conformitate cu calitatea superioară a mobilierului și cu ținuta perfectă a gazdelor."³

Ca într-un crescendo muzical, pasiunea Elenei pentru muzica văzută ca rampă de lansare în societate atinge treptat cote tot mai înalte: "Încercările de muzică de cameră reușise așa de bine încât Elena fusese împinsă către manifestări mai mari și decisese două concerte anuale. Joile muzicale urmau regulat, mai intime(...) Acest bun-simț îi crease o mică reputație de virtuoză"⁴.

Mobilul care declanșează trecerea la cea de-a doua etapă, pe care am numit-o dionisiacă, este organizarea propriu-zisă a seratei

muzicale. În capitoul "Arte frumoase și arte menajere", Sanda Radian se oprește asupra muzicii văzute ca "domeniu al comunicării dintre spirite elevate sau o punere în valoare a înzestrării eroinei"⁵. Ideea concertului, respectiv a seratei organizate de Clarissa Dalloway au motivații și elemente declanșatoare diferite. Clarissa iubește viața, tumultul și vitalitatea. Oamenii o fascinează, vederea unui automobil o face să se gândească la candelabre și la steluțele sclipitoare ale propriei serate. Această voluptate de a trăi, identificarea cu voluptatea vieții este o trăsătură ce sintetizează covârșitor concepția de viață a Clarisei. Pentru Elena, ideea concertului și organizarea lui ar putea fi "o demonstrație de forță provocată de snobism, așa cum ar putea fi și o tentativă spectaculoasă de a umple imensul gol al unei vieți organizate ca o instituție de stat"⁶. Surprinzător, muzica nu mai e în această fază un simplu capriciu sau o simplă pasiune. Prezența la repetiții a cunoscutului muzician Victor Marcian, importanța deosebită pe care o capătă astfel audiția, dorința unei reușite depline, fulminante, micile obstacole care apar în atingerea perfecțiunii dorite creează și întrețin neliniștea și emoția care sporesc importanța evenimentului. E momentul în care, așa cum sesiza Liviu Petrescu, "epuizată nervos, cu rezistența fizică slăbită, Elena nu mai poate domina ca înainte; pe un astfel de teren, sentimentele provocate de audiția propriu-zisă primesc o amploare uriașă într-un suflet nedeprins totuși cu trăirea artistică"⁷. E identificabilă o paralizie a instinctului care păstrase până atunci sufletul ei într-o stabilitate interioară bine definită. Starea de adevărată anarhie ce se instalează prilejuiește o afirmare a ceea ce critica a numit "posibilități secundare ale firii". Noua personalitate se dezvăluie prin hotărârea ei de a-și părăsi soțul, de a sfida convențiile sociale. E aici ceva din Nora lui Ibsen, cea care, spargând canonul, se eliberează, oferindu-și o a doua șansă. Hotărârile de a-l urma pe Marcian în Elveția i se opune structura interioară, esențialmente virtuoză, ce nu acceptă întru totul situația neclară în care se afla. Moartea lui Drăgănescu e în favoarea derulării firești a evenimentelor, întoarcerea în țară pentru participarea la înmormântare făcând trecerea la cea de-a treia etapă, cea apolinică.

În *D-na Dalloway*, personajul-reflector Peter Walsh, fostul logodnic al Clarisei, consideră seratele patronate de aceasta drept

un mijloc de a-l ajuta pe Richard în cariera sa politică, iar rețeaua de vizite, distribuirea cărților de vizită, politețea exagerată, deși evidente mărci ale mondenității, vin dintr-o pornire firească, aproape scuzabilă.

Subtila afinitate existentă între aceasta și tânărul ciudat, traumatizat de război, Septimius Warren Smith este un prilej de a pătrunde în adâncimile nevăzute ale personalității. Caracterul Clarissei este cel care suferă o schimbare, de la precumpănitoarea bucurie pentru viață, la o adâncă, superioară înțelegere a raporturilor umane și a semnificațiilor vieții. Septimius devine, asemenea lui Marcian, un alter ego al Clarissei în sensul că studiul alienării, al vieții și al morții, al sufletului omenesc sunt exprimate cu ajutorul conștiinței și al memoriei personajului. Organizarea seratei, ca și discuția cu Septimius, aduce în planul actual senzații, gânduri, amintiri, scoate la suprafață chiar straturi latente ale emotivității. Scopul acestei incursiuni este bine delimitat de Dana Dumitriu în capitolul intitulat chiar "Melodia neîntreruptă a vieții interioare": Prin asimilarea în intelect a senzațiilor, impresiilor, eroul devine conștient de sine însuși, de țesătura bogată și dezordonată a trăirilor sale; chiar dacă nu este stăpân pe ele și nu are puterea de a le disciplina, cel puțin le cunoaște".

Afinitatea supremă resimțită de Clarissa și Septimius este subsumată unei estetici și unei filosofii panteiste: e vorba despre receptivitatea amândurora la frumusețea vieții, la vitalitate, dar și conștiința unei unități ontologice.

Pregătind cea de-a treia etapă, teama de singurătatea vieții, de timp însuși, de trecerea ceasului irevocabil este suprimată de refrenul ce devine leitmotiv al romanului:

"Nu te mai teme" - acceptare stoică a morții. Momentul în care se pregătește pentru serată este asociat unei stări de mulțumire și resemnare, simbol al împăcării eroinei cu viața, cu ideea sfârșitului, moment asociat trecerii dincolo a lui Septimius.

Ziua în care află vestea sinuciderii lui Septimius e ziua în care, rememorându-și tinerețea, realizează un sublim *da capo al fine* al existenței sale. Revelația propriei suferințe, acceptarea scurgerii timpului sunt stimulii care o determină la o schimbare de ritm, la ieșirea din universul închis și intrarea în salon, în fluxul vieții însăși.

Chiar dacă nu dobândește aceleași conotații, moartea lui Drăgănescu declanșează în Elena un proces de structurare a personalității, o reîntoarcere la vechile preocupări. Descoperind pericolul ce amenința averea celui decedat, se angajează într-o activitate care aduce în prim plan un cod axiologic pe care îl uitase: munca, averea, tradiția, datoria. În ciuda promisiunii făcute, ea amână căsătoria cu Marcian care, fără a-i oferi vreuna dintre constantele esențiale ale existenței, îi sugera o latură neplăcută: aventura. Nu este aici o schimbare, ci o revenire la un refren al vieții sale. "Schimbată fusese Elena atunci când se pasionase de muncă și de un artist. Îl iubise, nu putea spune că nu l-a iubit, deoarece pentru el își călcase toate preceptele și își ieșise din fire. Fusese destul să se întoarcă la moșie ca să se simtă văduva și urmașa lui, să-și creadă îndatoririi față de cumnată."

Ca personaj, Elena Drăgănescu ar fi putut fi salvată prin calitățile latente pe care le are, prin sensibilitatea și muzicalitatea ei. Cu adevărat contaminată de poziția ei socială, Elena ajunge să păcătuiească prin faptul că trăiește prea mult pentru cei din jurul ei și prea puțin pentru ea însăși.

Aparent personaje cu mare echilibru interior, care se supun cu rigurozitate tuturor canoanelor sociale, Clarissa și Elena se dovedesc a fi, în ciuda înclinațiilor muzicale, suflete sterile, inflexibile. Hotărâte să-și trăiască viața după un tipar ideal, supuse convențiilor sociale, unor principii la care consimt fără să se regăsească în ele, personajele nu realizează pericolul ce vine din ceea ce Freud numește refuzarea dorințelor neîmplinite. Aflată

alături de Maxențiu datorită plierii acestuia pe etalonul masculin la care se raporta, Elena se va căsători mai mult din principiu decât din iubire. "Eșecul în fața succesului" este resimțit atunci când momentul atingerii țintei urmărite cu tenacitate se apropie. Concertul din muzică de Bach, omagiu "interesat" adus artei, care "trebuia să fie ceva ce nu s-a văzut în București", va fi amânat mereu. Aceași tehnică a crescendoului e sesizabilă aici: permanenta amânare are scopul de a stârni și susține nerăbdarea participanților, de a consolida relațiile dintre personaje, de a permite crearea unei rețele ce are în centru leitmotivul concertului. Minuțiozitatea cu care este pregătit îl transformă într-un eveniment în adevăratul sens al cuvântului. Finalul romanului *Concert din muzică de Bach* zugrăvește profunda ancorare a scriitoarei nu doar în melodia nesfârșită a vieții, ci și preferința pentru o terminologie specifică muzicii: "A doua zi, recules în noua armonie a vieții ce i se pregătea, avea să dirijeze ca un nou stăpânitor concertul din muzică de Bach".

Carmen ARDELEAN

¹ Maurice Blanchot, *Spațiul literar*, Traducere și prefață de Irina Mavrodin, București, Editura Univers, 1980, p.145.

² C.G. Jung "Tipuri psihologice", București, Editura Humanitas, 1997, p.157.

³ Hortensia Papadat-Bengescu, *Fecioare despletite. Concert din muzică de Bach. Drumul ascuns*, București, Editura Eminescu, 1982, p.210.

⁴ ibidem

⁵ Sanda Radian, *Portrete feminine în romanul românesc interbelic*, București, Editura Minerva, 1986, p. 284.

⁶ Carmen Ligia Rădulescu, *Hortensia Papadat-Bengescu. Marea europeană a anilor '30*, București, Editura Recif, 1996, p. 99.

⁷ Liviu Petrescu, *Realitate și romanesc*, București, Editura Tineretului, 1969, p.101.

⁸ Dana Dumitriu, *Ambasadori sau despre realismul psihologic*, București, Editura Cartea Românească, 1976, pp.172-173.

⁹ Hortensia Papadat-Bengescu, op.cit., p.297.

¹⁰ Ov. S. Crohmălniceanu, *Cinci prozatori în cinci feluri de lectură*, București, Editura Cartea Românească, 1984, p. 213.

¹¹ Hortensia Papadat-Bengescu, op. cit. p.330.

Raluca Avrămuț

Raluca Avrămuț aparține celei mai noi generații de pictori contemporani români, formați în primul deceniu al secolului XXI. Preocupările artei contemporane de a aduce în cadru un discurs plastic valabil atât din punct de vedere estetic, tehnic cât și cu certe valori conceptual-filosofice se regăsesc în arta Ralucăi într-un mod foarte clar. Raportarea la problema spațiului pictural ca și în primul rând formă compozițională și nu neapărat iluzia spațiului euclidian al tridimensionalului, se regăsește în mai multe lucrări. Însă, potrivit reprezentării figurative ca mod de exprimare, subiectul lucrărilor se constituie din forme care definesc anumite obiecte. Acestea, la rândul lor, sunt dispuse compozițional într-o anumită configurație spațială, totuși multe din lucrările realizate vor divulga senzația adâncimii spațiului optând pentru imaterialitatea acestuia prin lipsa obiectelor. O foarte bună tratare picturală și o hotărâtă tematizare, punere în cadru a ansamblului compozițional denotă maturitatea artistei în aptitudinea controlului asupra limbajului artistic ales.

Expoziția Ralucăi Avrămuț de la Muzeul de Artă "Ioan Sima" se compune din mai multe serii de lucrări fiind de fapt o invitație la contemplare și confruntare cu ideile conceptuale/picturale materializate în lucrările ultimilor ani de activitate.

Între fizic și Sine. O abordare a metaobiectului (2007 - 2008)

Metaobiectul semnalează trecerea obiectului dintr-o existență fizică și materială într-o existență anorganică, simbolică. Obiectul dobândește un caracter evanescent; materia se decantează în lumină, rezultând o imagine sintetică, și nu una analitică sau descriptivă. Spațiul în care obiectul se conjugă cu celelalte elemente conferă ansamblului imponderabilitate. Luminile și umbrele au granițe fluide, fuziunea obiectelor cu spațiul ce le conține este perfect regizată: obiecte în suspensie, decoruri diafane, accente subtile, etc. Obiectul se exercită în sine, fără o condiționare gravitațională.

Urmă/ Umbră. Transfigurarea obiectului absent (2009 - 2010)

Un "grad zero" al obiectului, o maximă putere de semnificare a acestei dematerializări, o reprezintă însăși absența obiectului. Umbra proiectată substituie obiectul ca prezență fizică. Ca o consecință a transpunerii ei în materie (spațiul în care aceasta se proiectează), umbra capătă o dimensiune a urmei. Urma obiectului este, de fapt, acțiunea însăși, conjugarea cu celelalte elemente, coerența cu care ansamblul ajunge să se desfășoare. Urma obiectului nu se identifică cu umbra pentru că este o consecință a ei, o succede și o potențează plastic. Urma este "acțiunea" umbrei, este împlinirea ei ca subiect. Obiectul nu mai este subiect, este factorul dinamic, cel ce face ca imaginea să se producă. Prezența sa este misterioasă, subsidiară, dar nu peiorativă; negativul devine pozitiv așa cum absența devine prezență. Umbra este o exaltare a contrastului; ea ființează la intersecția dintre obiect și lumină.

Obiectul nu mai este subiect, este factorul dinamic, cel ce face ca imaginea să se producă. Prezența sa este misterioasă, subsidiară, dar nu peiorativă; negativul devine pozitiv așa cum absența devine prezență. Umbra este o exaltare a contrastului; ea ființează la intersecția dintre obiect și lumină.

Existența urmei este ferm condiționată de existența umbrei;

ca acțiunea să aibă loc, trebuie să existe subiectul. Amintind cele spuse mai sus, umbra devine subiect prin absența obiectului iar urma este însăși acțiunea de proiecție pe suprafață (în spațiu). Dacă umbra nu ar exista, urma nu și-ar putea desăvârși forma plastică. Urma se situează în rost, iar umbra ca fenomen fizic prin excelență se dezvăluie prin urmă.

Narațiune umanoidă (epica plasticului). 2007

Succesiunea și epica plastică a imaginilor din această serie este o narațiune pe tema identității în special feminine, abordată sub forma stereotipului comportamental Barbie. Imaginile narative ne-o prezintă pe Ea ca un umanoid lipsit de personalitate și caracter, este ceva ce seamănă cu omul, dar practic e gol, nu are individualitate. Acest Barbie este un simbol. Atitudinea critică față de tipul Barbie și față de propaganda care încearcă conservarea-congelarea acestui ethos este formulată clar.

Excurs simbolic. 2006

Pictura-concept de critică socială și analiză filozofică este încercarea de invocare a conținuturilor din afara plasticului, este o cale nu tocmai ușoară în artă. Exigența pentru comunicarea ideatică este valoarea în plus a picturilor deosebit de expresive și tehnic foarte bine executate. Libertatea tratării, compactitatea stilului, o anume senzualitate a redării picturale și a tratării formei plastice este investită cu o încărcătură simbolică la rangul motivului iconic. Omul surprins în mers într-un spațiu nedefinit, neavând, se pare, un scop anume - determină miezul excursului simbolic. Imaginea demaschează, ne confruntă cu întrebări existențiale, nouă rămânând opțiunea de a răspunde, de a alege, fiind astfel implicați și noi publicul privitor la discursul tematic abordat.

Studii cu păpușa. 2006.

Reprezentarea imagistică în limbajul pictural, cu mijloacele specifice ale jocului cu simboluri și ale atmosferei generate de cromatică, poate defini caracterul mesajului. Atât pe calea conștientului aproape verbal-ideatic cât și cel al inconștientului-sentimental. Motivul și conotațiile lui în reprezentarea aleasă denotă importanța studiului pentru eul creator. Dialog posibil cu privitorul despre teme ce depășesc conceptele plastice.

SZABÓ Attila

Serie nouă, Anul VI, Nr. 6 (65), iunie 2010

Meditația (VI)

Dincolo de războiul aparent steril al vorbelor (de fapt un război energofag și el pe toate planurile), dincolo de bârfa generalizată și tot mai fără perdea susținută de armamentul greu, încăput pe mâna tuturor, al unei mass-media tot mai agresive, tot mai interesate de succese *gargarologice* (fie-mi iertată expresia) și de stipendii materiale substanțiale, armament tot mai sofisticat îndreptat de stânga contra drepte și de dreapta contra stângii, înainte și înapoi, din toate părțile spre toate părțile, dincolo de această neîntreruptă logoree, gripă verbală națională și contagioasă răspândită din înalte forumuri ale țării unde tronează tot mai multe statui umane vorbitoare autoconfectionate din lut nears și nesclivisit, dincolo de *parlagismul* caragialesc ridicat însă pe un soclu mult mai înalt, deși în clătinare continuă, dincolo și departe de prea cinstita bârfă mică, restrânsă, neangajată și neangajantă numită și nevinovată *punere a țării la cale* (dar mai nou cuprinsă și ea în acest *dincolo*, în amețitoarea ofensivă de vorbe care, după modelul bârfei celei mari - paradoxal - în loc să facă din vorbe lansatoare de idei, ucide ideile), *dincolo* (pentru ultima dată) de tumultul social crescând, de viteza și precipitarea în care se trăiește, își găsesc tot mai greu loc acele foarte intime căderi pe gânduri, treburi exclusiv ale gândurilor, acele dialoguri adesea brutale cu tine însuși - de ce să nu le numim meditații? - ceasuri mai lungi sau mai scurte în care omul pătrunde în propriul sine, se analizează, concluzionează, decide și, cunoscându-se un pic și mai bine, acționează.

Nu este și această luptă aparent pașnică, purtată cu tine însuși, un război? Nu cumva la acesta ne referim când spunem că viața e o luptă? În încheștarea, fie și sângeroasă, cu lumea de afară, știm, decid sorții. Din această luptă ieși în pierdere sau în câștig. Ești însă combatant, continui, nu depui armele și, cine știe, roata se poate întoarce. În lupta cu tine însuși nu mai ești însă pierdut de alții și între alții, ci singur tu însuși te pierzi și încă în tine însuși. În postura asta cine să te mai găsească, cine să te mai salveze? Și, ca orice luptă, și aceasta din urmă presupune un dușman, un *contra* care sălășluiește în tine de la începutul începutului, de la taica Adam și maica Eva (părinții care și-au meritat fiii) și care, ulterior, s-a numit ispită, tentație, încercare, verificare a modului în care preceptele divine s-au temeinicit în tine. Socotim însă că acest război cu noi înșine este singurul război permis, ba chiar necesar și, mai mult, este condiția existenței ființei noastre ca emanație a lui Dumnezeu în noi, și ca o simplă rezultantă biologică darwinistă, neodarwinistă, defunct-darwinistă.

Bătălia de care vorbim nu are nevoie de vorbe... cu glas. Renunță la ele, atât pentru a rămâne în intimitate, cât și pentru a evita înzorzonarea și fardul reclamate de atotputernicul *afară*, cel hotărât să te scoată din tine însuși, să te depersonalizeze, să te topească în marele amorf, să te piardă ca Om, Fiu al lui Dumnezeu, să te transforme în om strict pământean, rezultanta biologică de care am pomenit. Dar tu ești beneficiarul luptei tale interioare, al meditației, prin care reușești să împaci fericirea harurilor cerești care rezonază în tine cu fericirea izbânzilor pământești obținute și înnobilate prin sudoarea minții și a brațelor tale și, în același timp, să birui insistența valurilor de ispite și deșertăciuni pământești care, prin frivolitatea lor amăgitoare și goală, sau prin diavoleasca încercare de a anula sentimentele tale supreme, începând cu credința și iubirea, încearcă din răsuputeri, în favoarea răului, să te rupă de cerul căruia îi ești hărăzit prin Duh, spre a te reduce la stropul de țărână cu viață efemeră.

Dar cum și în ce măsură reușești?

Ștefan GOANȚĂ

Întâlniri ecumenice Roma-Constantinopol în secolul XX

Mișcarea ecumenică (înțeasă astăzi ca ansamblul eforturilor întreprinse pentru a reuni creștinii diferitelor confesiuni spre a împlini voința lui Cristos ca toți cei care cred în El să formeze o singură Biserică)¹, are o evoluție specifică, atât ca **terminologie**, cât și în conținut.

I. "Ecumene" este un termen dificil, un cuvânt străin, nu numai pentru derivarea conceptului, ci și pentru conținut în sine. Termenii "ecumene", "ecumenic" provin din limba greacă, "*oikoumene*" însemnând "pământ întreg" sau "tot pământul locuit" sau, atunci când este marcat de cultura elenistă sau romană, poate însemna simplu "pământ". Această concepție o găsim și în Noul Testament, "ecumene" fiind câmpul de acțiune al Bisericii în care ea trăiește și spre care trebuie să-și anunțe mesajul. În Biserica primelor secole acest termen a suferit o schimbare: pe măsură ce Imperiul Roman devenea creștin termenul "ecumenic" a asumat sensul de "a aparține Bisericii", devenind astfel echivalentul imperiului creștin.

Astăzi "ecumenic" exprimă și sensul de validitate universală, adică ceea ce posedă o validitate eclezială universală, astfel termenul pierde orice semnificație geografică și politică și indică un conținut practic: ceea ce este important și obligatoriu pentru toți creștinii. Astfel episcopul din Constantinopol poartă titlul de "Patriarh ecumenic", iar adunările ecleziale care au o importanță universală sunt numite "Conciliile ecumenice".

În conceptul "ecumenic" actual se leagă doi termeni fundamentali: "mondial-universal-misionar" și "privitor la unitatea Bisericii". În cadrul Bisericii Catolice, mișcarea ecumenică este îndreptată spre unitatea Bisericii, în acest sens Conciliul Vatican II precizează: "*Prin <mișcare ecumenică> se înțeleg activitățile și inițiativele suscitade și organizate, în funcție de diferitele necesități ale Bisericii și după împrejurări, în favoarea unității creștinilor*"².

II. Ecumenismul, în dialogul comun, caută cunoașterea mai profundă a misterului lui Cristos și creează înainte de toate spațiul în care este posibilă o adevărată comuniune. Conținutul acestei acțiuni a evoluat în decursul istoriei.

Metoda practică de Biserica Catholică imediat după ce alături de ea au apărut și alte Biserici, a fost aceea a polemicii confesionale. Se încerca, din punctul de vedere al propriei confesiuni, să se demonstreze greșelile celorlalți și să se combată doctrina lor punct cu punct. Era metoda controversei directe cu adversarul, care era considerat ca unul care a greșit și nu se încerca observarea punctelor lui pozitive. Marii teologi, adepți ai acestei metode, nu căutau controversa de dragul controversei, ci voiau să pună în lumină adevărul și să-l conducă pe celalalt la veșnica mântuire. Această metodă nu a dat rezultate pentru că vedea în cealaltă confesiune numai eroarea și nu valorile pozitive pe care cu siguranță le deținea.

Evidența lipsă de rezultate a contribuit, spre sfârșitul secolului al XVII-lea, la adoptarea unei noi metode, care în loc de a combate erorile celorlalți, apăra și expunea propria credință. Această metodă a devenit imediat mai conciliantă și

mai obiectivă în același timp, dar a fost abandonată în favoarea unei noi metode, apărută în secolul al XVIII-lea, pur descriptive. Noua metodă nu mai voia să convingă, ci pornind de la fapte, să descrie.

Conciliul Vatican II a schimbat radical orientarea Bisericii Catolice față de celelalte confesiuni: "*Frații despărțiți, îndreptățiți prin credința primită la Botez, sunt încorporați lui Cristos și de aceea poartă numele de creștini și sunt recunoscuți pe bună dreptate ca frați în Domnul de către fiii Bisericii Catolice*"³.

În enciclica "*Ut unum sint*" este delimitat în mod sintetic scopul ecumenismului: "*Scopul ultim al mișcării ecumenice este restabilirea primei unități vizibile a tuturor celor botezați*"⁴.

Papa Ioan Paul al II-lea făcând apel la unitate cu Bisericele Orientale afirma: "*Cuvintele Occidentului au nevoie de cuvintele Orientului pentru ca, Cuvântul lui Dumnezeu să manifeste mereu mai bine insondabilele sale bogății*"⁵.

Biserica Ortodoxă a răspuns apelului făcut de către Biserica Catholică publicând studii și participând activ la întâlnirile ecumenice internaționale.

Teologia este mult mai ecumenică atunci când nu se limitează la propria confesiune și la propria tradiție, ci privește dincolo de granițele sale și este pregătită să primească toate cunoștințele întregii creștinătăți. Astfel va înțelege că multe lucruri, care par a fi în opoziție, sunt numai un aspect diferit al unicei și aceleași realități.

Preocuparea pentru refacerea unității dintre Orient și Occident a fost mereu prezentă în conștiința creștină. Raporturile precedente Conciliului Vatican II nu au avut nici extensia și nici calitatea relațiilor actuale dintre Biserica Catholică și Biserica Ortodoxă. După Conciliul Vatican II, aceste raporturi au fost schimbate radical.

Celebrarea Conciliului Vatican II a fost momentul determinant în schimbarea atitudinii. Prezența la Conciliu al observatorilor Bisericii Ortodoxe a jucat un rol important în reflexia viitoare a Bisericii Catolice. De la "*non possumus*", s-a trecut la dorința comună, exprimată de cei doi capi ai Bisericii, Papa Paul al VI-lea și Atenagoras I, de a concelebra, de a participa la potirul comun.

Poziția Bisericii Ortodoxe față de Biserica Catholică a fost exprimată în Conferințele pan-ortodoxe de la Rodi. În Conferința a II-a de la Rodi în 1963, Biserica Ortodoxă a precizat poziția sa cu privire la dialog: "*... conferința noastră pan-ortodoxă, acceptând inițiativa Sanctității Sale Patriarhul Ecumenic a decis în unanimitate ca Biserica noastră Ortodoxă Orientală să propună veneratei Biserici Catolice Romane începutul unui dialog între cele două Biserici*"⁶. În Conferința a III-a de la Rodi, Biserica Ortodoxă a precizat poziția sa în ceea ce privește raporturile de fraternitate: "*... se observă necesitatea unei pregătiri adegvate și crearea de condiții favorabile*"⁷.

Biserica Catholică a respectat acest principiu metodologic nou și a reluat contactele bilaterale cu toate Bisericele

Ortodoxe, înainte de toate cu Patriarhatul ecumenic din Constantinopol. Progresul acestor contacte fraterne a permis inaugurarea dialogului oficial dintre cele două Biserici.

Noutatea raporturilor a fost aceea de a începe tratativele de la Biserica la Biserica și de a ține mereu prezentă unitatea Bisericilor Ortodoxe. Diversele Biserici Ortodoxe sunt autocefale și ele sunt unite de aceeași credință și de aceeași disciplină fundamentală. În definitiv tratativele trebuiau să ducă la o deplină unitate între Biserica Catolică și toate Bisericile Ortodoxe.

Acest dialog trebuia să conțină două elemente fundamentale: în primul rând dialogul trebuia să înceapă de la egal la egal, iar în al doilea rând dialogul ecumenic trebuia să înceapă între Biserica Catolică și Biserica Ortodoxă în întregul ei. Evenimentele s-au succedat în această direcție, Papa Paul al VI-lea în 20 septembrie 1963 - trei luni după alegerea sa ca patriarh al Romei - trimitea o scrisoare Patriarhului Athenagoras în care scria: *"Noi am fost aleși de El prin darul Evangheliei mântuitoare, al darului aceluiasi botez, al aceleasi preoții care celebrează aceeași Euharistie, unicul sacrificiu al unicului Domn al Bisericii"* ⁸.

Pentru prima oară după 1584, când Grigore al XIII-lea i-a scris pentru ultima oară lui Ieremia al II-lea referindu-se la reforma calendarului, Papa Paul al VI-lea nu numai că menținea raportul ecumenic, ci și indica în realitatea sacramentală adevărata bază teologică și spirituală a relațiilor dintre cele două Biserici.

În 1964 Papa Paul al VI-lea și Patriarhul Athenagoras s-au întâlnit la Ierusalim, amândoi fiind pelerini în Țara Sfântă. Acest pelerinaj al celor doi Capi a demonstrat clar că adevărata întâlnire, dincolo de orice altă considerație istorică, de oportunitate sau de calcul, se realizează în Cristos care ne pune în comuniune cu Tatăl în Spiritul Sfânt.

Actul eclezial din 7 decembrie 1965 a fost un alt eveniment istoric de o esențială relevanță pentru îmbunătățirea raporturilor dintre Roma și Constantinopol. Odată cu încheierea Conciliului Vatican II, cu ceremonia paralelă la Roma și Constantinopol, s-a trecut la abrogarea excomunicărilor din 1054. Acest gest, inspirat din sentimentul comun de iertare fraternă, a început un proces de purificare a memoriei, indispensabil pentru un autentic progres. Excomunicările din 1054 au lasat în memoria generațiilor succesive o amintire total funestă care creștea mereu, devenind motiv de scandal, piatră de poticnire în drumul unirii dintre Roma și Constantinopol, mai mult, ele au determinat negativ și relațiile Bisericilor Orientului cu Roma.

În declarația comună din 1965, Papa Paul al VI-lea și Patriarhul Athenagoras decideau de a: *"...șterge din memoria și din sânul Bisericii sentimentele de excomunicare...a căror amintire au fost până în zilele noastre un obstacol de apropiere în iubire"* ⁹. Pentru mentalitatea orientală, abrogarea excomunicărilor constituia condiția care precede dialogul dintre cele două Biserici.

Între Papa Paul al VI-lea și Patriarhul Athenagoras (foto) au urmat alte două întâlniri, una în Fanar în iulie 1967 și a doua la Roma, în octombrie același an. Împotriva oricărei reguli protocolare, Papa Paul al VI-lea s-a oprit la Patriarhatul ecumenic pentru al întâlni pe Patriarhul Athenagoras. Papa în călătoria sa la Constantinopol a încredințat Patriarhului

Athenagoras "Breve Anno Incunte" în care condensa liniile esențiale ale teologiei *Bisericilor surori*, deja aprofundată și descrisă de Vatican II în "Decretul despre Ecumenism". În "Breve Anno Incunte" se declara: *"Cele două Biserici surori au trăit alături de secole, celebrând împreună conciliile ecumenice care au apărut adevărata credință contra oricărei alterări. Acum după o lungă perioadă în care am fost despărțiți, Dumnezeu a permis ca Bisericile noastre să se redescopere surori"* ¹⁰.

În declarația comună care a concluzionat vizita Patriarhului Athenagoras la Roma, în octombrie 1967, se exprima refuzul prozelitizmului și dorința unei colaborări dezinteresate, problemă la care ortodocșii sunt în particular sensibili.

Perspectiva ultimă a dialogului și a tuturor raporturilor dintre cele două Biserici este de a ajunge să participe la *"potirul comun"*. Această expresie apărea foarte des în scrisorile Papei Paul al VI-lea și a Patriarhului Athenagoras. Papa îi scria Patriarhului în 8 februarie 1971: *"Spiritul pune în inimile noastre posibilitatea grăbirii momentului în care, la sfârșitul unei concelebrări noi ne vom împărtași din același potir al Domnului"* ¹¹.

În iulie 1972 moare Patriarhul Athenagoras. Noul Patriarh Dimitrios I chiar de la început a afirmat că va continua linia predecesorului său: *"Dorim să subliniem că vom continua sistematic asigurarea unității pan-ortodoxe și promovarea unității tuturor creștinilor. Legăturile cu Sfânta Biserică Catolică vor fi întărite și vor crește"* ¹².

Raporturile dintre Roma și Constantinopol au luat forme tot mai stabile, un punct important a fost celebrarea cu reciproca participare la sărbătorile patronale ale celor două Biserici. Pentru sărbătoarea Sfinților Petru și Pavel (29 iunie) merge la Roma o delegație a Patriarhatului ecumenic, pe când o delegație catolică merge la Fanar pentru sărbătoarea Sfântului Andrei (30 noiembrie). Această participare la sărbătorirea celor doi frați apostoli scoate în relief obligația de a trăi împreună, într-un mod progresiv, credința comună apostolică și fraternitatea celor două Biserici.

În decembrie 1975, cu ocazia aniversării a zece ani de la încheierea actului fratern prin care erau abrogate

excomunicările din 1054, cu un gest de mare umilință Papa Paul al VI-lea săruta picioarele mitropolitului Meliton din Calcedonia, reprezentantul Patriarhului din Constantinopol, și, în acel moment, al întregii Ortodoxii. Era un gest cu un profund sens teologic al slujirii ministeriale dată de Cristos Bisericii, al slujirii oricărui episcop în Biserica locală, al slujirii episcopului de Roma în Biserica universală. Patriarhul Dimitrios comenta acest gest fără precedente în istoria Bisericii afirmând: *"Cu această manifestare veneratul frate, Papa de Roma Paul VI s-a depășit pe sine însuși și a demonstrat Bisericii și lumii ceea ce este și poate să fie episcopul creștin și mai mult primul episcop al creștinătății: o forță de reconciliere și de unificare a Bisericii și a lumii"*¹³.

Pregătirea dialogului a cuprins două faze: prima prin două comisii paralele, una catolică și una ortodoxă, a doua printr-un *Comitet mixt de coordonare* însărcinat să elaboreze un plan care să cuprindă scopul dialogului, metoda care se va urma și temele care se vor discuta în prima fază a dialogului.

În perioada 11-15 octombrie 1977, a avut loc reuniunea *Comisiei pregătitoare catolice*, care a elaborat orientările dialogului teologic, a formulat sugestii despre spiritul care trebuie să inspire partea catolică, metoda care trebuie urmată și temele care urmează să fie dezbătute.

În iulie 1977 și în zilele de 14-18 noiembrie 1977, *Comisia tehnică teologică inter-ortodoxă pentru pregătirea dialogului cu Biserica Catolică romană* a avut două reuniuni. În prima reuniune a stabilit și publicat într-un document scopul dialogului, metoda sa și temele inițiale, deasemenea a propus constituirea unui grup mixt pentru coordonarea opereii celor două comisii spre o comună propunere pentru deschiderea dialogului. În cea de a doua reuniune Comisia ortodoxă a stabilit că aprofundarea temei Sacramentelor este cea mai potrivită pentru începutul dialogului.

Cele două Comisii, catolică și ortodoxă, au schimbat între ele cele două documente rezultate din respectivele întruniri, și au constituit, de comun acord, *Comitetul mixt de coordonare*. În perioada 29 martie - 1 aprilie 1978, *Comitetul mixt de coordonare*, compus din cinci membri catolici și cinci ortodocși, s-a reunit la Roma unde au elaborat documentul: *"Plan pour la mise en route du dialogue théologique entre l'Eglise catholique romaine et l'Eglise orthodoxe"*, care a fost prezentat ca și concluzie a fazei pregătitoare. Documentul comun afirma: *"Scopul dialogului dintre Biserica Catolică și Biserica Ortodoxă este restabilirea deplinei comuniuni dintre cele două Biserici. Această comuniune, fondată pe unitatea credinței în linia experienței și a tradiției comune a Bisericii vechi, își va găsi expresia în celebrarea comună a Sfintei Euharistii"*¹⁴.

Această claritate a obiectivului, oferea dialogului o importanță și o responsabilitate cu totul particulară. Referirea pe care o face documentul la celebrarea Euharistiei reia tema ecleziologiei euharistice, dezvoltată în particular între bisericile ortodoxe, dar reevaluată și în lumea catolică de Conciliul Vatican II. Fondarea unității pe linia experienței și a tradiției comune a Bisericii vechi propunea un criteriu istoric. Acest model nu trebuia să fie căutat definitiv în trecut, pentru că el trebuia să țină cont de dezvoltările istorice ale celor două Biserici. Documentul comun

clarifica: *"În timpul examinării problemelor teologice care există între Biserica Catolică și Biserica Ortodoxă, trebuie să luăm în considerare dezvoltările mai recente atât în câmp teologic cât și în cel eclezial. Istoria trecutului nu poate fi sigur uitată... Dar este necesar ca dezvoltările istorice ale trecutului să fie văzute la lumina atât a dezvoltărilor teologice ulterioare cât și a practicii ecleziale fie în Biserica Catolică fie în Biserica Ortodoxă"*¹⁵. Se întâlnește astfel în această perspectivă ideea Conciliului Vatican II de a ține prezentă natura relațiilor dintre Roma și Bisericile Orientului din timpul precedent despărțirii lor. În acest sens *Decretul despre ecumenism* afirmă: *"De aceea, Sfântul Conciliu îndeamnă pe toți, dar mai ales pe aceia care își propun să lucreze pentru restabilirea doritei comuniuni depline între Bisericile orientale și Biserica catolică, să aibă în vedere cu grijă această condiție specială a nașterii și creșterii Bisericilor din Orient și natura relațiilor care existau între ele și Scaunul Roman înainte de despărțire, și să-și formeze o apreciere corectă asupra acestor lucruri. Respectarea acestei recomandări va contribui foarte mult la reușita dialogului pe care și-l propun"*¹⁶.

Metoda propusă încerca să fie pozitivă, pornea de la ceea ce ortodocșii și catolicii au în comun. Încerca să identifice în adevăratul lor context, adevăratele divergențe pentru a le putea apoi rezolva progresiv în dialog. Pornirea dialogului de la ceea ce au în comun cele două Biserici nu însemna evitarea problemelor care existau între cele două părți, ci sublinia spiritul pozitiv care trebuie să predomină în tratarea problemelor acumulate în timpul unei separări îndelungate. Pe lângă aceasta, atenția era atrasă asupra unei probleme metodologice de o extremă importanță: diferența dintre adevăratele divergențe și varietatea legitimă a expresiilor credinței. O clară referire la această problemă crucială a fost făcută de Papa Ioan Paul al II-lea și de Patriarhul Dimitrios I, cu ocazia vizitei pe care Papa a făcut-o în anul 1979 Patriarhatului ecumenic. Sfântul Părinte a spus: *"Acest dialog teologic care începe va avea scopul de a depăși neînțelegerile și dezacordurile care există încă între noi dacă nu la nivel de credință cel puțin la nivel de formulare teologică"*¹⁷.

Tema propusă pentru prima fază a dialogului este studiul sacramentelor. Studiul temei sacramentelor nu înseamnă examinarea tuturor aspectelor acestei vaste teme, ci doar a aspectelor care interesează unitatea Bisericii. Colegarea problematicei sacramentelor la tradiția Bisericii vechi, evidențiază faptul că sacramentele sunt înțelese ca și expresie a unui sacrament, sacramentul lui Cristos, care se exprimă și se realizează prin intermediul Spiritului Sfânt ca și sacrament al Bisericii. Sacramentele nu trebuie să fie concepute ca și acțiuni autonome sau ca și mijloace individuale de transmitere a harului divin, ci ca expresie și realizare a sacramentului unic al Bisericii. Acest sacrament unic se exprimă și se realizează în istorie și prin excelență în Sfânta Euharistie. Cu celebrarea Euharistiei se edifică Biserica, lipsa celebrării acesteia este semnul tragic al despărțirii creștinilor. Căutarea căilor care conduc la concelebrare, rezolvarea tuturor dificultăților care au condus la non-celebrare, era datoria dialogului.

Raporturile dintre cele două Biserici, se prezentau și se dezvoltau în baza unei noi problematice teologice. Realitatea

eclezială și sacramentală comună celor două Biserici, teologia Bisericilor surori și concepția unității ca și comuniune a Bisericilor surori, sta ca și fundament și perspectivă. Descoperirea acestei realități situa raporturile dintre cele două Biserici în interiorul aceleiași comuniuni ecleziale și nu ca și raporturi dintre unul care este *înăuntrul* și unul care este *afară*. Cele două Biserici descoperă Biserica.

Pentru a restabili deplina comuniune a celor două părți aparținând Bisericii lui Cristos, teologul grec-ortodox A. Alivisatos afirma: "*Nu se mai poate accepta teza veche a celor două Biserici (catolică și ortodoxă); trebuie mai curând să vorbim de cele două părți geografice ale unei Biserici unice în Orient și Occident*"¹⁸.

Papa Ioan Paul al II-lea, adresându-se membrilor Curiei romane reunită în anul 1980 cu ocazia sărbătorii Sfinților Petru și Pavel, a folosit această expresie semnificativă: "*Ar trebui să învățăm iar să respirăm cu doi plămâni, plămânul occidental și plămânul oriental*"¹⁹.

Scopul dialogului nu avea un caracter academic, o confruntare de opinii și interpretări teologice, condus de experți și destinat să caute divergențe doctrinale sau consensul asupra unui argument patristic, biblic, canonic sau liturgic. Dialogul își propunea să fie o întâlnire între Biserici pentru a se ajunge în dialog și cu dialog la refacerea unității ecleziale, ruptă într-un anumit moment al istoriei. Cele două Biserici au conștiința că, timp de aproape un mileniu, au înflorit una lângă cealaltă, ca și două mari tradiții vitale și complementare în aceeași Biserică a lui Cristos.

Biserica Catolică, prin capul său, Papa de la Roma, și Biserica Ortodoxă prin Patriarhul de la Constantinopol cu consensul altor Patriarhate și Biserici autocefale, erau pe deplin conștienți de caracterul eclezial pe care îl are dialogul lor. Papa Ioan Paul al II-lea asistând la Sfânta Liturghie concelebrată de Patriarhul ecumenic și membri Sfântului Sinod în Catedrala patriarhală, cu ocazia sărbătorii Sfântului Andrei (30-11-1979), s-a prezentat ca și succesor al Sfântului Petru, frate cu Sfântul Andrei cel întâi chemat dintre apostoli și patronul Bisericii din Constantinopol. Cu această ocazie Papa a afirmat: "*Andrei și Petru erau frați și, în sânul colegiului apostolic, activitatea apostolică era caracterizată de unitate și colaborare*"²⁰. Aceasta înseamnă că între cele două Biserici există particulare legături de fraternitate foarte vechi.

Începutul dialogului teologic oficial a fost solemn anunțat la Constantinopol, 30 noiembrie 1979, cu ocazia vizitei pe care Papa Ioan Paul al II-lea a făcut-o Patriarhului ecumenic Dimitrios I. În ajunul vizitei, Papa a afirmat: "*Cu această vizită vreau să arăt importanța pe care Biserica Catolică o dă acestui dialog. Vreau să exprim respectul meu, profunda mea iubire fraternală pe care o am pentru toate aceste Biserici și pentru Patriarhiile lor, dar mai mult pentru Patriarhatul ecumenic de care Biserica Romei este legată de multe angajamente seculare, care în acești ultimi ani au reluat o nouă forță și actualitate*"²¹. La sfârșitul vizitei, Patriarhul Dimitrios I avea să declare: "*Progresele împlinite în etapa pregătitoare ne permit să anunțăm începutul dialogului teologic și să facem publică lista comisiei mixte catolico-ortodoxă*"²².

Din comisia mixtă, compusă din 60 de membri, 30 catolici și 30 ortodocși, au făcut parte episcopi și specialiști

în diverse discipline ecleziastice (dogmatică, liturgică, istorie, drept canonic). Delegații ortodocși au reprezentat toate Bisericile autocefale, fiind compusă din episcopi, preoți și mulți teologi laici, care aveau funcții în diversele Biserici orientale.

De la Conciliul din Florența 1439, niciodată cele două Biserici nu s-au găsit la acest nivel de contacte.

Cristian BORZ

Autorul este preot greco-catolic la Bădăcin, județul Sălaj

Note

¹ T. Langa; Credo, *Dicționar teologic creștin din perspectiva ecumenismului*, Cluj-Napoca, 1997, p. 86.

² X X X; *Conciliul Vatican II, Decretul despre ecumenism*, n. 4, Nyiregyháza, 1990, p. 122.

³ Ibidem, n. 2, p. 121.

⁴ Ioan Paul II; *Ut unum sint*, n. 7, Milano, 1995, p. 61.

⁵ Ioan Paul II; *La luce dell'Oriente*, n. 28, Milano, 1995, p. 36.

⁶ cf. CHRYSOSTOMOS, METROPOLITA DI PERISTERION; IL DIALOGO TEOLOGICO TRA LE CHIESE ORTODOSSA E CATTOLICA ROMANA, în ORIENTE CRISTIANO 1(1983), Palermo, 1983, p. 81.

⁷ cf. N. NISIIONIS; L'ECCLESIOLOGIA ORTODOSSA PROBLEMI E PROSPETTIVE, în STUDI ECUMENICI, XV (1997)3 luglio-settembre, Venezia, 1997, p. 148.

⁸ cf. T. AGAPIS; VATICAN-FANAR, Roma, 1971, p. 127-195.

⁹ Ibidem.

¹⁰ Ibidem.

¹¹ cf. E. FORTINO; IL DIALOGO TRA CATTOLICI ED ORTODOSSI- PANORAMICA E PROSPETTIVE, în LA CHIESA CATTOLICA OGGI NEL DIALOGO (CORSO BREVE DI ECUMENISMO 4), Roma, 1982, p. 17.

¹² cf. M. MAGRASSI; IL DIALOGO TEOLOGICO FRA ORTODOSSIA E CATTOLICESIMO, în NICOLAUS 11(1987)2, Bari, 1987, p. 341.

¹³ cf. D. SALACAS; op. cit., p. 18.

¹⁴ Ibidem.

¹⁵ Ibidem.

¹⁶ cf. X X X CONCILIUL ECUMENIC VATICAN II, DECRETUL DESPRE ECUMENISM, n. 14, Nyiregyháza, 1990, p. 127.

¹⁷ cf. C. BOYER; I RAPPORTI TRA LA CHIESA CATTOLICA ROMANA E LA CHIESA ORTODOSSA (1977-1978), în L'OSSERVATORE ROMANO, 1 dicembre 1979 Roma, 1979, p. 2.

¹⁸ cf. G. DEJAIVE; PESUPOSTI DEL DIALOGO ECUMENICO, în CONCILIUM 2(1966), Roma, 1966, p. 69.

¹⁹ cf. D. SALACAS; op. cit., p. 32.

²⁰ cf. ibidem.

²¹ cf. C. BOYER; op. cit. p. 2.

²² cf. DIMITRIOS, PATRIARHUL ECUMENIC, IL DIALOGO TRA LA CHIESA CATTOLICA E LA CHIESA ORTODOSSA, în L'OSSERVATORE ROMANO, 1 dicembre.

Mai există posibilități inițiatice în Occident?*

René Guénon

Se poate spune că fiecare formă tradițională particulară este o adaptare a Tradiției primordiale (din care au derivat toate, mai mult sau mai puțin direct) la anumite circumstanțe speciale de timp și de loc; ceea ce se schimbă de la una la cealaltă nu este nicidecum esența însăși a doctrinei, care este dincolo de aceste contingente, ci doar aspectele exterioare pe care ea le îmbracă și prin care se exprimă. Rezultă de aici, pe de o parte, că toate aceste forme sunt în mod necesar echivalente în principiu, și pe de altă parte, că e avantajos în general pentru ființele umane să adere, pe cât posibil, la forma proprie mediului în care trăiește, fiindcă aceasta trebuie în mod normal să corespundă cel mai bine naturii lor individuale. Toate acestea au fost corect remarcate de colaboratorul nostru J.-H. Probst-Biraben în încheierea articolului său despre *Dhikr*; însă aplicația dată de el acestor adevăruri incontestabile necesită, credem, câteva precizări suplimentare, pentru a evita orice confuzie între diferite domenii care, deși țin deopotrivă de ordinul tradițional, nu sunt mai puțin profund distincte.

E lesne de înțeles că aici este vorba de distincția fundamentală (asupra căreia am insistat adeseori în altă parte) între cele două domenii ce pot fi desemnate, dacă se preferă, respectiv ca "exoteric" și "ezoteric", dând acestor termeni accepțiunea lor cea mai largă. Putem de asemenea să-l identificăm pe cel dintâi cu domeniul religios și pe celălalt cu domeniul inițiativ; pentru cel din urmă, această asimilare este riguros exactă în toate cazurile; în ce-l privește pe primul, deși nu îmbracă aspectul propriu-zis religios decât în anumite forme tradiționale, ne vom ocupa acum doar de acestea, această restricție neprezentând niciun inconvenient pentru ceea ce ne-am propus.

Acestea fiind spuse, ne rămâne să examinăm următoarea chestiune: când o formă tradițională este completă, sub dublul raport exoteric și ezoteric, e posibil, evident, ca toți să adere la ea în mod asemănător, fie că înțeleg să se limiteze doar la punctul de vedere religios, fie că vor să urmeze în plus calea inițiativă, deoarece ambele domenii le vor fi deschise în egală măsură. Trebuie de altfel să se înțeleagă bine că, în asemenea caz, ordinul inițiativ își are întotdeauna sprijinul și suportul în ordinul religios, suprapunându-i-se fără a i se opune în niciun fel; în consecință, regulile ordinului religios nu trebuie niciodată lăsate la o parte, mai ales în ceea ce privește riturile, căci acestea au cea mai mare importanță din acest punct de vedere, și pot stabili efectiv legătura între cele două ordine. Așadar, când lucrurile stau astfel, nu există nici o dificultate ca fiecare să urmeze tradiția proprie mediului său; nu sunt rezerve de făcut decât pentru excepțiile, mereu posibile, la care făcea aluzie colaboratorul nostru, adică pentru cazul unei ființe ce se află accidental într-un mediu ce îi

este realmente străin prin natura sa, și care, prin urmare, își va putea găsi în altă parte o formă mai bine adaptată. Vom adăuga că asemenea excepții, într-un veac ca al nostru, în care confuzia este extremă în toate lucrurile, trebuie să se întâlnească mai frecvent decât în alte epoci când condițiile erau mai normale; dar nu vom spune mai multe în această privință, deoarece acest caz, în definitiv, poate fi rezolvat totdeauna printr-o întoarcere a ființei în mediul său real, adică în cel care corespunde în fapt afinităților sale naturale.

Dacă revenim la cazul obișnuit, apare o dificultate când avem de-a face, într-un mediu dat, cu o formă tradițională în care nu mai există în mod efectiv decât aspectul religios. E vorba aici, bineînțeles, de un fel de degenerescență parțială, căci această formă, la fel ca și celelalte, trebuia să fie completă la originea sa; dar, ca urmare a unor circumstanțe, pe care nu e important să le precizăm aici, s-a ajuns ca, la un moment dat, partea sa inițiativă să dispară, până-ntr-atât încât adepții săi să nu mai păstreze despre ea nicio amintire conștientă, în ciuda urmelor ce i se pot găsi în scrierile sau monumentele străvechi. Ne găsim, privitor la punctul de vedere inițiativ, într-un caz cu totul asemănător celui al unei tradiții stinse: chiar presupunând că se poate ajunge la o reconstituire completă a acesteia, ea n-ar prezenta decât un interes oarecum "arheologic", deoarece ar lipsi întotdeauna transmiterea regulată, această transmitere fiind, cum am spus în alte ocazii, condiția absolut indispensabilă a oricărei inițieri. Firește, cei ce se limitează la perspectivele punctului de vedere religios, și care vor fi întotdeauna cei mai numeroși, nu trebuie să se preocupe de această dificultate ce nu există pentru ei; însă cei ce-și propun un scop de ordin inițiativ, n-ar trebui, în această privință, să aștepte niciun rezultat din aderarea lor la forma tradițională în discuție.

Problema astfel pusă este departe de a avea doar un interes pur teoretic, pentru că, în fapt, privește tocmai formele tradiționale ce există în lumea occidentală: în actuala stare de lucruri, se mai găsesc aici organizații care să asigure o transmitere inițiativă, sau dimpotrivă, totul este limitat iremediabil la domeniul religios? Să spunem mai întâi că nu ar trebui să ne lăsăm iluzionați de prezența unor fenomene precum "misticismul", în privința cărora se produc adesea, și astăzi mai mult ca oricând, cele mai ciudate confuzii. Nu putem repeta aici tot ceea ce am avut deja ocazia să spunem în altă parte pe acest subiect; vom aminti doar că misticismul nu are absolut nimic inițiativ, el aparținând în întregime ordinului religios, ale cărui limitări speciale nu le depășește deloc, multe din caracterele sale fiind exact opuse celor ale inițierii. Eroarea ar fi scuizabilă, cel puțin la cei ce nu au o noțiune clară a distincției celor două domenii, dacă ar lua în considerare, în religie, nu ceea ce prezintă un caracter mistic, ci unul "ascetic", pentru că,

aici cel puțin, există o metodă de realizare activă ca în inițiere, pe când misticismul implică întotdeauna pasivitatea și, prin urmare, absența metodei, ca de altfel și a unei transmițeri oarecare. S-ar putea chiar vorbi deopotrivă de o "asceză" religioasă și de o "asceză" inițiativă, dacă această apropiere n-ar trebui să sugereze nimic mai mult decât ideea unei metode ce constituie într-adevăr o similitudine reală; însă, bineînțeles, intenția și scopul nu sunt nicidecum aceleași în cele două cazuri.

Dacă punem acum problema strict pentru formele tradiționale ale Occidentului, vom fi determinați să luăm în considerare cazurile menționate de colaboratorul nostru în ultimele rânduri ale articolului său, așadar cel al iudaismului și cel al creștinismului; însă vom fi nevoiți să formulăm aici câteva rezerve cu privire la rezultatul ce se poate obține din anumite practici. În orice caz, pentru iudaism lucrurile se prezintă mai simplu decât pentru creștinism: el posedă într-adevăr o doctrină ezoterică și inițiativă, anume Cabala, aceasta transmițându-se întotdeauna în mod regulat, deși neîndoielnic mai rar și mai dificil decât odinioară, ceea ce, de altfel, nu reprezintă desigur un fapt unic de acest gen, justificându-se suficient prin caracterile particulare ale epocii noastre. În ce privește "hasidismul", deși se pare că la originea sa s-au exercitat influențe cabalistice, nu e mai puțin adevărat că el nu constituie propriu-zis decât o grupare religioasă, și chiar cu tendințe mistice; de altfel, acesta este probabil singurul exemplu de misticism ce poate fi găsit în iudaism; și, cu această excepție, misticismul este ceva specific creștin.

Cât privește creștinismul, mai este viu în zilele noastre un ezoterism precum cel ce exista cu siguranță în Evul Mediu, cu organizațiile necesare transmițerii sale? Pentru Biserica Ortodoxă, nu ne putem pronunța cu certitudine, neavând indicii suficient de limpezi, și am fi chiar bucuroși dacă această chestiune ar putea provoca unele clarificări în această privință; însă, dacă a supraviețuit aici în mod real o inițiere oarecare, aceasta nu putea avea loc, în orice caz, decât exclusiv în interiorul mănăstirilor, astfel încât, în afara acestora, nu există nicio posibilitate de a accede la ea. Pe de altă parte, în catolicism, totul pare să indice că nu se mai găsește nimic de acest ordin; și de altfel, de vreme ce reprezentanții săi cei mai autorizați neagă inițierea în mod expres, trebuie să-i credem, cel puțin atât timp cât nu avem probe contrare. Despre protestantism e inutil să vorbim, deoarece nu este decât o deviație produsă de spiritul antitraditional al timpurilor moderne, ceea ce exclude posibilitatea ca el să fi conținut vreo urmă de ezoterism și să fi servit ca bază vreunei inițieri.

Oricum, chiar nerespingând posibilitatea supraviețuirii vreunei organizații inițiatice, foarte ascunse, putem spune cu toată certitudinea că practicile religioase ale creștinismului, ca de altfel și cele ale altor forme religioase, nu pot înlocui practicile inițiatice nici să producă efecte de același ordin ca acestea, căci ele nu au aceeași destinație. Acest lucru este strict adevărat chiar când există între ele o oarecare similitudine

exterioară: astfel, rozarul creștin amintește în mod vădit de *wird*-ul *туруқ*-ilor islamici, și se poate chiar să existe aici o anumită înrudire istorică; însă, în fapt, primul nu este utilizat decât în scopuri religioase, și ar fi zadarnic să se aștepte de aici vreun beneficiu de alt ordin, deoarece nicio influență spirituală ce acționează în domeniul inițiativ nu este legată de el, spre deosebire de cazul *wird*-ului. Despre "exercițiile spirituale" ale lui Ignățiu de Loyola, trebuie să mărturisim că am fost puțin mirați văzându-le citate în această privință: ele constituie mai mult o "asceză" în sensul pe care l-am indicat mai sus, însă caracterul lor exclusiv religios este cu totul evident; mai mult, trebuie să adăugăm că practicarea lor este departe de a fi neprimejdioasă, căci am cunoscut multe cazuri de dezechilibru mental provocat de ea; și credem că acest pericol trebuie să existe întotdeauna atunci când ele sunt practicate în afara organizației religioase pentru care au fost formulate și căreia îi constituie în definitiv metoda specială; prin urmare, nu le recomandăm celor ce nu fac parte din această organizație.

Mai trebuie să insistăm în mod special asupra faptului că practicile inițiatice înseși, pentru a avea eficacitate, presupun obligatoriu legătura cu o organizație de același ordin; se pot repeta indefinit formule precum cele ale *dhikr*-ului sau *wird*-ului, ori *mantra*-urile tradiției hinduse, fără a dobândi astfel nici cel mai mic rezultat, atâta vreme cât nu vor fi primite printr-o transmitere regulată, pentru că ele nu sunt în acest caz "vivificate" de nicio influență spirituală. De aceea, problema de a ști ce formule se cuvin să fie alese nu se pune niciodată într-un mod independent, căci aceasta nu este rodul fanteziei individuale; această problemă este subordonată celei a aderării efective la o organizație inițiativă, aderare în urma căreia trebuie urmate, firește, metodele acestei organizații, oricărei forme tradiționale i-ar aparține ea.

În fine, vom adăuga că singurele organizații inițiatice ce au încă o existență certă în Occident sunt, în starea lor actuală, complet separate de formele tradiționale religioase, ceea ce, la drept vorbind, este ceva anormal; și, în afară de asta, ele sunt într-atât de slăbite, dacă nu chiar deviate, încât nu se poate spera de la ele, în majoritatea cazurilor, decât o inițiere virtuală. Totuși, occidentalii sunt nevoiți să participe la aceste imperfecțiuni, ori să se-ndrepte spre alte forme tradiționale ce au inconvenientul de a nu fi fost făcute pentru ei; însă rămâne de știut dacă cei ce au voința îndeajuns de puternică pentru a se decide în favoarea acestei ultime soluții, nu dovedesc chiar prin aceasta că se numără printre excepțiile despre care am vorbit.

Traducere de **Daniel HOBLEA**

* Studiu tradus din revista *Études Traditionnelles* (Anul 74, Nr. 435, ian.-febr. 1973, pp. 1-8) și apărut, în această versiune, în volumul *Oriens. Studii Tradiționale* (Aion, Oradea, 2006, pp.7-11) - *n.t.*

Monografia Puiu Manu

După cartea dedicată Liviei Rusz, Dodo Niță a scos, împreună cu Alexandru "Ciubi" Ciubotariu, o altă monografie dedicată unuia dintre monștrii sacri ai benzii desenate din România: Puiu Manu. Ea a apărut tot la Editura MJM din Craiova, în condiții grafice deosebite, formând astfel o serie de excepție în aridul peisaj editorial de la noi. Cei care i-au răsfățat "Dicționarul benzii desenate din România", realizat împreună cu Virgil Tomuleț, au rămas uimiți să afle că printre creatorii de gen se numără un celebru fost ministru de externe, primari de municipii, polițiști, actori etc.

Puțini știu că Puiu Manu este un pseudonim, un nume de artist folosit de graficianul Vasile Baciuc ca să-și semneze seriilele BD publicate în revistele pentru copii și tineret ("Cravata roșie", "Luminița", "Cutezători", "Șoimii patriei" etc.) sau în albume de sine stătătoare. "Puiu" l-a numit mama sa, spre nedumerirea preotului, care, pentru că n-a găsit acest nume în calendarul bisericesc, l-a botezat Vasile. Pentru tot restul lumii, a rămas Puiu, chiar și atunci când copilul s-a înălțat în statură și s-a lăsat în umeri. În particular, pentru mine, el este desenatorul care a vizualizat și a redat pe hârtie aventurile echipajului de pe goeleta "Speranța", comandat de căpitanul Anton Lupan, într-unul dintre ultimele albume (Radu Tudoran - "Toate pânzele sus!", 1973) publicate de Editura Stadion într-o valoroasă și populară colecție, la care activiștii culturali din "Epoca de aur" au renunțat după transformarea în Editura Sport-Turism.

Puiu Manu a reușit să redea cu precizie detaliile constructive și atmosfera de la bordul unei nave cu vele, deoarece el însuși a navigat mult cu asemenea ambarcațiuni, atât ca și sportiv de performanță cât și ca simplu marinăr, devenind cu timpul un matelot experimentat, un adevărat "lup de mare". După ce a cucerit titlul de campion național la yachting, s-a remarcat și pe plan extern. Un exemplu ar fi regata de la Warnemunde, în Marea Baltică, unde s-a clasat al treilea. Printr-un joc al destinului, fiica lui mai mare s-a măritat cu un american care este șeful căpitaniei de port din Los Angeles, oraș californian unde se găsesc ancorate peste 10.000 de ambarcațiuni. În vremea studenției, ca sportiv legitimat la Clubul Dinamo, a practicat și schiul, apoi chiar i-a învățat și pe alții să coboare pe pârție. A străbătut întreaga lume: în tinerețe, a participat la întrecerile din Germania, Polonia, Ungaria, Franța, Uniunea Sovietică; mai târziu, împreună cu soția, care era stewardesă și avea dreptul la bilete de avion gratuite, a vizitat și destinații mai exotice, precum Singapore și Bangkok.

Prima bandă desenată i-a apărut în 1955 și continuă să publice și în prezent. Ca și grafician, a cultivat întotdeauna dinamismul, deoarece desenul trebuie să capteze atenția cititorului și să-l captiveze, să-l conducă prin meandrele acțiunii - în benzile desenate, textul și dialogurile completează vizualul, dar joacă un rol oarecum secundar. Din planșele sale, se remarcă interesul deosebit față de vehiculele cu motor: motociclete, mașini de curse ("Raliul", 1987, în revista "Cutezători", scenariu de Dumitru Lazăr), tancuri, elicoptere ("Invincibilul", 1991, scenariu de Constantin Diaconu), avioane (Cavaleria aerului, 1972, scenariu de Radu Theodoru; "Escadrila nemuritoare", 1982, scenariu de Ovidiu Zotta și Dinu Alexandrescu), nave cosmice. Ca surse de inspirație, a recurs adesea la machete tip "Action Force", realizate cu multă minuțiozitate, de unde grija pentru redarea diferitelor detalii.

Puiu Manu este creatorul lui Dim Dunăreanu, personajul din seria "Vacanțele unui tânăr liniștit", care cuprinde mai multe seriale ("Efectul G", 1971, scenariu Ovidiu Zotta; "Baladă eroică", 1974, scenariu Octav Pancu-Iași) și două albume, ambele pe niște scenarii de Octav Pancu-Iași: "Tânărul și marea" (1972) și "Busola nu arăta Nordul" (1973). Cu mult mai puțină plăcere, a desenat și o serie de benzi desenate cu specific istoric: "Șoimii Moldovei" (1969); "Micul ostaș" (1970); "Ion Vodă Cumplitul" (1974); "Baladă valahă" (1975); "Eroii de la Plevna" (1977); "Tudor" (1982) etc. Le-a evitat pe cât s-a putut, deoarece ele erau comandate de comitetul pentru propagandă al partidului comunist, cu texte verificate la sânge de politrucci, unde libertatea de expresie era serios îngrădită, fără nici o posibilitate de afirmare a personalității proprii, astfel încât albumele rezultate semănau mai mult cu niște povești ilustrate decât cu o bandă desenată.

În ceea ce privește "Estetica imaginărilor", artistul a cochetat și cu literatura științifico-fantastică. E drept că a pornit cu stângul, deoarece a plasat un spion (un trădător!!!) la bordul unei rachete sovietice, unde ar fi trebuit să fie numai tovarăși cosmonauți cu "o înaltă conștiință civică", dar a scăpat ieftin, cu o simplă muștrare, într-o vreme când pentru astfel de "devieri" de la "morală și etica socialistă" alții și-au pierdut locul de muncă sau au ajuns la închisoare. Să reținem aici "Planeta dispărută" (1985, scenariu de Horia Aramă); nuvela lui Ion Hobana ("Glasul trecutului", 1990); serialul "Trei luni de vacanță în trecut" (scenariu de C. Diaconu); "A doua Lună" (1990, scenariu de Horia Aramă) etc.

La optzeci și doi de ani, după o carieră artistică de peste o jumătate de secol, Puiu Manu lucrează în continuare. Anul trecut, la Editions L'Harmattan din Paris au apărut două cărți bilingve pentru copii: "Le corbeau d'Arcimboldo/ Corbul lui Arcimboldo" și "Jackie la pie/ Coțofana Jackie", ilustrate de "veteranul" benzii desenate românești. Traducătorul lui Olivier Peraldi, autorul textelor este Alex Horeaux, un cunoscut gazetar de sport. Monografia lui Dodo Niță reprezintă doar un mic soclu plasat în panteonul unde, cândva, în viitor, urmașii recunoscători vor aduna statuile "clasicilor" BD-ului românesc.

GYÖRFI - DEÁK György

Serie nouă, Anul VI, Nr. 6 (65), iunie 2010

Adela-Françoise Bihari și zâmbetul inteligent

Vă amintiți de concertele de pian ale micuței și apoi adolescenței Adela Bihari? (Mulți dintre dumneavoastră o cunosc sub numele de David, Adela fiind fiica doamnei Eva David, soția regretatului fotoreporter salăjean). Eu o văd și o aud parcă și acum, minunându-mă cum o ființă atât de delicată poate munci atât de mult și poate transmite atâta nobilă frumusețe... M-am mirat a bucurie când, prin bunăvoința mamei sale, am intrat în posesia a două cărți semnate de Adela-Françoise Bihari, despre care mă simt obligată să vă spun câteva lucruri.

Adela-Françoise Bihari s-a născut la 17 septembrie 1968. A urmat Școala cu Program de Artă (astăzi Liceul de Artă "Ioan Sima") din Zalău, timp în care ne-a încântat cu recitalurile ei de pian. În 1993 a absolvit Academia de Muzică "Gh. Dima", specializarea Muzicologie, din Cluj-Napoca, unde este actualmente lector universitar (disciplina Citire de partituri). Este, de asemenea, pianist la Opera Română din Cluj-Napoca.

În anul 2007 a obținut titlul de doctor (*summa cum laude*) în Muzicologie cu teza "Parodia și teatrul liric".

Cărți publicate: *Comicul la Bergson. Structuri textuale/Structuri muzicale*, Editura Casa Cărții de

Știință, Cluj-Napoca, 2009; în același an, a publicat lucrarea de specialitate *Citire de partituri. Noțiuni generale*. În acest an a publicat lucrarea *Parodia și teatrul liric*, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2010 - rod al temeinicei munci pentru teza de doctorat. Ne vom referi la cele două lucrări care se adresează nu numai specialiștilor din domeniul muzicii, ci tuturor oamenilor de cultură care iubesc muzica, literatura, filosofia, cultura în general.

ADELA-FRANÇOISE BIHARI,
COMICUL LA BERGSON, EDITURA
CASA CĂRȚII DE ȘTIINȚĂ,
CLUJ-NAPOCA, 2009

Convinsă că există o lege psihologică necesară ce compensează suprasolicitarea stărilor grave, profunde (sublimul, grandiosul, solemnul, introspecția excesivă ș.a.) care devin la un moment dat obositoare și cer replica alternativei comice (ironie, parodie, burlesc, satiră, umor etc.) și împărtășind afirmația lui Aristotel despre existența unui catharsis al comediei, Adela-Françoise Bihari crede că "Funcția purificatoare a râsului eliberează pentru moment de frica difuză în fața vieții, a responsabilității existențiale, în genere". Drept care, studiind și înțelegând cartea lui Henri Bergson *Le Rire* - document de referință pentru lucrarea Adelei - autoarea încearcă în acest studiu îndrăzneț și inteligent "aplicabilitatea teoriei lui Bergson în dramaturgia muzicală, cu focalizare implicită și explicită pe teatrul liric". Mărturisindu-ne acest lucru în "Argument", autoarea consideră de cuviință să introducă cititorii mai puțin avizați în "Filosofia lui Bergson". În acest capitol, ne familiarizăm cu sintagme specifice filosofiei bergsoniene - "logica imaginației", "durată pură", "timp spațializat" -, cu celebra sintagmă bergsoniană care sintetizează tendințele de inerție în formule de atitudini gata elaborate, mecaniciste: "du mécanique plaqué sur du vivant" ("mecanicul/mecanica placat/ă viului"), luăm cunoștință de premisele obiective, obligatorii, care pot

declanșa râsul ("Râsul aparține exclusiv ființei umane. Nu există comic în afara a ceea ce este cu adevărat omenesc"); Insensibilitatea. "Râsul nu are un dușman mai mare decât emoția"; Nevoia "ecoului" în social. "N-am mai gusta comicul dacă ne-am simți izolați. Se pare că râsul are nevoie de un ecou (...) "(pag. 10).

În continuare, autoarea își structurează lucrarea respectând clasificarea tipurilor de comic din cartea lui Bergson: Comicul formelor, Comicul de mișcare, Comicul situațiilor, Comicul de limbaj, Comicul de caracter.

"Ne vom opri la fiecare capitol, încercând să subliniem prezența sintagmei-lege *mécanique plaqué sur du vivant*, precum și a procedeele prin care aceasta se manifestă în diferite contexte preluate din dramaturgia lui Molière și din dramaturgia muzicală, prevalentă fiind, ca exemplu, capodopera lui Rossini, *Il Barbiere di Siviglia*" - ne spune autoarea. Deosebit de... spumos este capitolul "Comicul de situație" (de altfel și cel mai întins, de la pag. 22 la pag. 60), autoarea exemplificând cele trei formule succinte în care Bergson încadrează întreaga sferă a situațiilor comice și a limbajului comic, numite sugestiv "drăcușorul cu arc", "bulgărele de zăpadă" și "păpușa cu sfori". Dar va

lăsăm să descoperiți singuri farmecul acestei cărți, nu înainte de a vă incita și prin concluzia autoarei: "În urma acestei investigații în lumea ideilor bergsoniene despre comic, concluzia noastră este că există o echivalență relativă de aplicabilitate a acestor idei în raport cu limbajul muzical.

Mécanique plaqué sur du vivant este o formulă viabilă, aplicabilă atât asupra structurilor textuale, cât și asupra structurilor muzicale. Construcție formală, repetiție, secvențare, augmentare, diminuție, tempo, contrast dinamic, figuri de stil, structuri muzicale convergente sau... divergente în raport cu ideea/textul dat, toate aceste elemente conduc la ideea corelației cu structuri textuale date și, în final, la posibilitatea unei analize dramaturgic-muzicale inclusiv prin această prismă" (pag. 110).

ADELA-FRANÇOISE BIHARI,
PARODIA ȘI TEATRUL LIRIC,
EDITURA CASA CĂRȚII DE
ȘTIINȚĂ,

CLUJ-NAPOCA, 2010

Argument. *Parodia - subminare a seriosului - a existat dintotdeauna. Simțul umorului, adevărată binecuvântare pentru ființa umană, componentă a inteligenței, acționează ca antidot împotriva fricii difuze în fața vieții, a imposturii, a prostiei și vanității, a exceselor și a puzderiei de anti-valori care tind mereu să se afirme, din varii motive...*

Parodia poate reprezenta o soluție reconfortantă, corectivă, fiind prezentă, invariabil, în toate epocile culturale ale umanității.

În postmodernism, parodia e considerată a fi un "modus vivendi/pensandi".

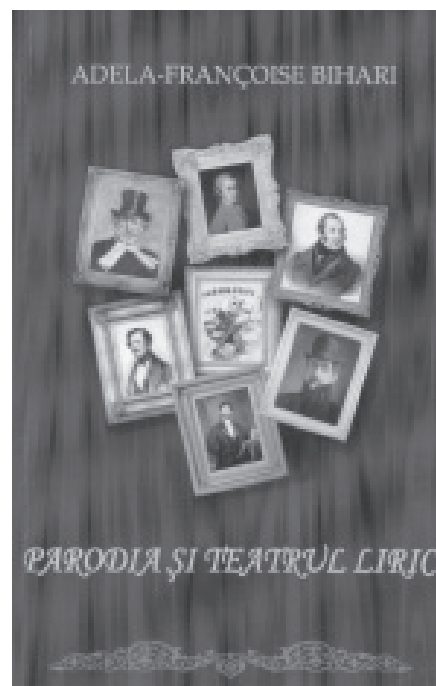
Opera a fost, încă de la începuturile existenței sale, sub

iminența parodicului și autoparodierii, pe de o parte, datorită slujitorilor ei, nu întotdeauna cei mai culți, frumoși, expresivi (vocal/fizic/intelectual), iar pe de alta, datorită fluctuațiilor sinuoase, controversate ale evoluției în sine a genului.

Subiectul studiului de față se referă la implicațiile parodiei în cadrul exclusiv al teatrului liric.

În structurarea sa, am încercat să mențin o linie logică și cronologică "faptelor", în așa fel încât imaginea și metamorfozele celor două concepte - parodia/teatrul liric - și interferențelor să fie clară, ușor de urmărit, atât pentru cititorul avizat, cât și pentru ne-specialiști, dar pasionați (sau... viitori pasionați?) ai acestui fascinant domeniu al muzicii.

Parcurgând această lucrare, este cert că autoarea a realizat ceea ce și-a propus. Mai ales că manifestă aceeași grijă atât pentru neavizați (primul capitol dezvoltă definiții și accepțiuni ale parodiei), cât și pentru specialiști (a se vedea numeroasele partituri aduse ca argument pentru diferite afirmații). Numai enunțând titlul (și, evident, problematica) celorlalte capitole - *Parodia vs. alte subcategorii ale comicului; Delimitări terminologice, Parodia avant Opera; Scurt istoric al operei în relația sa cu parodia; Limbajul parodic; Metacreații parodice ale genului liric* (și vom găsi aici multe exemple de "teatru în teatru", coexistența metacreației cu "teatru în teatru", începând cu capodopera lui Monteverdi, *Orfeo*, primul în istoria operei, continuând cu scena Commedia din opera *Paiațe* de Leoncavallo, *Nunta lui Figaro* de W.A. Mozart, *Bărbierul din Sevilla* de Rossini etc.); *Parodia - stilismă a*

postmodernismului; Abordări interpretative în "cheie" parodică". "În loc de concluzii", autoarea ne asigură că "Parodia - prezență cvasi constantă în istoria culturală a umanității - poate fi privită, din perspectiva contemporană, ca un mediator între epoci. Conferind diverse fațede obiectului parodiat, de la simpla abordare ghidușă cu intenționalitate ludică, ironică sau degradantă la autoreferențialitate critică, discursul parodic dovedește o vitalitate extraordinară, reconfigurându-se în aspecte insolite privind geneza și structura sa. Teatrul liric reprezintă în acest sens o confirmare revelatoare".

Și aceste două cărți ale Adelei-Françoise Bihari sunt o confirmare pentru un spirit înalt, riguros, cu deschidere pentru interdisciplinaritate și mai ales cu multă dragoste pentru frumos.

Ileana PETREAN-PĂUȘAN

"Primăvara Poeziei"/ "Költészet Tavazsa" - 10 (II)

Daniel Hoblea

Eule

Am miliarde și miliarde de
ani-lumină înaintea ta,
întunecatule
mai mare decât eul
decât orice eu
- inclusiv al tău -
este moartea
și mai mare decât moartea
e numai Dumnezeu
(cine ia aminte?)

Da, mai mare decât El nu este nimeni
și nimic nici măcar tu
eule-pânditorule-bântuitorule
păduche cu trup de om

Gunoiule-eule
orfan
de Cele Înalte
să nu crezi că vor supraviețui
cuvintele tale căznite
ticăite
mincinoase

Toți cei pe care-i parazitezi te simt ca
pe o gânganie scârboasă care le fură
gândurile și ea (adică tu)
neavând decât cuvinte de împrumut
furate
le deformează pe ale celor furți de
tine
adică de ea
gânganie scârbavnică
eule

Ar fi de ajuns aceste
vorbe
să te preschimbe
din mlaștină în nufăr?

Nu, nu și nu
hipertrofiatule
tu te agiți ca un steag
bătut de crivăpul neputinței
un steag negru
pe care tot tu
tu tu tu
ai scris cu litere căcănii "EU"
în zadar în zadar în zadar

Dincolo de orice isterie
obraznicie
mișelie
de-a ta
(eule-nimicule)
adastă pe veci
iubirea
iad pentru tine
iad pentru tine
iad pentru tine...

Și ia mai șlefuieste-ți
șlefuieste-ți ura
eule
poate într-o bună zi
o să reușești să te iubești
și iubindu-te
să-i iubești și pe alții

Pentru că El
(da da, El, știi tu
sau poate că nu)
te iubește
și te sărută pe creștet
așa cum lumina nu se rușinează
de raza ei
nici când atinge
un munte de zgură.

Énem, te

Milliárd és milliárd fényévem van te-
előtted,
sötétség, te
ki az én-nél nagyobb
minden én-nél nagyobb
- akár a tiédnél is-
a halálnál
csak a halál nagyobb
vagy csak az Isten
(ki tartja számon?)

Ó, igen, Ónala nagyobb nincs senki és
semmi nem vagy te sem énem - te
leselkedő - kísértő emberi testet öltő
tetű

Te én-szemét
szentségektől
elárvult
ne hidd, hogy fenmarad
kidögönyözött
sánta
hazug szavad

Hisz mindazok, kiken élőkődöl
gondolataik után kutató
utálatos bogárnak látnak
és ő (te, mégis)
kinek nincsen más, mint kölesönvett
lopott szava
az általa(d) kifosztottak szavát
csúri-csavarja
utálatos bogár, te
énem

Elegendők lennének
szavaim
hogy a zsombékból
liliommá tegyen
téged?

Nem, nem és nem
te lesilányodott
mocarogsz, mint egy tehetetlen
hóviharverte zászló
fekete lobogó
amelyre te magad
te te te
fosszínű szavakkal róttad azt, hogy
„ÉN”
de mindhiába hiába hiába

Túl minden hisztiden szemtelenségen
mindhiába ármánykodol (énem - te
semmi) örökre benned él a szerelem
neked pokol neked pokol neked
pokol..

Mondom hát csiszolgasd ki csiszold
gyűlöleted
énem, te
egy szép napon talán
ön-szerelemre gerjedsz
s önmagadat szeretve
tán mást is megszeretsz

Mert Ó (igen
igen, Ó, jól tudod ki
vagy talán mégsem)
mégis szeret
s homlokod csókol
miként a fény, mely nem restelkedik
ha sugarai
kátrányhegyek
csúcsait érik.

Dina Horvath

Solidară

(se dedică, mai ales, lui Călin și Cosmin)

Nu mai e timp pentru poemele
lungi
istoria se face din mers
cu un scuipat
cu un brânci
cu o injurătură
(voi știți despre cine vorbesc,
dar nu-i vom face pe diavoli
celebri!)

De aceea stăm înafara istoriei
hai-hui prin pășunile soarelui
unde uneori
un gest scurt
ca o fulgerare de sabie
deschide cerurile vijelios
și la fel de iute le înflorește.
Noi ne-ajunge!

Együttérző

(Călin és Cosmin részére)

Hosszú verselésekre nem futja már
időnk
a történelmet menetközben írja
egy köpés
egy lökés
vagy egy kiromkodás
(jól tudjátok ti, kiről beszélek,
ne verjük dobra a cudarokat!)

Épp ezért kívülállók maradunk
Napfény - pázsiton csavargók
örökre
ott, ahol néha
egy röpke mozdulat
tárja kardvillanásként
szélesre az eget
hogy nyomban virágba szökkentsen.
Mindez elég nekünk!

Kelemen Hunor

Széltangózó bohóc

a kakukkosóráról mesélek és
kaukázusról évek óta
széltangózó bohócokról akik
számára a mindenség a kvóta
időnként barbár vagyok időnként
görög és néha megvénült inka
szavakkal babráló öreg futár akinél
mindig van toll és tinta azték
arcomat rég elfeledték sumer
múltamban már nincs vigasz az
egyiptomi fáraólányról szóló mese
sohasem volt igaz kétségek között
kelve motyogok mert rámömlik
minden bizonytalan a kerekét
könnyen megpörgetem holnap
hajnalig ismét súlytalan a
kakukkosóra bennem ketyeg
hallgatom már hosszú évek óta egy
széltangózó bohóc akinek már csak
a semmiből jutott kvóta

Tangoul vântului dansat de clown

de ani, vă spun povești e-un ceas cu
cuc
și cu Caucazul; și cu clovni ce,-n
versu-mi,
tangoul vântului îl tot dansează, -
a cărui limită e universul
sunt uneori barbar, sunt grec din
când
în când; mai rar, încașridat, cu pană
pe cap, un selav al stihului, ce are
mereu, asupra-i, călimări și pană
aztecu-mi chip de mult a fost uitat
Sumerul nemaiconsolare mi-este
mirabila poveste cu frica
lui Faraon e doar ce-a fost: poveste
mă scol din somn cu îndoieli, de-
atăta
incertitudine bodogăin, roata până
în zori o-nvărt ușor, pentru ca,
măine,
ușoară ca un fulg s-o simt în mână
ticăie-n mine omicul cu cuc
i-ascult de ani de zile glasul mie
un clown dansând tangoul
vânturatic

și care are parte de nimic
Traducere: Ilidică Gabos Șerban Foartă

Kiss Lehel

A te neved

A te neved, Szerelmesem, tejnek
íze kisdedszájban. Volt is kised -
nincs is kised, pók fészkel a
nyoszolyában: a te neved,
Szerelmesem.

A te neved, Szerelmesem, hajnal-
szülte gyöngyös háló. Volt is hajnal
- nincs szülés sem, csak az árva,
szertemálló, drága neved,
Szerelmesem.

Drága neved, Szerelmesem,
dombok, erdők érverése. Volt-is-
dombok, lesz-is-erdők nővik föl és
mélyre-mélyre szívják neved,
Szerelmesem.

Szívják neved, Szerelmesem: méz-
illatot Hádesz orra. Volt is illat,
nincs már méz sem... Íme, mégis,
mégis sorra került neved,
Szerelmesem.

Került neved, Szerelmesem,
fényes, drága, égi erkély, fészkelő
pók nyoszolyában. Erdély! Erdély!
Erdély! Erdély a te neved,
Szerelmesem!

Numele tău

Numele tău, iubirea mea lapte
de mamă pe buze prelins. Vor fi
fost prunci - n-or fi fost prunci,
păianjen doar, în așternutul nins:
numele tău, iubirea mea.

Numele tău, iubirea mea năvod de
perle-n zori de ziuă pus or fi fost
zori - că nașteri nu-s, orfan e doar,
în lume dus drag nume-al tău,
Iubirea mea.

Drag nume-al tău, iubirea mea puls
viu e-n dealuri și păduri. Dealuri ce-
au fost, păduri ce-or fi vor crește

spre-nălțimi și-n spre adâncuri sevă
mustind Iubirea mea.
Sevă mustind, Iubirea mea: sub
nara lui Hades, aromă ca de miere.
Arome vor fi fost, dar mierea nu-i...
Numele tău din nou, iată, apare
Numele tău, Iubirea mea.
Numele tău, Iubirea mea,
Strălucitor și drag și sfânt altar, în
așternutul nins, doar un păianjen
Ardeal! Ardeal! Ardeal! Ardeal
numele tău, Iubirea mea.

Lakatos Mihály

Lelkemben és a szorongás

Csak ülök ülök a fotelben S nézem
hogy csökken az életszínvonal
Sütőtök vagy tén krumpli sül a
lerben S az idő arcomról újabb szint
von el.

Az elsős Gergő ölembe ül Boldog
hogy indul az úszótanfolyam S hogy
a lerben sütőtök vagy krumpli sül
Nevetek: hát te is úszol már fiam?!
Apád soha nem tanult úszni Az ő
barátja kemény medencealj. De most
az egyszer jó volna megúszni Mert a
felszínen csúnyán lebeg a haj.
A fák lombja akár a homok Misike
rajzán rajzanak a törpök Gyűlnek
éhes szörnyek és pokémonok Pedig
hol van már a torkos csütörtök?
S a legkisebb Levente mászik Bi-bi -
mondja a világ bipoláris Percről
percire él sír vagy gurgulázik Illata tej
s a rim kedvéért - ánisz.

Csak ülök, ülök a fotelben
S nem tudom holnap lesz-e rajz és
mese
Éltem mit élek arra érdemes-e
Hová úszik az úszó hová mászik
A mászó ok és cél végül meddig
väsik.
Szép gyermekeim nektek sem lesz
más lásd A címet.

Sufletul azi mi-e măcinat de jale

Stau în fotoliu, tolănit- a lene
Nivelul de viață cum seade, îl
privesc Dinspre cuptor arome
(cartofi, bostan) adie iar pe

obrazu-mi anii alte culori
sădesc.

Gergő, elev de-a-ntâia, în brațe
mi se cere și cîrpește despre -
vesel - cursul de 'not Dinspre
cuptor arome (cartofi, bostan)
adie iar eu surd: băiete, intri la
apă, tot?

N-a învățat tătuca, nu știe să
înoate Dacă-ar sări, cimentul
vai, tare-ar fi-n adânc. De data
asta, însă, bine-ar mai fi să
scape -Vezi tu, la suprafață e
tulbure, măi țănc.

Ca nisipul la țărand, frunzișul de
prin pomi Desenul lui Mihai
doldora-i de pitici Vin monștri
de tot felul, se-adună pokemoni
Însă joia preaplină s-a strămutat
de-aici.

Pe jos Levente - prăsele - se
tărăște Articulând bi-bi în
bipolara lume Trăiește clipa-n
plănsul, gângurește În amiros de
lapte și anason - în rime.

Stau în fotoliu, tolănit - a lene și
nu știu, de-or fi basme și măine
ori desene și-n rostul vieții unde
e viața mea trăită Unde ne duce
valul, până unde mai urcă Unii
și macină motive și țel și țăntă.
Frumoșii mei copii, nu veți avea
Nici voi decât și nimic altceva.

Láng Eszter

Ha megkérdeznél

(Sándornak, Hommage vagy ilyesmi)

ha megkérdeznél
mi az élet értelme
azt válaszolnám
legyel olyan mint az eső
amely megöntözi a szomjazó
virágokat
megújítja a napégette fűveket
megitatja a galambokat és a
verebeket
és a kóbor macskákat is
és adj magadból kicsit nekem is
hogy én is adhassak vissza
magamból neked
mert az élet olyan
kell adni is hogy valamit kapjunk
cserébe
és olyan az élet: szépen szőtt
gyapjúszőnyeg a lábunk előtt
kelim arab és székely mintázattal
és sokan jártak rajta előttünk
ki van kopva itt-ott
mégis elevenek színei a
naplementében
és titokzatosak éjszakai labirintjai
járnunk kell rajta nem lehet
kikerülni
és vadalmazni nőnek ligeteiben
fanyar gyümölcsöket hozók
és évtizedek kellenek
nemesisükhöz
de a gyümölcsfa terem és ez a
lényeg
és magvaiból új fák csiráznak
és nyelni kell az ágakat
és oltani édes almák vesszejét a
vadba
és öntözni kell bőven
ezért legyel te eső
ködbe harmatba felhőbe rejtőző
és akkor tudni fogod mi az élet
értelme
megöntöződ a rózsákat a kertben
a muskátlikat a tornác karján
és tudni fogod akkor

Dacă ai întreba

(lui Sándor, omagiu, sau așa ceva)
 dacă m-ai întreba
 care e sensul vieții
 aş răspunde
 asemenea ploii să fii
 care alină florile-nsetate
 și ierburile arse le învie
 iar pentru porumbei și pentru vrăbii
 și pentru pisici e apă vie
 și dă-mi din tine doar un pic și mie ca
 eu din mine însămi să îți ofer apoi
 pentru că-n viață, iată
 trebuie să și dai, ca să primești 'napoi
 așa e viața: un covor de lână
 sub pașii noștri larg întins
 cu un model chilim, arab ori
 secuiesc
 și mulți călcătu-l-au în timp
 și-i zdrențuit
 dar spre-nserat culorile-i sunt vii
 în plin de taine-al nopții labirint
 pe el pășim
 și nu ni-i dat să-l ocolim
 livada lui de meri e plină cu fructe
 supte de venin
 și-mobilarea lor cere decade dar în
 esență vor da roade și pomișori vor
 crește din sămânță și crengi să tai va
 fi o trebuință să altoiești meri buni în
 cei năcrozi și-apoi să-i uzi
 fii ploaia dar
 ascuns în ceață, -n nori și-n rouă
 și-atunci vei ști al vieții har tu vei
 uda-n grădină trandafirii mușcatele
 din prispă și atunci vei ști

Marcel Lucaciu

Scrisori către Isolda (XLVIII)

de
 părul tău
 ca razele de
 soare
 de ochii tăi
 ca de seninul
 cer
 în toamna mohorâtă
 de
 trandafirul buzelor

în veci aprins
 de
 glasul blând
 ca sunetul de harpă
 de
 mâna răcoroasă
 ce vindecă otrăvuri
 și-alungă suferinți
 nespus
 de mult
 cumplit
 mi-e dor...

Levelek Izoldához (XLVIII)

hajad
 akár a
 nap
 sugára
 szemed
 miként az ég
 a kék
 borongós őszben
 ajkad
 örökkön égő
 rózsája
 szelíd
 szavad akár a
 zengő hárfá
 hűsítő
 kezed, amely
 mérgezést orvosol
 s elűz fájdalmaikat
 olyan
 nagyon
 kegyetlenül
 hiányzik...

Müller Dezső

Ballada

Amíg kába féllegek bóbiskolnak a
 szénfekete éjben amíg kóvályog
 a hold a hajnali derengésben
 Amíg szilaj hegycsúcsok horzsolják
 az ég alját amíg a hőmpölygő
 dagály előnti a tengerek partját
 Amíg dús fenyőerdők harmat-
 könnyben áznak amíg a rőt
 csillagok odafönn fölszikráznak
 S míg a pirkadat lágja elnyeli az
 árnyat borítsd rám Istenem páncél-
 számyad.

Baladă

Cât timp se mai îndeamnă norii
 amorțiți
 în a nopții genune
 ori luna, cât alunecă trândav
 spre-a răsăritului minune
 Până când marginea de zare
 Însângerață e de furioase creste iar
 fluxul năvălește înspumat spre
 țărmul mărilor celeste
 și deseale păduri de brazi stropite-s
 de lacrimi de rouă ori roșieticele
 stele din cer cât picură lumină
 nouă
 Până când zorii-nflăcărați
 preschimbă umbra-n zgură
 învăluie-mă, Doamne în aripa ta -
 armură.

(din vol. Primăvara Poeziei / Költészet Tavasza 10, Ed. Caiete Silvane - Hepchupa,
 2010, unde nu este indicat, traducerea aparține Simonei Györfi)

Serie nouă, Anul VI, Nr. 6 (65), iunie 2010

Gabriela Barbur - *Lada cu zestre*

Gabriela Barbur a debutat cu poezie, în cadrul întâlnirilor Cenaclului "Silvania" și în revista *Caiete Silvane*, în anul 2005. La sfârșitul aceluiași an, revenea cu un grupaj semnalat în paginile revistei noastre. De atunci... tăcere. Însă o tăcere rodnică, se pare, având în vedere calitatea poemelor citite la întâlnirea cenaclului ce a avut loc joi, 6 mai a.c.

Gabriela și-a intitulat grupajul *Lada cu zestre*. Iată câteva scurte comentarii ale colegilor de cenaclu pe marginea poeziilor citite: "Poezii extraordinare. Trebuie citite de mai multe ori. Mi-ar fi plăcut să fie mai transparente" (Corina Știrb-Cooper); "Grupaj realmente unitar... O radiografie a propriului suflet. Îmi dă impresia unui suc de lămâie tare, dar care îți face bine. Un poet care rămâne pe undeva un clasic cu bun simț. Îngemănare de cugetări scrise, cred, după miezul nopții" (Florin Horvath); "Versuri bine construite. Apreciez forma în care au fost exprimate trăirile... dominantă fiind, cred eu, angoasa existențială" (Dora Bunta); "Apreciez

grupajul citit. La o primă lectură: viziune romantică, îmbrăcată într-o haină modernă și post-modernă. Există un discurs liric bine încheiat. Scrie o poezie confesivă, ușor ironică. Viziune existențială... Multă sensibilitate ce nu se lasă întotdeauna răsfântă în oglindă. Remarc sensibilitatea cu adevărat modernă, expresivitatea limbajului și a unor imagini memorabile" (Marcel Lucaci); "Poezia ei se încadrează într-un stadiu echilibrat al poeziei post-moderne. Poezie a sentimentelor grave, cenzurate, dar fără ostentație. Împietire între cotidian și meditație" (Iuliu Suci)."

Ține aproape de miracol faptul că, în aceste vremuri abracadabrante, se mai scrie poezie, că mai există oameni care se întâlnesc s-o asculte și s-o comenteze.

Așteptăm, Gabriela Barbur, volumul tău de debut, *lada ta cu zestre*!

Daniel HOBLEA

Poeme de Gabriela Barbur

Radiografia unei erori

Ultima moarte e azi în oraș
Defilează pe-acolo unde nu demult
răsete se-auzeau...
Surprinzătoare, nu are plete scârțâind
ruginit
Părul ei visează auriu
Zâmbetu-i nu e ora rece a amurgului
E cald ca un soare dinamitat
Vederea ei îmi lustruiește fiecare vârf de
spaimă
Mersu-i tânăr înclină pământul
Sub care se surpă tot ce-am știut
Deasupra rămâne o lume de ceară
Cu două anotimpuri
- de plâns și de tăcut.
E scurt timpul între-ale sale sprâncene...

Jumătatea ascunsă a lunii

Pielea ta o hartă
pe care am desenat-o

Serie nouă, Anul VI, Nr. 6 (65), iunie 2010

prin vene-am umblat
rătăcind
în miez de zi sau somn adânc
jumătate de rimă
în pântec cocon.

Brațele tale o harfă
pe care am acordat-o
armoniile ei sunt în mine, în iarbă,
în frunze, -n copaci
în norii valsându-ți
sufletul-poem.

Înima ta grota
pe care-am pictat-o
în culoarea și lumina
începutului
spre a ne regăsi, spectre,
la căderea întunericului.

Didascalie vieții cotidiene

în cui agățat, un cer gri de-un an
eu și absența unu, zgomot de vase
spălate-n fundal;
un scurt poem în versuri albe
de ne-ar fi fost măcar îmbrățișarea
tăcerea ta, oțelul cel mai rece
pliându-se pe formele mele
revenind, stăruitoare...
în fundal, larmă de vise sparte
răsucite-n spinarea-mi îndepărtându-se.

în cui, un cer năruit
eu, absența doi, din când în când
coada pisicii fluturând neagră;
liniștea e o minge de ping pong
eu abandonând, tu aspirând
statui prăbușite acum de pe pedestal
ridicându-se în onoruri
nu-i nimic, desigur, doar palmele unui
sfânt
peste urechile mele ori peste ochii tăi
oricum...

un cer gri luminându-se
eu, absența trei, în spatele scenei cârpeli
din petale de maci;
nemaipomenit de albă cămașa ta
atârnată de toate anotimpurile
orele-s ceva mai puțin decât
o invenție de-a altcuiva
zâmbetul tău ceva mai mult decât stea
viața doar o floare pe care ai mutat-o
în altă grădină.

Ziua umbrei mele

Azi simt că ar trebui să citesc
instrucțiuni de pe cutiile de creme de
pantofi
nimic nu intră, nimic nu iese,
simt că un ciur de plastic m-a piedut
și mi-a luat locul;
orice aș spune rămâne în surzenie
care nu e o lipsă, e un loc
e doar aerul camerei în care stai și
fumezi

nu auzi, nu mai vezi...
nu în oasele tale e hăul,
iar în carne-mbrăcându-le n-ai să le
ridici
de pe patul de boală.
Nu-i nimic, îți voi repeta și mâine
și-n ceasul din urmă, poate...
Primăvara nu vine s-atingă cireșii
pe continentul clădit sub casă
cine știe, o fi înghețat timpul
- universul, cum se spune, stând să ne
avorteze -
sau doar în ochii noștri un ciob de-
oglindă
o tăietură a căscat

Scrípturi din regnul animal

Noaptea, când hrana își va fi împlinit
destinul
am să-ți desenez pe spinare istoria
cărni vânată de carne
a sângelui supus împletit pulovere
șaluri
căldura sufletelor îngropate.

Pe omoplat îți va băntui
sub vela și valul ce mi te-a adus
memoria puilor orcii din care am
mușcat
cu toți dinții.
Iar dacă mâine mă vei privi străin ori cu
ură
mă vor fi ajuns pesemne
gemetele sângărând ale fildeşilor
care te-au strecurat sub pletele mele.

Pseudosonetul vămii

decât să te îndemni la goană cu vântul,

adastă, până liliac ni se deschide-n
palme
iar horoscopul zilei e bun cu mine;

vino, dar, să stăm breji, cât pe sub
teighea se vor mai găsi niscăi nuri
de ofertat
să sorbim cu paiul sângele zorilor;

periculos e somnul de dimineață
cărările cerului încă sub nămeți
alunecând prin ele oricine poate

să cadă între două singurătăți

închide-mi viața în bobul acestui
spic de grâu răsflat peste pernă
îngroapă-mi suspinul sub ceasul și luna
și anii din urmă
zidește-mă între zorii și apusul zilei
acesteia
când poftele dorm
pe brațe de îngeri;
și de sub piatră, de-ar fi,
crud are să crească poemul
în limba de-nceput a lumii.

Ultimul șarpe

sângele meu culoarea mamei negre
a scris primul poem pentru tine
nici pe podea,
nici în cadă,
ci hrănindu-mi creierul cu fobii lichide
depresii armonice
tăceri sparte

Jonglerul cu mâini reci
cotrobăie în pieptul veșniciei
smulgând inimi ce dor în somn,
aruncându-le în sus
noi în arenă le prindem
câte putem spre păstrare
facem schimb pe criterii cromatice
după vremi ni le dorim altfel
din nou
alt schimb.

așa cum stau după apus
e la fel de lipsit de rost
ca și a săpa cu unghii fucsia după
speranță
într-un câmp cu morții nimănui.

fac, deci, prinsoare cu timpul
că nisipul e sticlă,
șase săptămâni nu-i puțin,
că soarele se naște sâmbăta-n cimitire
iar tu n-ai căzut, tu răsari...

ca ultimul cuvânt să fie primul
pe care mi l-ai dat să traduc
acul ce-mi coase pe sub piele
veșmânt nou pentru sărbătoarea
tuturor aurorelor boreale.

de trei decenii nu știu să fiu
nu am sub întrebare punct
am câte un rid pentru tot ce-am poftit
în tălpi și degete marșul așteptării.
între mine și sens, îți dedic un tată
acela pe care-l voi fi iubit
preț de mai multe poeme
nu știu când, dar știu mirosul tău -
aer încă neinspirat, pol nord
nedezghețat;
știu culorile tale - Univers nou
nedezlegat;
știu vocea ta - suspine neirosite în van.

Apelul de seară

Parodie

Claudiu Komartin

Poem pentru "Caiete Silvane"

Către mare

(*"Caiete Silvane" nr. 64/2010*)

Când am văzut caietele acelea silvane,
cu grămada aceea, parcă neputincioasă,

de poeți străni, toți cu bărbii și
barbișoane,

am înțeles că o mare osândă
pe umerii noștri
apasă

umerii noștri de cititori de poezie,
într-o literatură agonizândă,

zvâcnind lacomi/spre dorul de carte

m-am trezit repede din reverie
și am urcat în primul tren care
mergea cel mai departe-

am ajuns a doua zi la mare.

Lucian PERȚA

Poeme de Ștefan Ciobanu

poem de dus la muncă

sunt în hol
mă leg la șireturi și realizez că
toată dimineața nu am auzit
frâne de mașină venind din stradă
deci este posibil ca toți oamenii planetei
să fie în viață

pun haina pe mine
cheile din buzunar zornăie
mă bucur
nu mai este nevoie să le caut prin cameră
ca pe niște ghiociei

eu nu ies niciodată din casă
casa iese din mine
cu tot cu vasele nespălate din chiuvetă

mă gândesc la iubita mea
un curcubeu de carne peste sufletul ei
despre care nu ni s-a zis clar
există nu există

trec pe lângă pomi cu frunze mari
îndreptate spre stradă
așteptând parcă să joace lumea friptea cu
ei
și pe sub un cârd de ciori ca pe sub o viță
de vie

până la job mai am de vâslit prin oameni

e drumul zarurilor până să se oprească

cum s-a oprit un bătrân în fața mea
și urla în telefon că nu e auzit
poate a uitat de tasta de apel
îmi zic

și văd cu coada ochiului
când trec pe lângă el
că apasă pe buton și îi răsare un soare
din telefon

nu îmi place când tramvaiul o ia pe altă linie

nu pot să uit cum după ce ne-am
despărțit
ajuns acasă
mă așteptam ca toate ușile să se închidă
cu putere în urma mea
ferestrele să se trântescă spărgând
geamurile
într-un stol de cioburi care să fie atras
spre lună

ușile de la dulapuri să sară din balamale
rotindu-se în aer ca niște elice

becul să se spargă ca și când

cineva din interior a reușit să se
elibereze

toate lucrurile să fi format în aer
un monstru
din care să se audă un requiem

dar nu a fost așa
liniștea a avut penajul unui păun
toată noaptea

poemul meu din munții

Azi

dacă mi-aș reîntâlni prima iubită
în gură mi-ar apărea o bucată mușcată
de măr
ochii s-ar mișca pentru prima oară după
foarte mulți ani
singuri
fără ajutorul sforilor de păpușar

ar fi o dovadă că totuși
nu îmbătrânesc așa repede
câteva zile în oglinzi mi-aș vedea
chipul de atunci
de când făceam înconjurul lumii cu
tramvaiul
ca să o conduc pe ea acasă

luna mi-ar intra iară în cameră
ca o pisică prin crăpătura ușii
mi-ar bea tot laptele din inimă
și s-ar afunda în pieptul meu
înghițită de nisipuri mișcătoare

aș adormi fără teama că vine ziua de
mâine
aș visa probabil ploaia aceea
care începea de la trei metri deasupra
pământului
în timp ce scriam cu săruturi
primele mele poezii pe pielea ei

dacă mi-aș reîntâlni prima iubită
pendula în formă de târnăcop a ceasului
s-ar opri din ciobitul în carne
timp suficient pentru toți cunoscuții
să treacă prin fața mea
și să mă aranjeze ca pe un tablou într-un
cui

dureri imaculate

salvarea făcea ham-ham
pe sub soarele acoperit cu un cearșaf

zâmbetul meu devenise

o mască îndesată în buzunar
lângă chei

porțile s-au deschis ca niște aripi de
înger
a venit o asistentă cu aura frântă
răsucită pe după gât mi-a ascultat inima
la hiatusuri
apoi cu o lanternă mi-a înfipt în ochi
niște sulite de lumină

am vrut să o întreb
dacă este adevărat că spitalul
este locul unde omul învață să se
sincronizeze
cu moartea
sau de ce am impresia că toți din jur
îmi sunt cunoscuți
chiar și icoanele îmi păreau
fotografii ale unor foști colegi de bancă

era de încredere nu purta sutien
când mi-a luat sânge
mi-a frecat locul cu vată și spirt
ca pe un loz

sunt sigur că mi-a și zâmbit
cel puțin în vis

seara număram grilajele gardului
cu gândul la iubită până cădeam de pe
planetă
mă trezeam mereu a doua zi
cu o persoană nevăzută lângă mine
care mă mângâia pe frunte
asistenta îmi spunea zâmbind că nu
există așa ceva
periodic se face dezinfecție

Despre templul lui Iupiter Optimus Maximus Dolichenus și comunitatea dolicheniană de la Porolissum

(Partea a II - a)

După ce am parcurs întreg materialul arheologic recuperat din săpătura realizată, am analizat structura lui, din punct de vedere al utilizării, am încercat să interpretăm direct, sau indirect utilizarea lui în templu. În finalul analizei făcute ne rămâne o parte foarte interesantă de parcurs, și anume ce se poate spune despre cult în ansamblul său, respectiv ce contribuție poate aduce templul lui IOMD de la Porolissum la cunoașterea mai bună a cultului dolichenian. Sunt deci de discutat mai multe aspecte, probleme, care însumează tot ce am scris despre templu:

- a. ce se poate spune despre templu, cum se încadrează el în arhitectura și planimetria celorlalte temple dolicheniene
- b. date primare în legătură cu comunitatea (mai ales în legătură cu mărimea ei și structura socială a membrilor săi.
- c. date în legătură cu structura și conducerea comunității.
- d. despre cultul propriu zis și elementele lui.
- e. informații în legătură cu banchetele festive care aveau loc în templu sau în anexele sale.

Despre templu

a. Nu s-a făcut încă, la nivelul general al cultului (și nici nu se poate face), o analiză sistematică referitoare la templele. Mai întâi, inconvenientul principal legat de această problemă rezidă din faptul că sunt foarte puține cazurile unde s-au realizat cercetări moderne, la standarde care să permită o valorificare științifică corespunzătoare. Mai apoi, în general, prea puține date sunt cunoscute. Încă P. Merlat (Merlat 1960, 129, 166 - 167) afirma acest lucru referindu-se la stadiul cercetărilor legate de templele dolicheniene (în raport cu cele care ar trebui să existe, așa cum spun inscripțiile și monumentele); că *sacerdotes* nu-și putea exercita funcția avută decât în templu; că templele sunt de o diversitate extremă.

Planșele cu ilustrarea acestor temple (cercetate mai mult sau mai puțin) ...confirmă în parte observațiile lui P. Merlat, ba chiar le completează: nu există un plan general comun; nu sunt construcții speciale; în cele mai multe cazuri edificiul templului era adosat sau încadrat în structura altor edificii (uneori chiar temple); nu există în cazul templelor dolicheniene două planuri identice; dimensiunile lor sunt foarte diferite (de la construcții de dimensiuni mari la construcții de dimensiuni ridicol de mici); nu se cunoaște cum era organizat în interior. Planurile de temple dolicheniene cunoscute și care au menționat poziția monumentelor în interiorul lor nu permit realizarea reconstituirii unei imagini al interiorului său.

Templul de la Porolissum se încadrează, după dimensiunile avute, în categoria templelor de mărime mijlocie (10, 50 x 15,00 m). Nu are un plan regulat, este posibil ca inițial să-l fi avut, dar ulterior, datorită instabilității terenului conferită de umplutura șanțului sistemului defensiv a vicusului, peste care a fost parțial construit templul, planul său a avut de suferit. Într-o fază

secundă a existenței sale templul a fost compartimentat, prin ridicarea unui zid, în două. Prima încăpere, denumită convențional a, prin materialul arheologic recoltat cu prilejul cercetării arheologice sistematice, pare a fi fost bucătăria proprie; încăperea b reprezintă spațiul unde au fost descoperite toate monumentele dolicheniene. O atare compartimentare (Gudea - Tamba 2001, 22 - 23) pare a fi totuși tipică.

b. Mobilierul de cult nu este deloc cunoscut. Se face foarte greu diferența între piesele fixe, obligatoriu ca existență în templu și ofrande. Prezența unui mare număr de chei de dimensiuni mijlocii și mici, din fier și bronz (în afară de cheile de dimensiuni mari, care serveau probabil ca să închide ușa sau ușile de acces în templu) sugerează că se poate de clar existența, în interiorul templului, a unor dulapuri și lăzi care se puteau închide, prin intermediul unor zăvoare. Posibilul conținut al acestora, în perioada de funcționare a templului, nu-l putem preciza, acesta putând fi foarte divers.

c. Materialul de cult poate fi împărțit în două categorii.

c.1. Ofrande apreciate ca aparținând celor din categoria "banale" (Merlat 1960, 168), care constau în altare votive mari, reprezentări ale zeului, paredrei, acoliților (vulturul și taurul dolichenieni, șarpele, etc), reliefuri de mici dimensiuni din marmură, reprezentări miniaturale ale zeului..

Acest tip de ofrandă, susținea Merlat, nu aduce nimic pentru definirea formelor externe ale cultului.

Din păcate, la Porolissum dispunem, din plin, de acest tip de piese arheologice. Există inscripții votive, există reliefuri votive anepigrafe, epigrafe, statui ale acoliților, există în chip excepțional și unic în lumea dolicheniană, statuete miniaturale ale zeului.

Nici acestea însă nu ajută la stabilirea formelor externe ale cultului.

c.2. Cea de a doua categorie de ofrande sunt cele pentru necesități directe ale cultului, care aduc, cu siguranță, date în legătură cu formele exterioare de manifestare ale cultului. Acestea constau în: plăci votive triumphiulare, purtate în vârful unor prăjini. Ele reprezentau direct pe zeu (Speidel 1978, 23 - 25); mâini votive (din piatră sau bronz) în mărime naturală sau miniaturale, care sunt un atribut al divinității, respectiv semne ale prezenței zeului. Cele mari se purtau și ele în vârful unor prăjini. Cele mici erau purtate probabil ca amulete. Avem plăcuțe votive, simple ex voto-uri; reprezentări ale acoliților (vultur, taur, șarpe) miniatural și din bronz; ofrande propriu zise constând în monete, fie ca monete izolate, fie chiar ca tezaure; la acestea se adaugă numeroase alte ofrande constând în vase de lux, arme, etc.

d. Materiale pentru mesele sacre (banchete) constau, pe de o parte, fie în produse care se păstrau în vase de provizii (grâu, mei, vin, ulei, etc.), fie în produse care erau achiziționate pentru fiecare banchet în parte.

Aici se adaugă, desigur, întreaga veselă și tacâmurile care

serveau la pregătit, gătit, la servit mâncarea și băutura la masă.

Nu știm cum se păstrau toate aceste obiecte în templu când nu erau folosite.

Este necesar, în acest sens, să ne imaginăm că numeroasele chiupuri (de mari și mijlocii dimensiuni), vasele mari pictate, amforele ocupau un loc important, fie de a lungul pereților (în încăperea a), fie pe rafturi în aceeași încăpere. În situația dată, spațiul destinat bucătăriei sacre, ce funcționa în templu, era destul de redus ca suprafață.

Din parcurgerea unei analize a vaselor de uz casnic (fie ele din lut, bronz sau sticlă) se poate trage o constatare importantă; dacă nu chiar mai multe:

- Prima și cea mai importantă constatare este că acest material arată că în templu se păstra, se pregătea și se consuma mâncare.

- Cum majoritatea materialului arheologic din aceste grupe a apărut mai ales în încăperea **a** (cea dinspre LM1) am putea crede că în această parte se pregătea și consuma mâncare pregătită pe loc.

- Spațiul **b** rămânea atunci pentru activitățile de cult propriu-zise, fapt sprijinit și de descoperirea numai acolo a monumentelor de cult.

- Ambele spații sunt mici, ceea ce ne face să credem că avem de-a face cu o comunitate dolicheniană mică.

- Din punct de vedere al mâncărilor consumate nu avem la dispoziție decât oasele menajere, care au rămas în interiorul templului (vezi cap.V). Între acestea, domină oasele de rumegătoare și ovicaprine, dar există și oase de suine, ecvine, canine și păsări. Această structură nu ne permite acum să precizăm dacă la banchetele dolicheniene se prefera, pentru consum, carnea unui anumit animal. Predominanța rumegătoarelor mari (bovine) ar putea fi totuși un semn că există o legătură între taurul dolichenian și consumul de carne de vită.

- Nu credem că sacrificiile se făceau pe loc. Materialul osos indică faptul că avem de-a face cu bucăți deja tranșate (probabil aduse de la măcelarii).

O comparație bună se poate face cu ceramica romană (vase) descoperită în templul lui Liber Pater de la UTS, analizată de Alina Soroceanu (Soroceanu 1999, ..., prezentată pe forme). Vasele constau în castroane, străchini, farfurii, oale, afumători, mortaria, capace, respectiv toate grupele de vase după destinație, care există și în templul IOMD de la Porolissum. Depuneri votive de vase ceramice amintește și E.Kunzl (Kunzl 1997, Abb.12). Și la Balaklava (Krim, Moesia Inferior) s-au găsit vase pentru gătit (fig.38), pentru servit la masă (fig.37), pentru păstrat - amfore (fig.36), afumători (Sarnowski - Savelja 2000, 104-108).

Despre comunitatea dolicheniană de la Porolissum

În general, se cunosc puține date referitoare la comunitățile dolicheniene. Pe baza datelor epigrafice (mai ales cele de la Roma), a descoperirilor din templul de pe Aventin, E. Sanzi a realizat, pe de o parte, un tablou al ierarhiei religioase dolicheniene, iar pe de alta (integrând toate monumentele dolicheniene) un fel de structură socială a cultului.

Și F. Cumont scria, încă în 1905 (RE V, 1905, col. 1279 - 1282), că templul era locația unde comunitatea se întâlnea periodic; că aceasta era organizată în colegii; că preoțimea păstra un conservatorism exagerat, în ceea ce privește ținuta, îmbrăcămintea, numele, etc.; că se organizau banchete; că templul putea avea anexe sau construcții distincte pentru celebrarea unor astfel de evenimente.

a. Referitor la comunitatea dolicheniană, în general, cea mai importantă problemă care se poate pune este cea în legătură cu mărimea acesteia. P. Merlat (Merlat 1960, 190)

credea că la celebrarea unui cult, atât de vivace, numărul de fideli trebuia să fie mare (se pare că și femeilor li se accepta accesul la ceremonii, așadar, cultul nu era unul exclusivist masculin). Comunitatea trebuia să aibă o bună organizare materială, iar numărul preoților trebuiau să fie suficient de numeros. Merlat însă rămâne la aceste generalități drept concluzii valabile pentru stadiul respectiv de cunoștințe referitoare la această problemă.

b. Ierarhia numeroasă, în cadrul comunității dolicheniene, identificată de specialiști pe baza inscripțiilor descoperite, nu poate fi un semn definitoriu pentru o comunitate. Se poate presupune că numărul de comunități a fost mare, că pe lângă fiecare castru (în cazul vicilor sau canabelor) sau în fiecare oraș funcționau mai multe comunități. Aceasta ar fi o amendare a textului lui P. Merlat.

Să vedem ce se spune despre comunitate și organizarea ei:

- exista o unitate în administrarea și organizarea cultului până la nivel provincial

- comunitățile erau desemnate drept colectivități de *fratres*; dintre ei era ales un consiliu care se îngrijea de situația materială a cultului; membri se numeau *cultores*; cu funcție unică, cea de slujire a zeului.

c. Organizarea civilă (care asigura desfășurarea materială a cultului) cuprindea pe: *notarius*, *patroni* (consiliul de administrație), *scriba* (secretar), *curator templi* (cu atribuții financiare). La Porolissum nu avem date referitoare la aceștia.

- ierarhia sacerdotală cuprindea, în chip teoretic, candidați (aspiranți la preoție) conduși de un *pater candidatorum*, *lecticarii* - *hastiferi* (cei care purtau la procesiunile sacre imaginile zeului), *inaurates* (cei care aureau sau argintau obiectele sacre), *sacerdotes* (preoții propriu ziși). La Porolissum nu avem atestați numai *sacerdotes*.

Dacă această scală a ierarhiilor în cadrul cultului putea exista la Roma sau aiurea, unde erau temple și comunități mari, ea nu putea exista decât parțial acolo unde templul era de mici dimensiuni (cf. Sanzio 2000, 494), așadar, unde exista o comunitate modestă ca număr.

În ceea ce privește structura socială a comunității dolicheniene, o ultimă analiză făcută de E. Sanzio arată că membri cultului provin din aproape toate clasele și straturile sociale (Sanzio 2000)

Situația de la Porolissum, datorită datelor de care dispunem în prezent, nu ne permite prea multe constatări în ceea ce privește comunitatea dolicheniană. Cu toate acestea, apreciem că preoții (*sacerdotes*) erau recrutați mai ales dintre orientali; astfel se asigura respectarea tradiției; în jurul lor erau grupați candidații.

La Porolissum avem atestați în templul lui IOMD mai mulți preoți:

- Marcus Aurelius Vitalus - *duumvir*
- Antonius Mavius - *decurio*
- Acius Flavus
- Caius Marcius Vegesius

Toți sunt *sacerdotes Dei Iovi*.

Lor li se adaugă, prin analogie și Attonaris Basusa a cărui nume este tipic pentru preoțimea dolicheniană (Turcan...).

Dacă socotim că din punct de vedere arheologic există toată infrastructura: provizii, unelte, instrumente, veselă, tacâmuri, înseamnă că comunitatea porolissensă avea

funcționari care se îngrijeau de starea materială a comunității.

a. dacă socotim că locul propriu zis pentru sărbătorile religioase era încăperea a ce avea dimensiunile de 7,20 x 9,00 m. și că în acel spațiu era pusă inscripția votivă, alături de locul pentru sacrificii și alte obiecte legate de oficierea cultului constatăm că spațiul respectiv nu era deloc generos ca suprafață.

b. dacă considerăm că dea lungul pereților erau dulapuri, lăzi sau rafturi, pe care sau în care erau puse ofrande mărunte spațiul pentru mișcare era deosebit de restrâns.

c. dacă apreciem că mijloacele de iluminat erau agățate de pereți rezultă aceeași concluzie. Spațiul din interiorul templului era restrâns ca suprafață, așadar trebuie să realizăm că totul sugerează existența la Porolissum a unei comunități dolicheniene redusă ca număr de membri.

Ceea ce este interesant este că în cazul acestei comunități sunt prezenți inscripționați patru *sacerdotes*. Acești *sacerdotes Dei et coloniae* poartă nume latine Aurelius Italus, Antonius Mavius, Acius Flavus, C.M. Vegesius (Gudea - Tamba 2001, 24 - 25, nr. 1) la care se adaugă și Attonaris Bassus (Gudea - Tamba 2001, 26 - 27, nr.3). Acesta din urmă poartă un nume tipic oriental de preot dolichenian. La acești *sacerdotes*, care par să fi funcționat simultan în anii 240 - 253 p. Chr., mai putem adăuga doar hastiferi (1 - 2) care purtau plăcile triumfiulare votive (cf. Jakobi 1927, 127 - 128). Mai sus amintitul autor a identificat la Zugmantel, pe inscripția XIII, 7317, pe hastiferisive pastores.

Faptul că în templu am descoperit 7 chei provenind de la 7 zăvoare de dulapuri sau lăzi care se puteau astfel închide, ar mai putea sugera un aspect legat de numărul mic al membrilor cultului la Porolissum.

Datele în legătură cu structura socială a comunității dolicheniene porolissense sunt iarăși foarte restrânse. M. Aurelius Italus era *III vir* (consilier municipal) Antonius Mavius era *decurio*, ceilalți doi nominalizați în textul epigrafei nu au precizate funcțiile sociale.

Date în legătură cu structura și conducerea comunității

Am văzut structura socială a comunității, am văzut existența, în momentul construcției templului a patru *sacerdotes*. Faptul că cei patru *sacerdotes* s-au asociat pentru construirea templului și a *tabernei* sugerează două lucruri. În primul rând, puterea economică a preoților (deși construcția în sine n-a implicat un efort material major). În al doilea rând, construirea împreună a templului și a *tabernei* sugerează organizarea unor banchete mai extinse decât cele ce puteau fi organizate în templul propriu zis, care necesitau și foloseau un spațiu complementar.

K. Schneider (RE IV, 2, 1932, col. 1864 - 1972) a făcut o analiză a termenului *taberna*. El a stabilit mai multe înțelesuri ale termenului ca: depozit de produse agricole (1), locuință (2), prăvălie sau atelier (3), cârciumă (4). Această ultimă funcție pare a fi cea mai apropiată de realitate și am acceptat-o și noi. Probabil edificiul funcționa drept cârciumă în mod obișnuit, iar în cadrul sărbătorilor dolicheniene, funcționa drept spațiu complementar la banchetele dolicheniene.

6. Despre cultul propriu zis și elementele lui. P. Merlat (Merlat 1960, 99 - 126) sub titlul " interpretarea teologică a pantheonului IOMD și a lui personal " prezintă exclusiv poziția religioasă a zeului în raport cu societatea: a. pentru

armată și comandanții săi IOMD era zeul suprem, protector al armatei, cu valoarea lui IOM; în chip firesc, în această ipostază, el asocia în pantheonul său pe: Mars, Minerva și Victoria; tot în chip firesc erau incluși aici Castores, care erau deasemenea protectori ai armatei și asigurau succesul militar; b. pentru civili IOMD era salvatorul și cel ce putea asigura prosperitatea; context în care el asocia și pe Esculap, Hygia, Apollo, mai mult chiar pe Bona Fortuna, Bonus Eventus și Silvanus; c. pentru toți era un zeu cosmic, veșnic și omnipotens, context în care alături de el se aflau: vulturul, taurul, apoi Salus Caelestis Augusta, Serapis, Isis și Nemesis.

Cu alte cuvinte P. Merlat (Merlat 1960, 127) credea că aceste înglobări le asigură o calitate teologică anume. Tot el credea că prin forma ofrandelor, modul de grupare a fidelilor se pot obține date în legătură cu ceremoniile sacre.

Întrebarea de bază a fost și rămâne: ce se oficia într-un templu IOMD. Vom răspunde într-o ordine pe care am considerat-o ca reprezentând ordinea crescătoare a importanței avute.

a. procesiuni sacre; acestea reies numai din imaginile de pe unele piese de cult, și din câteva inscripții; așadar rezultatele sunt relative; se mai adaugă date din titlurile, funcțiile existente (*lecticarii*).

- purtarea hastelor votive cu imaginile zeului, ale paredrei sau ale însoțitorilor lui; se făcea probabil numai în templu (Merlat 1969, 202).

- probabil la Porolissum procesiunile se făceau în încăperea b între altar și baza din mijloc și pereții laterali.

- ceremonia era condusă de un preot (Merlat 1960, 2007).

- pe mai multe monumente este reprezentat preotul sacrificând pe un altar.

b. practici oniromantice

- din inscripțiile care conțin formule *ex iussu* (dei) și din cele în care IOMD apare *kytios et despotes* reiese că fideliul cultului se considerau sclavii cultului (Merlat 1960, 208).

- din inscripțiile care conțin formule *ex visu*, *ex viso*, etc. reiese faptul că anumite ofrande puteau fi puse și din dorința proprie, motivată, ceea ce presupune că anumite acțiuni se petreceau noaptea (cu sau fără incubatie).

- se poate deduce, din context, că se admiteau și practici oraculare.

c. practici de lustrații și ablutii pentru care se foloseau vase speciale.

d. banchete liturgice (mese festive); erau destinate exclusiv fidelilor; una era de tip oriental; cealaltă era obișnuită.

Dumitru Gheorghe TAMBA

Bibliografie

Izvoare

Vitruvius 1964 - Vitruvius, *Despre arhitectură*, București 1964

Lucrări de bază despre Porolissum cu referiri la IOMD

Gudea 1994 - N. Gudea Romische Waffen aus des Kastellen des westlichen Limes von Dacia Porolissensis. In *Beitrage zu romische und barbarische Bewffnung in den ersten vier Jahrhunderten*. Marburg 1994 (1995), 79 - 89.

Gudea 1997 a - N. Gudea, *Castrul roman de pe vârful dealului Pomet - Moigrad. Porolissum I/ der Romergrenzkastell von Moigrad*

- *Pomet. Porolissum I*, Zalău 1997.

Gudea 1997 b - N. Gudea, *Der Meseş - Limes. Die vorgeschobene Kleinfestungalinie auf den westlichen Abschnitt der Abschnitder Grenze der Provinz Dacia Porolissensis / Limesul de pe Munții Meseş. Linia înaintată de turnuri de pază de pe sectorul de vest a provinciei Dacia Porolissensis*, Zalău 1997.

Gudea 1989 - N. Gudea, *Porolissum. Un complex daco-roman la marginea de nord a Imperiului Roman I. Crcetări și descoperiri arheologice pân în anul 1977*, Zalău 1989.

Gudea - Tamba 1992 - N. Gudea - D. Gh. Tamba, 7, Orașul roman, sectorul LM, Raport preliminar privind săpăturile arheologice și lucrările de conservare executate la Porolissum în anii 1988 - 1991, *Act MP* 16, 1992, 143 - 185.

Gudea - Tamba 2001 - N. Gudea - D. Gh. Tamba, *Porolissum. Un complex daco roman la marginea de nord a Imperiului Roman, II/1. Despre templul lui Jupiter Dolichenus din municipiun Septimium / Uber ein Jupiter Dolichenus Heiligtum in der municipium Septimium Porolissensium*, Zalău, 2001.

Gudea - Tamba 2005 - N. Gudea - D. Gh. Tamba, Heiligtumer und Militar in Porolissum, in *Limes XIX*, Pecs 2003, (2005), 471 - 483.

Tamba 2009 - D. Gh. Tamba, *Porolissum. Așezarea civilă (vici militaris) a castrului mare de la Porolissum*. Ed Mega, Cluj Napoca 2009.

Lucrări generale despre IOMD

Merlat 1960 - P. Merlat, *Jupiter Dolichenus. Essai d'interpretation et de synthese*. Paris 1960.

Speidel 1978 - M. P. Speidel, *The religion of Jupiter Dolichenus in the Roman Army, with a frontispice, a map and 24 plates*. Leiden 1978 (EPRO 63).

Horig - Schwertheim 1987 - Monica Horig - E. Schwertheim, *Corpus Cultus Iovis Dolicheni (CCID) mit einem Frontispiz, 28 Abbildungen und 133 Tafeln*. Leiden 1987.

Lucrări despre ofrande votive

consecratio - E. Pottier, consecratio. DA III, 1, f.a, 1448 - 1451.

dedicatio - E. Pottier, dedicatio, DA III, 2 f.s., 41 - 55.

Votivkult - M. Has, *Votivkult, Der neue Pauly. Enzyklopadie der Antike. Altertum*, 12.2 Ver - Z, Stuttgart (2002), col. 343 - 346.

Weihung, Weihhuong - J. PE/C.F. Weihoung, *Weihgeschenk. Der Neue Pauly Enzyklopadie der Antike. Altertum*. 12.2 Ver - Z 419 - 422.

donarium - T. Homolle, s. V. Donarium. DA II, 1892, 363 - 385. instrumentum - Steiwerter, instrumentum, RE 19.2., 1916, col. 1587 - 1589.

Bellis 1997 - Sylvia de Bellis, *Sur la typologie des triagles votifs du cult de Jupiter Dolichenus*, in Belleli - Bianchi, 1997, 455 - 468.

Belleli - Bianchi 1997 - G.M. Belleli, U. Bianchi, *Orientalia sacra Urbis romae, Dolichena et Heliopolitana. Recueil d2 etudes archeologiques et historico religieuses sur les cultes d'origine commagenienne et syrienne*. Studia Archaeologica, 84, Roma, 1997.

Gudea 2004 - N. Gudea În legătură cu o tipologie a plăcuțelor votive triumfiulare cu decor în relief din cultul lui IOMD, in *Apulum*, XLI, 2004, 219 - 229.

Kunzl 1982 - E. Kunzl, *Mediszinische Instrumente aus Sepulkralfunden der romischen Kaiserzeit*. Bonn 1982 Sonderheft von BJ 182, 1982.

Noll 1980 - R. Noll, *das inventar des Dolichenus-Heiligtums von Mauer on der Url*, Wien, 1980

Zanier 1997 - W. Zanier, *Ein einheimisher Opferplatz mit romische Waffe, aus fruhesten okkupation (15 - 18 v. Chr.) Limes 16 Rolduc* 1995 (1997), 47 - 52.

Campania electorală din anul 1990 reflectată în presa sălăjeană (II)

Continuăm studiul dedicat campaniei electorale din anul 1990 și modul cum a fost ea reflectată în presa sălăjeană. Dacă în prima parte am încercat să evidențiem mai mult pregătirile pentru campanie și programele partidelor politice, în continuare ne propunem să analizăm desfășurarea campaniei în județul Sălaj și dacă presa, în speță ziarul "Graiul Sălajului", a oferit șanse egale de exprimare tuturor partidelor competitorie. De asemenea, încercăm să evidențiem pasiunile politice pe care le-a generat prima campanie electorală de după 1989 și rezultatele obținute de partidele politice.

Ziarul "Graiul Sălajului" a oferit șansa tuturor partidelor politice să-și prezinte programul și oferta electorală, la rubrica nou înființată "Tribuna partidelor politice", denumită mai târziu, în campanie "Tribuna electorală". Astfel, au avut ocazia să-și prezinte oferta următoarele partide: Partidul Național Liberal (nr. 34, 23 martie); Frontul Salvării Naționale (nr. 37, 28 martie); Partidul Național Țărănesc - creștin și democrat (nr. 38, 29 martie); Partidul Național Democrat (nr. 44, 6 aprilie); Partidul Liber Schimbist (nr. 54, 21 aprilie); Partidul Democrat Agrar (nr. 58, 27 aprilie; nr. 70, 17 mai); Partidul Uniunii Creștine din România (nr. 63, 8 mai); Uniunea Democrată Maghiară din România (nr. 67, 12 mai; nr. 70, 17 mai); Gruparea Democratică de Centru, formată din Partidul Democrat din România și Partidul Național Democrat (Nr. 70, 17 mai); Uniunea Vatra Românească, nr. 37, 28 martie, nr. 40, 31 martie), transformată apoi în partid politic sub denumirea de Partidul de Uniune Națională a Românilor din Transilvania (P.U.N.R.T.) și care a participat la alegeri în alianță cu Partidul Republican, constituind Alianța Pentru Unitatea Românilor (nr. 57, 26 aprilie; nr. 68, 15 mai; nr. 69, 16 mai; nr. 70, 17 mai); candidatul independent Vasile Opriș (67, 12 mai).

După cum se poate observa, de cea mai largă mediatizare s-a bucurat P.U.N.R.T.-ul, "fiul" Uniunii Vatra Românească, ceea ce denotă tenta naționalistă a ziarului. De asemenea, de o largă mediatizare și propagandă, după cum s-a putut vedea din articolele amintite mai sus, s-a bucurat Ion Iliescu și formațiunea sa politică. În acest scop, credem noi, apărarea și articolul "Chemare către întreaga țărănie". În articol se amintește faptul că pe data de 13 mai 1990, "țărani de pe toate meleagurile țării" au fost prezenți la București pentru a-i cinsti "memoria celor 11.000 de suflete răpuse în 1907 de gloanțele ucigașe, trase din ordinul guvernanților din acea vreme" (guvernanții din acea vreme fiind liberali -n.n.). După un excurs demagogic în istorie, care pornește de la Mircea cel Bătrân și ajunge la moș Ion Roată, se face apel pentru ca țăranii să se prezinte pe data de 20 mai la vot. Dar nu oricum, ci să nu voteze, să nu facă "jocul celor care vin astăzi, mânați de interese ascunse - personale, de grup sau de partid - să destabilizeze țara și să învrăjbească pe unii împotriva altora!" (aceasta era, bineînțeles o aluzie la candidaturile lui Ion Rațiu și Radu Câmpeanu, membrii marcanți ai exilului românesc -n.n.) și se recomandă cui să se dea votul: "Dați-vă

votul de buni români celor care au împărțit cu noi pâinea amară a întunecatei "epoci de aur" și care au dovedit prin fapte că mâine, pâinea albă de pe masa țării va fi făcută din grâul produs de țăranii liberi și stăpâni pe munca, pe pământurile și averea lor!"¹. Așadar, era o recomandare pentru a vota Frontul și nu pe "străinii" Rațiu și Câmpeanu. Pentru a discredita și generația care a suferit în închisorile comuniste, se spunea despre liderul P.N.Ț. Corneliu Coposu că nu a mâncat salam cu soia și că a trăit pe terasele Parisului. Era o dezinformare tipic securisto-comunistă, deoarece Corneliu Coposu nu a avut voie să părăsească țara după eliberarea sa din închisoare, fiind strict supravegheat de către organele de Securitate și, bineînțeles că în închisoare nu a avut luxul de a mânca salam cu soia, ci doar arpacaș. Dar această dezinformare a prins la populație, care vedea în Ion Iliescu adevăratul salvator al țării.

Între timp, au loc vizitele electorale și în Sălaj a liderului F.S.N. Ion Iliescu și a liderului P.N.Ț.C.D., Corneliu Coposu. Dar să vedem diferența dintre cele două vizite.

Ion Iliescu a vizitat Sălajul pe data de 29 aprilie, în cadrul căreia s-a întâlnit cu alegătorii din orașele Zalău, Șimleu Silvaniei și Jibou. Cu această ocazie filiala F.S.N. din Sălaj a organizat, în orașele amintite, mitinguri electorale. Ion Iliescu a participat la aceste mitinguri și a prezentat platforma-program a F.S.N. În cadrul acestor discursuri, el a "reafirmat principiile pe care se bazează platforma-program cu care Frontul Salvării naționale se prezintă în alegeri, - se spunea în ziarul "Graiul Sălajului" - subliniind dorința sinceră a acestei formațiuni politice, a domniei sale de a promova căi și direcții pentru formarea unor structuri economico-sociale noi, eficiente, a unei vieți politice și spirituale conforme cu voința și aspirațiile oamenilor, cu ideile și principiile cuprinse în programul Revoluției din Decembrie". Tot în acea zi, la Zalău, Ion Iliescu s-a întâlnit și cu membri din conducerea Consiliului Județean Provizoriu de Uniune Națională Sălaj, ai Organizației județene a Frontului Salvării Naționale și Primăriei județului. Au luat cuvântul, din partea sălăjenilor, ing. Pompiliu Tămaș, directorul I.A.I.F.O., ing. Nicolae Maier, directorul I.C.E.E., Nicu Filipaș, președintele Comisiei județene pentru tineret, Ioan Haș și Iosza Laszlo. Ion Iliescu a răspuns la întrebările ce i s-au pus, "având apăsătoare, în general, pozitive asupra modului în care se desfășoară activitatea în Sălaj"².

Referitor la vizita lui Corneliu Coposu, acasă, în Sălaj, și întâlnirea cu alegătorii de la Casa orașenească de cultură din Șimleu Silvaniei, din data de 3 mai, jurnalista Ileana Petrean publică articolul "șanse egale de dialog!".

Pe data de 3 mai, orele 13, în locația mai sus amintită a avut loc o întrunire electorală cu candidații P.N.Ț. Sălaj pentru aceste alegeri. Au fost prezenți următorii lideri ai acestui partid: Corneliu Coposu, președintele partidului și candidat pentru un mandat de deputat la Sălaj, Vasile Pop președintele P.N.Ț. Sălaj, candidat la Senat, Vasile Vetișanu, consilier al partidului și candidat de Sălaj pentru Camera Deputaților. De asemenea, au mai participat la întrunire,

printre alții, dr. Ioan Pușcaș, poetul Ioan Alexandru, vicepreședinte al partidului și poetul maramureșean Ioan Iuga. Din păcate, după cum afirmă și Ileana Petrean, întrunirea nu s-a desfășurat într-un mod civilizat. Încă de la ieșirea din sediul partidului din Șimleu, Corneliu Coposu a fost huiduit de către mulțimea adunată, sau mai bine zis mobilizată, în stradă. "În sala casei de cultură au pătruns și acele grupuri - spune jurnalista Ileana Petrean, alcătuite, în marea majoritate, din țigani - care au făcut, prin strigătele, jignirile, fluierăturile și huiduielile lor, imposibil dialogul între candidații P.N.Ț.- c.d. și membrii și simpatizanții acestui partid, precum și oamenii de bună credință care au venit să vadă, să afle, să-și facă o părere". "Din păcate - spune în continuare Ileana Petrean - o părere proastă și credem, ne semnificativă pentru locuitorii acestor meleaguri, pentru noi, românii, și-au făcut și ziariștii străini prezenți la această întâlnire electorală. Nu această atitudine caracterizează, credem, poporul român, ale cărui calități - ospitalitate, răbdare, bun simț ș.a - sunt proverbiale. Dar, uite că "activii" și "revoluționarii" noștri **frați țigani** - cum îi numea poetul Ioan Alexandru -, cărora li s-au alăturat și alții, au aruncat această umbră asupra tuturor locuitorilor din orașul de sub Măgura". Au existat încercările de dialog ale membrilor P.N.Ț.-c.d. și ale altor participanți care spuneau următoarele: "Cei care nu simpatizează cu țărâniștii să părăsească sala!" "Ca să fie democrație, trebuie să vorbească un om, ceilalți să-l asculte și apoi să-i dea replica", "Cui faceți servicii huiduind? Dacă strigați "Iliescu" și sînteți pentru Iliescu, acum, prin felul cum vă purtați, sînteți împotriva lui! El nu vrea ca dv. să vă purtați așa!" Toate acestea au rămas fără ecou. Nici după ce poetul Ioan Alexandru a rostit rugăciunea "Tatăl nostru" mulțimea nu s-a liniștit și au reînceput huiduielile. S-a ajuns până acolo încât să se voteze deschis dacă această întâlnire putea să continue. "Majoritatea mâinilor s-au ridicat,- spune Ileana Petrean - dar minoritatea aceea de turbulenți, aflați în fundul sălii, au dominat". Chiar și primarul orașului Șimleu, Ioan Mureșan, a intervenit pentru a domoli spiritele, spunând, printre altele: "Dragi cetățeni, sîntem în plină campanie electorală, și Șimleu Silvaniei trăiește evenimente pe care nu le-a trăit niciodată. Domnul Coposu a venit la noi, vă rog să-l ascultăm!".

Corneliu Coposu a rostit un scurt discurs, care a fost însoțit de aplauze și huiduieli. În încheierea discursului său, marele om politic sălăjean, a spus, cu amărăciune, următoarele: "Îmi pare rău că o ceată de turbulenți, care nu știu ce vor, nu ne lasă să vorbim ... Aduc tuturor salutul meu și să vă îndrepte Dumnezeu mintea".

În încheierea acestui articol jurnalista Ileana Petrean concluzionează următoarele: "și nouă ne pare rău că o ceată de turbulenți, majoritatea țigani, a transformat această întâlnire electorală într-un spectacol rușinos, dezagreabil. Plecarea discretă a domnului Coposu a curmat acest spectacol.

La Șimleu Silvaniei n-au avut loc violențe - în afara celor verbale -, dar n-a avut loc nici dialogul care se cuvenea. Cetățenii trebuie să înțeleagă că în campania electorală șansa dialogului trebuie să fie egală pentru toți candidații. La întâlnirile și mitingurile electorale - care se cuvine a fi civilizate -, trebuie să meargă doar cei dispuși la dialog, cei care doresc să asculte, să întrebe, să știe. Pentru că, vorba

unui participant "neutru" la această întâlnire, până la urmă "tot urnele vor hotărî"³.

Din păcate, s-a aflat ulterior că aceea masă de manevră, formată, în marea majoritate, din țigani, a fost special adusă din localitatea Cehei, de lângă Șimleu Silvaniei și un fost milițian a primit această sarcină de a-i mobiliza, cu scopul special de a destabiliza întâlnirea electorală, la care era prezent marele om politic sălăjean, Corneliu Coposu. Aceste abuzuri au continuat, din păcate, și în localitatea natală a Seniorului Coposu, la Bobota și la Zalău, unde "oameni de bine" l-au huiduit și au aruncat cu ouă în el. Nu credem că un astfel de simbol al României, un om care și-a jertfit întreaga sa viață în slujba democrației autentice, și nu cea "populară", a meritat o astfel de primire din partea sălăjenilor, care au fost manipulați de către propaganda securisto-comunistă.

Cât de pregătită pentru o societate democratică era țara noastră au demonstrat-o, apoi, străngerile de semnături, și în Sălaj, pentru respingerea punctului 8 de la Timișoara. Într-un comunicat de presă publicat și în ziarul "Graiul Sălajului" se aducea la cunoștința populației următoarele: "În consens cu APELUL DE LA BUCUREȘTI, din 27 aprilie 1990, Frontul Salvării Naționale din Sălaj a chemat pe toți susținătorii săi să adere la acest apel, prin care se respinge punctul 8 al Proclamației de la Timișoara.

În acest scop, la sediul F.S.N. Sălaj din Zalău, Piața 1 Decembrie 1918, nr. 7, parter, se prezintă zilnic numeroși oameni de bună credință, care aderă prin semnătura lor la respingerea punctului 8 din Proclamația de la Timișoara și la susținerea d-lui Ion Iliescu, chiar dacă au mai semnat pentru candidatura sa. Numai în ultimele două zile au fost adunate 2000 semnături.

Sîntem informați că aceeași activitate se desfășoară și la sediile orășenești și comunale ale F.S.N."⁴. Așadar, foștii nomenclaturiști ai "epocii de aur" nu acceptau să "stea pe tușă" și să nu participe la viața politică.

În același timp, prin Transilvania se deplasa și o caravană a Alianței Naționale pentru Proclamația de la Timișoara. Venind de la Baia Mare, în drum spre Cluj, această caravană s-a oprit și la Zalău, unde a avut loc o întâlnire cu membrii Comitetului provizoriu de organizare a sindicatelor libere din Sălaj. La întrunire au participat aproximativ 150 de persoane, "membri și simpatizanți ai unor partide și oameni fără partid". Au luat cuvântul dr. Vasiu și prof. Emil Petrovici din Timișoara. Printre altele, în discursul lor au subliniat că ei condamnă comunismul și totalitarismul, că Alianța nu este una politică "dar este categoric antifesenistă". Mulțumind celor prezenți pentru modul civilizat în care s-a desfășurat întâlnirea, le recomandă să-și convingă "toți prietenii că cei care vor binele țării trebuie s-o facă în conformitate cu Proclamația de la Timișoara". Vorbitorii mai subliniază încă odată că aceasta nu era propagandă electorală, ci "este propagandă anti-F.S.N-istă".

Au mai luat cuvântul din partea sălăjenilor Nicolae Nistor, referent coordonator în cadrul Comitetului provizoriu de organizare a sindicatelor libere din Sălaj, profesoara Georgeta Dale, dr. Cristian Pop și Aurel Crețu. De asemenea, au fost adunate semnături care să susțină Punctul 8 al Proclamației de la Timișoara.

În cadrul Studioului electoral, în data de 9 mai, Radioteleviziunea Română din Cluj a organizat o conferință

de presă transmisă în direct între orele 12-13 de la Zalău. Au participat candidații pentru Senat și pentru Camera Deputaților, ai partidelor care aveau filiale în Sălaj, precum și candidații independenți. Astfel, au fost prezenți Victor Hălmăjan, Ioan Moldovan și Teodor Mănăilă, candidați pentru Camera Deputaților din partea F.S.N., Ovidiu Cuda, candidat de deputat din partea Partidului Socialist Democrat, ing. Gheorghe Hada, candidat pentru Senat din partea Partidului Democrat Agrar, Vasile Pop, candidat pentru Senat din partea Partidului Național Țărănesc - creștin și democrat, preotul Ioan Ghiurco, candidat independent pentru Senat, Ioan Haș, candidat pentru Senat din partea Partidului Democrat din România, Ioan Irimuș, candidat pentru Senat din partea Mișcării Ecologice din România, Aristide Ilișan, candidat pentru Senat din partea Partidului Național Democrat, Viorel Indrieș, reprezentantul Partidului Național Liberal, Horia Ciorte, candidat de deputat din partea Partidului Reconstrucției Naționale și Eugen Meseșan, candidat pentru Senat din partea Partidului Uniunii Creștine din România. Autoarea acestui articol, jurnalista Ileana Petrean, concluzionează următoarele: "Această întâlnire în direct cu ascultătorii a oferit imaginea unui adevărat și activ dialog politic, candidații subliniind anumite puncte din platformele program și exprimându-și puncte de vedere vizavi de problemele politice, economice, sociale și - mai puțin - culturale actuale și de perspectivă"⁶.

Jurnalistul sălăjean Ioan Lupa ia atitudine față de apariția, în ziarul central "Dimineața" a articolului de fond al jurnalistului și directorului acestui ziar, Al. Piru, pe care îl începea cu sloganul "Țara lui Eminescu votează cu Iliescu". Peste câteva zile, în "Graiul Sălajului" apărea articolul "Proclamația de la Podul Înalt", în care se vorbea despre campania electorală a lui Petre Roman în județul Vaslui. Articolul jurnalistului sălăjean se intitula "Eminescu și Ștefan cel Mare în Campania electorală!!!" și la finalul lui se întreba ce personalitate istorică mai urma să-l susțină pe Iliescu și F.S.N-ul⁷. Ioan Lupa, a fost, de altfel, unul dintre puținii jurnaliști sălăjeni care au luat atitudine față de propaganda demagogică și deșănțată a F.S.N.-ului.

Pe aceeași primă pagină a ziarului "Graiul Sălajului" apărea și o notă a profesorului universitar Iosif Boda, candidat de deputat, sălăjean de origine, în care spunea următoarele: "**Sîmați concetățeni**, Având în vedere că: 1. Timpul fizic și sarcinile de serviciu pe care le-am primit nu îmi permit să vin în mijlocul dumneavoastră pentru a-mi face campanie electorală; 2. Nu aș accepta să devin deputat numai în virtutea faptului că figurez pe listă, oricare ar fi aceasta, ci numai dacă având posibilitatea să-mi constituî gîndurile, intențiile, mi-ați da votul dumneavoastră mie ca persoană.

Renunț la a candida în circumscripția județului Sălaj pentru adunarea deputaților. Rog pe toți cei care, eventual, mi-ar fi dat votul lor, să voteze pentru acei candidați în care au încredere și care ar putea să contribuie la mai binele omului de fiecare zi, la mai binele Sălajului, la mai binele țării. Cu încredere și speranță în viitor"⁸. Așadar, iată un alt fiu al Sălajului, care poate constitui un exemplu de moralitate.

În aceste condiții, pe data de 20 mai, de Duminică Orbului, românii au ieșit la vot într-o proporție foarte mare.

"Țara a votat", spune jurnalistul și scriitorul sălăjean Ștefan Goanță într-un articol din "Graiul Sălajului", considerând că data de 20 mai, "după uriașă manifestare de voință din zilele Revoluției", se înscrisa "ca al doilea eveniment crucial în destinul României viitoare". Într-un alt articol, de pe aceeași primă pagină a ziarului, jurnalistul Traian Igreț, publică articolul "Demnitate și Omenie", în care vorbește despre prezența masivă a alegătorilor sălăjeni la urne, ziua de 20 mai, fiind, în opinia sa, atât pentru sălăjeni cât și pentru neamul românesc, "o însemnată zi de sărbătoare"⁹.

După alegeri, jurnalistul sălăjean Ioan Lupa publică articolul "Șah la democrație". El nu contestă rezultatul alegerilor, dar subliniază că F.S.N.-ul, ca învingător avea o misiune dificilă și aceasta nu datorită situației economice din țară, ci "pentru că va trebui să aibă știința conducerii democratice în lipsa oricărei opoziții. Foarte greu!", spune el, și concluzionează: "În ce constă deci «șahul la democrație?» În abilitatea cu care F.S.N.-ul a condus propaganda electorală nu pentru victorie, ci pentru 2/3. De aici se poate totul!", spune jurnalistul, vizionar și profetic. Tot în acest număr al ziarului sunt publicate, având ca sursă biroul electoral județean, rezultatele alegerilor.

Ziarul publică și persoanele care au obținut mandatele de senatori și deputați de Sălaj. Astfel, pentru Senat au primit mandatul Virgil Măgureanu din partea F.S.N. și Toth Iosif, din partea U.D.M.R. Pentru Camera Deputaților au primit mandatul de deputat de Sălaj, Victor Hălmăjan, Ioan Moldovan, Toader Mănăilă, toți de la F.S.N. și Iuliu Vida, candidat din partea U.D.M.R.¹⁰.

Așa s-a desfășurat campania electorală din anul 1990, prima campanie de după Revoluție.

În concluzie, se poate afirma că aceasta a fost voința populației care s-a prezentat la urne. Se remarcă prezența foarte mare la vot, prezență care nu s-a mai înregistrat de atunci încolo. De asemenea, faptul că asupra unor partide, cum a fost cazul partidelor istorice, s-au exercitat presiuni, abuzuri și o dezinformare grosolană. În urma studiului acestei campanii electorale, ne întrebăm acum, retoric, dacă societatea românească era pregătită, în anul 1990, pentru democrație și dacă nu s-a lăsat prea ușor manipulată de către oamenii vechilor structuri comuniste, în frunte cu Ion Iliescu și, de asemenea, dacă populația, de orice etnie ar fi ea, nu s-a lăsat pradă discursului naționalist, de genul "noi nu ne vindem țara".

Marin POP

Note:

1. *Graiul Sălajului*, nr. 71, 18 mai 1990
2. Idem, nr. 60, 3 mai 1990
3. Idem, nr. 62, 5 mai 1990
4. Ibidem
5. Idem, nr. 65, 10 mai 1990
6. Idem, nr. 66, 11 mai 1990
7. Idem, nr. 67, 12 mai 1990
8. Ibidem
9. Idem, nr. 73, 22 mai 1990
10. Idem, nr. 80, 31 mai 1990

Serie nouă, Anul VI, Nr. 6 (65), iunie 2010

Cercuri pe apă

Avem cinematograful. Unde-s cinefilii zălăuani?!

Că au murit, de ani buni, toate cinematografele sălăjene, locul lor luându-l, de regulă, crășmele (să ne gândim doar la cele două cinematografe din Zalău - "Libertatea", transformat în discotecă-bar care a distrus minunata și unica sală a istoricei clădiri "Transilvania" și "Scala", devenit barul de noapte "Hollywood") se știe și s-a comentat în fel și chip. Mă temeam și eu că aniversarea, în decembrie 2010, a 115 ani de la prima proiecție cinematografică publică a unui film, la Paris, în localul "Grand Cafe", cu aparatul fraților Lumière, ne va prinde fără nici un cinematograful în județ. M-am bucurat să aflu că cineva investește și în cultură, promovând cea de-a șaptea artă (interesant ar fi să observăm în ce punct se află astăzi și celelalte arte, mai ... bătrâne - arhitectura - vă plac noile cartiere de vile?! -, sculptura, pictura, muzica, poezia, dansul). M-a întristat, însă, numărul mic de spectatori veniți vineri, 7 mai a.c. și, respectiv, sâmbătă, 8 mai a.c., la deschiderea Cinematografului "Silvania", găzduit de sala mare a Casei de Cultură a Sindicatelor din Zalău, cu proiecția multcomentatului film de Oscar - *Avatar* în regia lui James Cameron. Să fi "murit", odată cu cinematografele, și cinefilii

sălăjeni? - m-am întrebat, amintindu-mi cu o tristă seninătate despre sălile pline, premierele cu regizori și actori invitați la Zalău în anii '70 - '80. Ar fi păcat. "Eu văzusem filmul pe calculator, mi-a mărturisit o spectatoare, însă pe ecran mare, în sala de cinematograful, a fost cu totul altceva...". Poate că încă lumea nu a aflat că există un cinematograful în județul Sălaj, în Zalău - mi-am zis. Am aflat însă cu tristețe că și după o lună de la deschidere, numărul spectatorilor este tot incredibil de mic. Au dispărut cinefilii zălăuani? Nu cred. Cred că iubitorii de film se vor întoarce la cinematograful. Și mai cred că datoria familiei și a școlii este să formeze la copii interesul și dragostea pentru filmul văzut cu familia, ori cu școala, în sala de cinematograful. Valențele educative ale acestui demers, de la punctualitate, disciplină, respect pentru ceilalți și până la formarea unui comportament și unei atitudini civice sănătoase, sunt nenumărate. Și la urma urmei, dacă tot nu citește elevul romanul "Moromeții" al lui Marin Preda, nu este un câștig vizionarea filmului urmată de un dialog eficient, la cald...?!

Ileana PETREAN-PĂUȘAN

Cronica de concert

Back to rock!

În urmă cu 23 de ani, îmi cumpăram din Piața 700 din Timișoara discurile "Back in Black" al celor de la AC/DC. Am plătit pentru el 2.000 de lei, aproape întregul meu salariu din acea lună. Sacrificiile financiare le făceam pentru a ne stămpăra foamea de libertate, setea de protest. Iată că după zeci de ani de așteptare, am avut șansa să văd trupa AC/DC în toată splendoarea ei.

O mare de oameni, de la 6 la 60 de ani, a invadat Piața Constituției, alții, mai descurcăreți, au privit de la geamurile ministerelor sau de la balcoanele Parlamentului (deh, era criză prin buzunarele parlamentarilor!). În mare, povestea concertului o știți: Angus Young, locomotivă gigant, efecte speciale, Brian Johnson. În plus, un Angus într-o formă de zile mari, cu simplul, dar cât de sățiosul amestec de power chord și blues. Un melanj de autoironie și umor britanic (!?) la piesa "The Jack" și nelipsitul număr de striptease al lui Angus. Celebra Rosie, de această dată imensă și foarte decoltată, Brian agățat de frânghia clopotului. Toate acestea, alături de riff-urile simple dar pline de putere, ne-au arătat un AC/DC conștiințios, într-un cuvânt ROCK.

O adevărată lecție de cum se cântă live. De seriozitate a unei trupe care a vândut mai mult decât Beatles și are fani de peste 30 de ani. Am văzut rock-n-roll adevărat, cântat de

adevărați maeștri. Deși aceeași de zeci de ani, muzica australienilor pare că are un alt început la fiecare concert.

Daniel MUREȘAN

Serie nouă, Anul VI, Nr. 6 (65), iunie 2010

Caiete Silviene

Categorii folclorice identificate în zona Agrijului

Creația populară din Sălaj, în toate compartimentele ei, se încadrează organic în marele patrimoniu al spiritualității milenare a poporului român.

Condițiile de viață asemănătoare, legăturile permanente ale românilor, similitudinile de viață materială și spirituală din întreg spațiul carpato-dunărean, năzuințele și aspirațiile comune au făcut ca ființa națională să se păstreze nealterată, în ciuda tuturor vicisitudinilor vremii.

Activitățile agricole cele mai importante precum aratul și semănatul se regăsesc în obiceiuri ca "Plugușorul" (denumit în Sălaj și "Corinda cea Mare" sau "Craiul Semănătorilor"), întâlnit aproape în toată țara, fiind și o mărturie a statorniciei și comunității de viață materială și spirituală a poporului român. "Miorița", reflex spiritual al unei alte îndeletniciri străvechi, cunoscută pretutindeni în țară, este, de asemenea, frecventă în Sălaj, în multe variante, la fel ca și balada "Meșterul Manole", întocmai ca și conținutul comun al cântecului liric și epic al doinei și baladei, cântate deopotrivă de la Dunăre și Mare până în Maramureș și Bucovina.

În această unitate indestructibilă există însă specificitatea modurilor și formelor de realizare și expresie, puternic conturate și în Sălaj, expresie a bogăției sufletești, a talentului locuitorilor acestor meleaguri.

În urma cercetărilor întreprinse s-a reușit să se contureze peisajul folcloristic al Sălajului, distingându-se, datorită elementului vestimental, obiceiurilor locale sau modurilor de tălmăcire artistică a cântecului și dansului, subzonele Meseș, Barcău și Codru, grupate în jurul unor vetre folclorice de rezonanță din raza comunelor Buciumi, Meseșeni de Jos și Cizer, Plopiș, Halmășd și Valcău de Jos sau din satele Aluniș și Nadiș.

Menționez că zona văii Agrijului a preocupat "Arhiva de folklore" întemeiată de Constantin Brăiloiu. Pe cilindri de fonograf a fost înregistrat Iosif Mărincaș, țăran din Bogdana, atunci în vârstă de 36 de ani, înregistrare făcută împreună cu folcloristul Harri Brauner.

Constantin Brăiloiu întreprinde o culegere la fața locului, la Bodia, în februarie 1939. Documentele sonore adunate de marele nostru învățat au constituit o nouă mărturie a bogăției și varietății muzicii populare din această parte a țării.

1. Cântecul de leagăn

Se mai folosește pentru adormirea copilului și astăzi, chiar dacă "belceul" apare tot mai rar (la familii cu stare materială mai

modestă și care locuiesc mai departe de vatra satului).

Astfel, apare rimarea și intonarea de obicei bicordică a unor silabe și combinații lexicale tipice A - a, a; A - bua, Nani, nani.

Am înregistrat cântece care astăzi constituie un fond pasiv al folclorului.

Caracteristica temă a creșterii se desprinde din fragmentul:

Abuăte pui, puiut,
Te scoală mărișorut
(nr. 51)

Tot aici apare și tematica socială, probleme care frământau omul de la țară:

ai și te-abuă și te-adormi
Că mă-ta s-o dus la domni
și s-o dus pă arătura
Să vă coate-n bucătura
(nr. 51)

În altă variantă apare neliniștea provocată de posibilitatea începerii unui război și dorința mamei de a-și crește copilul în liniște:

Nani, nani puii mami
Că n-o hi cum vor dușmanii.
Nani, nani puișoru,
Noi vrem pace nu războiu
(nr. 36)

Versul este tetrapodic cu 8 silabe și bazat pe celule iambice și troiceice.

Rima este împerechiată adică 1 cu 2 și 3 cu 4.

Melodia este cantabilă și împreună cu componentul tematic, ne duce la forma clasică a cântecului de leagăn, demonstrând unitatea cu echivalentul său din întreaga țară.

2. Repertoriul de înmormântare

Am identificat și imprimat în zonă versuri cântate la mort. Aceste versuri se cântă în satele cercetate, pe aceeași melodie eventual cu foarte mici modificări. În lucrarea de față am dat un exemplu, materialul cules (respectiv textele versurilor) fiind mult mai mare.

Versurile în bazinul văii Agrijului se cântă la: tată, la mamă, la copil. Prelucrând materialul am constatat înnoirea cu elemente tematice noi, mai ales că versurile sunt cântate de dieci, care au și darul versificației, și ca atare aceste producții tind să devină semiculte:

Sună clopotu cu jale
Între neamurile mele
(nr. 64)

Versurile sunt de 8 silabe; mai demult erau hexasilabice, constatare care ne duce de la forme arhaice la forme mai evoluate.

Rima este împerechiată. Rar apare un vers de trecere care să facă legătura cu o altă

idee:

Bate moartea la fereastră
și io nu sunt mântuit
(nr. 64)

3. Claca de tors și cântecul ei ceremonial

Am semnalat în zonă cântece care se cântau și pe care le mai cântă fetele și femeile mai în vârstă, la claca de tors, în localitățile Ciumărna, Poarta Sălajului, Bogdana.

Femeile, fie că se adună la gazdă (femeia care are cânepă multă de tors), fie primesc materialul de lucrat acasă.

Cântecul începe cu o formulă de adresare (*Găzduță, găzduță*) urmată uneori de o formulă de prezentare a lucrului:

"Tă-te șed și torc" apoi o avertizare sub formă de glumă asupra calității lucrului efectuat:

Nu cota că-i gros,
Că-i de noapte tors
(nr. 28)

Mai departe urmează justificarea motivului pentru care au lucrat în acest fel:

Lumină n-o fost

Un motiv tematic relevă calitatea lucrului făcut:

Pă unde-i subțare,
Cămeșe la mnire.
Pă unde-a hi gros
Cămeșe la moș
(nr. 28)

Versurile hexasilabice sunt cu rima împerechiată, adică 1 cu 2 și 3 cu 4.

Melodia de obicei are un caracter săltăreț, umoristic.

4. Cântecul cununii la seceriș

În zona supusă studiului acestei lucrări am semnalat și notat "Hora secerii" la care i se mai spune și "Claca danțului".

Claca la seceriș se efectua la gazde, adică la cei care aveau mult de recoltat pe bani și băutură, dar alteori gazda închiria șura pentru danț feciorilor și fetelor, iar în loc de plată (chirie) organiza cu tinerii claca secerișului.

Participanți la aceste clăci erau feciorii și fetele, mai rar nevestele tinere. Din cântec și din relatările de teren (Pop Carolina - Ciumărna) reiese că avem în studiu una dintre cele mai vechi forme de muncă, recoltatul cu seceră, treabă pe care o făceau fetele iar legatul snopilor și alcătuirea "crucilor de grâu" le făceau feciorii:

Dragu mni la seceratu
Cându-i badea la legatu
Că până leagă badea snopu
Soarele mere de-a știopu
(nr. 40)

Durata clăcii era de o zi întreagă, adică până se termina de secerat întreaga holdă. În acest caz era firesc ca, în timpul lucrului, participanții la seceriș să se îndemne între ei:

Săcerați, săcerătoare,
Nu vă tă uitați la soare.
Că soarele-i mergătoriu
și-napoi înturnătoriu
(nr. 40)

Spre sfârșitul lucrului, câteva fete confectionau - din cele mai frumoase spice - "cununa", pe care o puneau pe capul unei fete, după care, în frunte cu purtătoarea cununii, întregul alai se deplasa în sat la casa gazdei, unde participanții erau cinstiți cu mâncare, băutură și unde se juca:

Da noi holda u-am gătitu,
Cununa u-am împletitu
ș-om mere degrabă-n sat
(nr. 35)

În timpul deplasării cu cununa prin sat, gospodarii așteptau alaiul care era primit cu bucurie și tot în acel timp cununa era udată cu apă:

Udați-ne cât de tare
Să crească holda mai mare
(nr. 35)

Acasă la gazdă, cununa era udată și cu pălincă, aluzie pe care secerătorii o fac gazdei:

Cununa trebe udată
Cu pălincă nu cu apă
(nr. 35)

Uneori cântecul cununii "Hora secerii" se termina cu o aluzie la partea femeiască din casa gazdei (soție, fiică) care ar suferi de boala lenei:

Că li fântâna-n ocolu,
Iele dorm de să omoru.
și li fântâna-n grădină
S-o culcat di la ujină
(nr. 35)

Versurile octosilabice alternează 7 cu 9, aparținând tetrapodiei pirice, cu rimă împerechiată.

Melodia este bazată pe un hexacord minor cu substrat pentatonic cu cadență finală pe Mi, prin cvartă descendentă.

5. Colindatul și colindele

Alcătuirea grupului de colindători pe valea Agriului, alegerea starostelui cetei de colindători, învățarea repertoriului de colinde se face la casa starostelui cu aproximativ două săptămâni înainte de

Crăciun. Starostele organizează repetițiile, veghează la buna comportare a tinerilor pe toată perioada sărbătorilor, plătește muzicanții, organizează danțul și adună banii de la tineret pentru plata muzicanților.

Numărul colindătorilor este diferit de la sat la sat.

De multe ori se întâlnesc mai multe grupuri de colindători, alcătuite pe criteriul vârstei, a studiilor, de multe ori amestecați (feciorii din sat cu tinerii veniți de la studii) sau pe principiul legăturilor de rudenie (frați, verișori etc.)

În cazul în care există mai multe cete de colindători, aceștia colindă separat, iar cum termină cu colindatul, cu masa și dansul se retrag, făcând loc grupului următor.

Totdeauna grupurile au grijă să nu se încurce între ele și mai ales să nu aglomereze gospodarii la care colindă cu prea multă lume deodată în casă.

La fiecare casă se colindă la fereastră, la ușă sau în tindă la intrare pe "târnaț".

Starostele cere permisiunea de a colinda: "veseliți-i gazdă". Dacă se dă răspunsul dorit - "veseli, veseli" - atunci ceata de colindători începe o "corindă" din repertoriul pe care l-au pregătit din timp.

Colinda care se cântă este în funcție de cei cărora li se adresează (fată - "colinda fetii", băiat - "colinda feciorului", căsătoriți - "colinda colacului").

Spre deosebire de zonele învecinate (zona Huedinului), în zona văii Agriului colindătorii nu se răsplătesc cu "on litru de pălincă", cu "on cârnaț" sau cu "on pticior de porc". Răspлата constă în ceea ce se consumă în casă sau, dacă solicită, feciorii primesc băutură - "lompasu de drum", mai ales când distanța dintre gospodării este mai mare.

Din materialul lucrării de față se desprinde următoarea tematică: - colindele copiilor, colindele cetei de feciori și cele ale adulților;

- persoane colindate (gazdă, fată, fecior);
- după îndeletniciri: ciobănit, colinda ciobanului, "Miorița" (7, 29, 52), plugărit (25, 55) feciorul merge la plugărit și din dragoste pentru fata gazdii:
Cu o mână opt boi mână,
Cu una-nplete cunună.
- Da cununa cui a hi?
- A hicuți gazdii
(nr. 55)

În materialul de față apare frecvent tema metamorfozării, a vânătorii, feciorul blăstămat să fie "hiara codrilor" se transformă în cerb (17, 23, 26):

Când fu joi di cătă sară,
Mândră hiară-și căpătară.
On cerbuțu-i suriuăr,
Su cel dar de cărpiniar
(nr. 17)

Sau exemplul următor:
Maica me m-o blăstămat:
Să hii hiara codrilor
Nouă ani și nouă luni
Și p-atâte săptămâni
(nr. 17)

De asemenea, în zona supusă cercetării lucrării de față este prezentă "colinda fetii" (2, 20, 27):

Dar un june să d'afară,
Și muruna i-o apucă
(nr. 20)

Reiese clar ideea căsătoriei, moment urmărit de fată, de fecior și chiar de colectivitatea satească:

- Adă june muruna
Că di greu te-oi blăstăma.
Să te cununi cu dâna
Cu dâna cu doamnă-sa
(nr. 20)

Paralel și cam în aceeași idee apare colinda feciorului, în care de asemenea se observă aceeași intenție:

Cunună de zâne,
- Da noi le-om lua
Da noi cui le-om da?
- Ice la Viorel
Vrenicu-i de ie
Vrenicu-i de iele
Vrenic să și hie
Doamne dă-i noroc
(nr. 21)

Colinda colacului este prezentă și ea completând vasta gamă a tematicii întâlnită în zonă (22, 24):

Nainte-i ieșe,
O babă bătrână
Cu furcuța-n brâu
C-on colac de grâu
(nr. 24)

Am observat că, de mai multe ori, "mulțămitura" este cântată pe melodia colindei:

Rămâi gazdă sănătoasă,
Să plătești corinda noastră,
C-on colac mândru de grâu
(nr. 17)

Unele din aceste colinde exprimă stări sufletești de ordin depresiv, apropiate tematic repertoriului funebru; tema morții, adică aducerea colindei la subiecte dramatice (31):

Ei de mână o lăsat,
și-n fântână s-o aruncat.
Ileana din grai grăie:
- Decât muiere la turci,
- Mai bine să mor aici
(nr. 31)

Variante de baladă precum cea de la nr. 49 - "Luat-o frate luat":

Luat-o frate luat
On fecior bogat
(nr. 49)

În afară de ceea ce am prezentat până acum, în lucrarea de față sunt prezente nu numai colindele cu caracter dramatic, ci și colindele cu caracter satiric (15, 52):

Dar su pai, pat, cine-i culcai, catu?
Bade Iuă, Uănu-i mort de bai, batu

Structura compozițională a tematicii colindelor are la bază un tipar tripartit, în primele versuri - localizează acțiunea, partea de mijloc uneori dialogată - exprimă conținutul propriu-zis iar partea finală aduce deznodământul și mulțămitura:

În grădina cu florile
Șede-o dalbă fecioriță
(nr. 2)

Uneori apare al doilea vers care subliniază ceea ce dă de înțeles conținutul:

Bun gând ș-o gândit
De prânz ș-o gătit
Oaspeți și-o chematu, Doamne măi
(nr. 24)

Tiparul metric al versului este acela al tripodiei sau tetrapodiei pirice. Tiparul este hexasilab extins uneori la octosilab prin adăugiri: "Doamne măi" sau "mă lume me tăt a me" sau "dorul m-o d'ajuns".

Înainte de dispozitivului metric apare uneori o "anacruză de sprijin" care se integrează precis dispozitivului ritmic: ei, păi, îi (nr. 17), da (nr. 22).

Ritmul colindelor prezintă aspecte proprii sistemului silabic. Apar și alungiri de pătrimi, tendințe de rubatizare, datorită slăbirii raportului ritmic precis între unitățile de bază ale sistemului.

Uneori duratele pot fi dublate din cauza interpretării cu tempo larg ceremonios.

Melodia se integrează în formule modale

și premodale proprii unor sisteme muzicale arhaice, prepentatonice și pentatonice sau tetracordice și pentacordice.

Cadențele se conturează clar pe Mi (în transcriere convențională) major - minor.

Refrenul poate să apară:

A - rfr. (nr. 15, 23, 55); A - B rfr. (nr. 27, 31); sau pur și simplu fără refren (2, 20) sau A - Rfr. B - Rfr nr. 25).

6. Repertoriul de șezătoare

Șezătorea denumită în zonă și "habă" se distinge prin două tipuri distincte: șezătorea de fete la care în anumite momente participă și feciorii; șezătorea mixtă cu categorii de vârstă și de sex diferite.

Durata șezătorilor era din toamnă - după terminarea muncilor la câmp și până aproape de Paști.

Zilele în care se țineau șezători de obicei erau luna, miercurea și joia, la o casă din sat, numită și "casă de habă".

La șezătoare, fetele și femeile duceau de lucru, de obicei furca de tors sau "cosele" sau făceau "cipcă" pentru ornamentarea lipideelor sau a poalelor.

Scopul urmărit la șezători nu era cel productiv, ca la clacă, ci mai mult unul de convenire socială, care pentru tineri însemna prilej de cunoaștere mai apropiată.

În șezătorea de fete se executa un cântec propriu, care cu timpul s-a transformat în descântec și s-a pierdut în negura vremurilor, cu mici reminiscențe în anumite practici pentru a aduce feciorii de la altă șezătoare, "de descântat".

Un rol important la șezătoare, odată cu venirea feciorilor, îl ocupau jocurile sociale ca: "gâsca", "cu oiaga".

În șezătorea mixtă se spuneau povești, mai ales de către cei mai în vârstă, care erau la mare preț și se bucurau de un respect deosebit.

Poveștile care se vehiculau aveau drept teme: cătănia, războiul, cărăușia, povești păstorești, povești și întâmplări în locuri tari - "Tălăreasa", unde hoții vâmuiau odinioară.

Locul se recunoaște ușor pe drumul național 1. F. Zalău - Cluj unde actualmente se găsește Popasul Romanilor.

Tot aici se executau cântece din fluier mai ales în Buciumi, Bogdana, și din frunză.

Ca și categorii de cântece se disting mai bine:

- cântece epice executate în grup uneori numai de fete, femei, alteori împreună cu feciorii. Unele din ele sunt cântate ca și colinzi. Ne atrage atenția "Miorița" cu multiplele ei variante identificate și prezente în actuala lucrare: "Tri păcurărei" (nr. 29). "Pă pțior de munte" (nr. 46). "Tri păcurărei" (nr. 48).

Versurile hexasilabice pot fi considerate ca de mare vechime. Întâlnim astfel aspecte sociale cum ar fi "fata de om sărac":

Luat-o frate luat,
On fecior de om bogat,
P-o fată de om sărac
(nr. 49)

Sau tema urâtului bogat și a săracului frumos și tânăr:

Foaie verde Calapăr
și De la maica doi mă cer
și Unu negru, unul băl
(nr. 11)

Cântece distractive cu funcție moralizatoare:

Fumu păstă sat să lasă
Tu nevastă hai acasă.
- Viu numaidecât bărbate
Să beu on păhar jumătate
(nr. 54)

Și mai departe:
- Acu-n ladă-ț rujinește,
Spune fața nu-ți roșește?
(nr. 54)

Întâmplări despre ciobanul care, mâncând o cojiță de mălai (lângalău), uită de capre:

D'ai, ia iai, caprile mele
Or vini luptii la iele
(nr. 52)

Întâlnim de asemenea în zonă cântece satirice în care feciorul dă de înțeles fetei că renunță la prietenie:

Cucuruz pănușă verde,
Spune-i la mândra de-a crede,
Luni sara să nu m-aștepte,
Că nu să mere la fete
(nr. 43)

Sau:
Și mândra s-o supărat
Că știe că u-am lăsat
(nr. 43)

Ca și în cântecele epice, în cele distractive melodia este simplă, de aspect silabic. Formele ritmice (saficul, anapestul) oferă caracterul dansant al acestor piese.

Preperetarea unor silabe, tiparul metric al versului poate fi extins până la decasilab: Vine lui lupu, și mni-l fui, fură
(nr. 15)

Strofa melodică este articulată binar - Rfr. sau ternar A - B - Rfr.

7. Cântecul propriu-zis

O mare pondere în viața folclorică a zonei o au cântecele neocasionale, în marea lor majoritate lirice, care au menirea de a fi expresia directă a sentimentelor mai mult individuale în parte și a colectivității din care face parte interpretul.

Serie nouă, Anul VI, Nr. 6 (65), iunie 2010

Sigur că informatorii, nefiind avizați, numesc aceste producții "doine".

Aparțin organic cântecului propriu-zis cântece cu teme epice "Pă ulița lui Vălean" (nr. 9), nevasta fugită "Pă su poale de pădure" (nr. 37) sau logodnicii nefericiți "Bădiță cu țină neagră" (nr. 30), "șasă boi cu lanțu-n coarne" (nr. 39), "De la maica doi mă cer" (nr. 11).

Un loc important în cadrul genului îl ocupă cântecele de dragoste.

Cele mai multe amintesc situații sociale și prejudecăți care îngreădeau idealurile tinerilor îndrăgostiți. Deseori apare sentimentul dureros al despărțirii silite de cel drag, cum reiese din următoarele versuri:

Mândra care-mi place mie,
N-o lasă măsă să vie.
C-o ține-nchisă-n chilie,
Că la mine să nu vie
(nr. 1)

Sau alt exemplu:
Bădiță cu patru boi,
Nu trece gardu la noi.
Lasă treacă cel c-o vacă,
Numai gura lui să-mi placă
(nr. 41).

Am reușit să culeg cântece cu teme de jale și de necaz, de sărăcie și înstrăinare, exprimări ale suferințelor vechi din trecutul nu prea îndepărtat legate concret de împrejurări ale vieții ca:

- greul bătrâneții:
Foaie verde-amărăciune,
Plânje pământu su mine
i Da io plâng asupra lui,
i Și c-am rămas a nimănu
(nr. 56)

Sau aceeași stare semnalată în lucrările nr. 59, 66, 69.

- femeia părăsită de bărbat nevoită să-și crească copiii singură, caz concret Pop Grațiana din Ciumârna - 38 ani:

Câte păsări pleacă toamna
Tăte să-ntorc primăvara.
Numai bade-al meu nu vine
Că s-o dus departe-n lume
(nr. 50)

Cântecele propriu-zise din zona văii Agrijului prezintă cunoscute trăsături structurale proprii genului și folclorului românesc, respectiv: versul tetrapodic (de 8 sau 7 silabe); ritmul de la Parlando Rubato până la Giusto;

- melodia cantabilă care îmbină părți silabice sau ușor ornamentate, cu forme melismatice;

- forma arhitectonică obișnuită, din trei patru rânduri melodice.

- apar interjecții care amplifică dimensiunea strofei.

Sub raport evolutiv predomină în zonă,

Serie nouă, Anul VI, Nr. 6 (65), iunie 2010

ca de altfel în celelalte ținuturi învecinate, cântecul de stil vechi (parlando, rubato) și un număr mai redus aparținând unor tipuri de circulație largă.

Apar refrene de tipul: "și cum o fost vreme-atuncea" sau "O vai vai, inimă vai". Cadențele apar (convențional) pe Mi în mod descendent, dar și la subton uneori.

8. Repertoriul păstoresc

Creșterea oilor în zona supusă studiului nu este ocupația de bază a locuitorilor acestor locuri, ci constituie o sursă complementară de venituri iar păstoritul are un caracter local.

Ciumârna - fiind mai aproape de pădure și având un teren stâncos și cu spini - are și acum turme de capre. Deci nu întâmplător am cules colinda laică cu acest subiect: "M-o mănă mama la capre" (nr. 52).

De asemenea, apare Miorița cu multiplele ei variante (nr. 7, 29, 46, 48).

Dintre celelalte producții folclorice muzicale care aparțin organic repertoriului păstoresc țin să semnaliez "Io-s cioban la uăi pă munte" (nr. 53) intitulată în localitatea Ciumârna "hore păcurariului".

Textele poetice le-am notat în limitele normelor actuale de ortografie și punctuație, păstrând însă pronunția dialectală sălăjeană, în măsura în care ea a putut fi redată prin scrierea literară obișnuită. Am păstrat astfel lipsa frecvență a articolului hotărât în pronunția populară (capu, cucu, moșu), fluctuația vocalelor, de exemplu trecerea lui o în ă (tăt, tăți, noroc), a lui i în â (a țâne, din), a lui a în e (așe), a lui e în ă (sănin, năcăjit), a lui e în i (a vini, poalile), prescurtarea diftongului ea în e (oi ave, a me); fluctuația unor consoane, de exemplu, trecerea lui g și a lui d în j (a traje, jejetel), rotacizarea lui n în r (nimăru), trecerea lui f în h (a hi, hier); introducerea unei consoane în plus, ca de pildă c (slugă, sclobozî) sau a consoanei n (mniere, mnireasă); eludarea unor consoane, de exemplu g (a mere) sau a lui r (pin, noastă, fereastă) și altele. Am păstrat formele zonale de inversiune și prescurtare a viitorului și trecutului unor verbe ("c-om mânca", în loc de "vom mânca", "o-am chemat" în loc de "am chemat-o"); am păstrat formele locale de genitiv ale unor substantive, de pildă fetii, badii în loc de fetei, badei.

La notarea melodiilor cu ritm liber, rubato, am pus bare la sfârșitul rândului melodic corespunzător unui vers și la emistih, așa cum se obișnuiește în notațiile folclorice pentru acest sistem ritmic. Sunetele executate parlando, specifice strigăturilor, le-am notat prin capul format dintr-un x pentru a releva diferența interpretării acestora față de sunetele cântate în mod obișnuit. În dreapta piesei muzicale sus am notat numele, vârsta și localitatea de origine a persoanei de la care s-a cules piesa.

La cântece am dat drept titlu, așa cum se obișnuiește în practica folcloristică, primul

vers al cântecului, cu excepția acelor al căror prim vers nu are legătură cu subiectul textului, ci este un vers comun.

9. Melodii de dans instrumentale

Am cules și am atașat în lucrarea de față și un număr de 20 de melodii instrumentale, după care se dansa în colectivitatea sătească din zona supusă cercetării.

Ocazii de joc: în trecut la hora din sat (danț) la botezuri și la nunți, iar în prezent la nunți, botezuri, baluri și întâlniri.

Modul de organizare la hora satului: în trecut, muzicantul care era în sat sau în satele învecinate era angajat de feciori și de fete prin reprezentantul lor numit tizeș. Tizeșul se ocupa de locul de desfășurare a danțului (șură sau casă nouă, aceasta pentru a tasa pământul de umplutură), de plata și hrana muzicantului.

Mai demult muzicantul era plătit în natură (o mniță de grâu, un car de lemne de adus din pădure sau o zi de muncă).

Fetele la rândul lor contribuiau la plata lăutarului (zăcalăului) cu o mănășă de cânepă, un fuor sau chiar 2-3 coți de pânză.

După sărbătorile de iarnă, pe lângă bani, muzicanții mai primeau așa-zisul "cioloboc", care consta în: cămașă de porc, carne, slănină, colaci, pălincă și vin.

La început, taraful de lăutari era format din ceatără, contră și gordună.

- Ceatără (prima) - vioară cu acordaj clasic;

- Contră - vioară cu căluș drept și cu 3 corzi cu acordaj. La, Re, Sol, care susținea partea armonică;

- Gorduna - contrabas de dimensiuni mai mici cu căluș drept, acordaj Re - Sol - Do.

Datorită condițiilor materiale mai bune, taraful actual s-a îmbunătățit cu: acordeon, tobă și chiar chitară, aceasta datorită faptului că, pe lângă dansurile tradiționale, tinerii solicită și muzică ușoară.

Ciclul de dans tradițional era și este alcătuit din învărtită rară, desul și scuturat. Astăzi a apărut în ciclul de dans și jocul de arăduit.

Având în vedere că la nunți, botezuri și la hora satului participă toate categoriile de vârstă, taraful începea ciclul de dans cu învărtita rară (bătrânesc) și "întorcea" de des pentru dansatorii mai tineri, iar la sfârșit se dansa scuturat pentru cei tineri.

Sper că actuala lucrare dă o imagine mai clară asupra folclorului existent în această zonă a județului Sălaj și a legăturilor existente cu zonele învecinate.

Viorel JECAN

(din vol. *Rămâi sănătos Agriju. Folclor muzical de pe Valea Agrijului. Ed. Caiete Silvane, Zalău, 2009, cu un Cuvânt înainte de Ioan Chezan*)

Caiete Silvane

Correspondență din Germania

Irimie Străuț - un remarcabil profesionist al literaturii pentru cei mici

• s-a născut la 28 ianuarie 1932, în comuna Feneș, județul Alba; • a urmat Școala de Literatură din București de 2 ani (1952-1954) a Uniunii Scriitorilor, în promoția denumită azi "Nicolae Labiș"; • a debutat cu reportaj, în septembrie 1951, în "Scânțea Tineretului", și în proză, în același an, cu fragmente din nuvela "O zi cu ger", publicată în ziarul "Zori noi" din Petroșani; • a colaborat la multe ziare și reviste, a publicat mai multe cărți, majoritatea destinate copiilor; • a scris câteva scenarii de filme pentru copii și tineret. Mă bucur că am reușit să realizez acest interviu cu unul dintre cei mai remarcabili profesioniști ai literaturii celor mici. Păcat că la realizarea interviului domnul Străuț a fost bolnav, însă optimist și încă cu multe idei. Îi doresc viață lungă și să scrie încă multe cărți!

"FRUMUȘETILE DIN JUR MEU
M-AU IMPULSIONAT SĂ SCRUI!"

Adalbert GYURIS: De unde pasiunea pentru scris?

Irimie STRĂUȚ: Pasiunea pentru scris izvorește probabil de la locurile în care am crescut, cu oameni minunați și locuri de o frumusețe aparte. Frumusețile din jurul meu m-au impulsionat să scriu! La 16 ani am debutat în publicistică în revista Academiei Române "Cum vorbim", cu un articol despre graiul arhaic, cu reminiscențe dacice, păstrate și azi, din satul strămoșilor mei.

Doi ani mai târziu, am publicat în revista "Licurici", unde am lucrat apoi 40 de ani ca redactor, o poezie scrisă stând cu vacile la păscut pe dealurile din Străuții de Jos, iar fragmente de proză au apărut, când eram elev la Petroșani, în ziarul "Tânărul miner", unde era redactor șef marele scriitor Ion Băieșu care m-a recomandat pentru Școala de Literatură și Critică Literară "Mihai Eminescu" a Uniunii Scriitorilor, pe care am absolvit-o în promoția numită azi "Nicolae Labiș".

A.G.: Cum ați ajuns la această școală și ce colegi ați avut?

I.S.: În urma unui examen de admitere, pe 15 septembrie 1952, am intrat la Școala de Literatură "Mihai Eminescu" din București. Am fost coleg de serie cu Ion Gheorghe, Radu Cosașu, Mihai Negulescu, Gheorghe Tomozei, Florin Mugur, Lucian Raicu, Doina Sălăjan, Elena Dragoș, Alexandru Popescu (Vergu), Ioana Zamfir, Atanasie Toma, Dumitru Cărăbăț, Gh. D. Vasile, Horia Aramă, Ion Grecea, Ștefan Luca și alții.

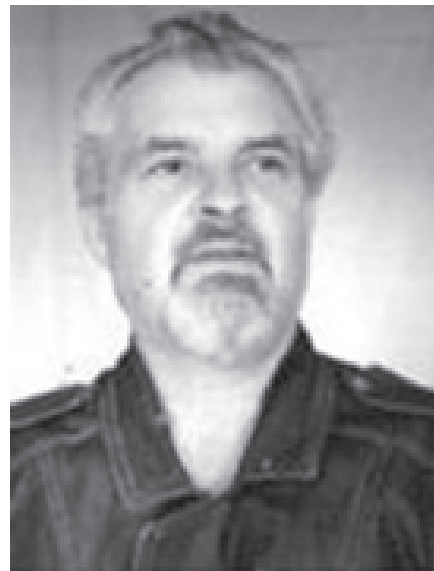
A.G.: Ce profesori ați avut și ce amintiri vă leagă de ei?

I.S.: Printre profesori au fost: Mihai Gafița, seminarul de creație, Eusebiu Camilar, Mihai Beniuc, Nina Cassian, Mihai Dragomir - la catedra de măiestrie artistică, Tudor Vianu la prelegeri de literatură universală, D.Micu, Ion Oana.

Mai apropiați mie au fost Mihai Beniuc și Ion Oana, poate pentru că veneau din aceeași zonă ca mine, din Ardeal. Aproape un an, Oana ne-a învățat amănunțit epopea tragicomică a "Țiganiadei", considerind-o la fel de valoroasă ca "Iliada" sau "Odissea". Pe Tudor Vianu și Călinescu îi apreciam pentru că ne vorbeau ore întregi liber, despre scriitori greci, latini, despre Shakespeare, Voltaire sau Goethe. O profesoară aproape analfabetă a fost Monica, soția lui Em. Gălan, pe care Labiș, la un seminar, a făcut-o să plângă, încurcând-o cu întrebările sale. Simpatizat de noi era "Englezul", Petru Dumitriu, înalt și impunător, cu pipa în colțul gurii, îmbrăcat cu haine "sare și piper" de stofă englezească, elegant și flegmatic. De cele mai multe ori venea la cursul de "măiestrie artistică" cu Biblia, din care ne citea fragmente. După lectură, ne spunea cu voce gravă "Iată o temă eternă pentru un roman".

A.G.: Ați fost coleg cu Nicolae Labiș, cum l-ați descris și ce amintiri vă leagă de el?

I.S.: În primul rând, doresc să amintesc că Labiș învăța la clasa de

măiestrie a Veronicăi Porumbacu. Iar pe de altă parte, era dintr-un grup de "răzvrățiți", anticomuniști, care aveau idei "dușmănoase" despre politica Partidului Comunist și mai cu seamă cea bolșevică, a URSS, a ocupanților sovietici, susținând revoluția ungară, despre care aflase de la Doina Sălăjan și ea scoasă din presă, după 1956. Despre abaterile lui Lac de la "morală proletară" au circulat mai multe versiuni. Eu am participat la ședința UTM care l-a exclus prima dată pe Labiș din această organizație. Motivul a fost că și-ar fi pierdut carnetul de "utemist", în fapt, ascuns de Tomozei. De fapt, cazul "pierderii carnetului" a fost al poetului Sorin Comăniță, eliminat pentru aceasta din școală. Dar mai grav a fost, în viziunea organizației de tineret condusă de biroul organizației de bază a partidului, că într-o seară poetul a sărutat o colegă pe gât și chiar a mușcat-o (!). O "aventură puștească" pe seama căreia s-a făcut prea mare tam-tam. Mai combativă și mai "vigilantă" a fost o colegă ucraineană, Rahila, care l-a pârât și pe care, sigur, fiind urâtă, n-o săruta și n-o strângea nimeni în brațe!!

Labiș a fost un fenomen! La 16 ani, să fii căutat de marile reviste ale țării, să citești în mai multe limbi străine - poezie, proză, filozofie -, să-ți faci, într-un cuvânt, cultura, după steaua ta

Serie nouă, Anul VI, Nr. 6 (65), iunie 2010

și s-o faci profund, să fii laureatul pe toată țara al primului concurs literar postbelic...Nicolae Labiș a fost un mare poet, a reprezentat un moment de cotitură în evoluția poeziei de după al doilea război mondial.

A.G.: Printre colegii de la școala de Literatură "Mihai Eminescu" au fost și cadre militare?

I.S.: Sigur că da. Veneau chiar în uniformă militară la Școală ca Portik, frații Ioan și Florian Grecea, Radu Cosașu, Culcea, H. Salem, Athanasie Toma, Doina Sârbu să impresioneze profesorii la examene. Unii dintre ei erau securiști. Aveau pe cap chipiul cu steaua în cinci colțuri în frunte!

A.G.: Ați locuit 40 de ani în București și acum v-ați retras la Deva. Care este diferența dintre capitală și provincie?

I.S.: Mă bucur că am venit la Deva, unde sunt oameni minunați, cinstiți și prietenoși. În București s-au schimbat multe în ultimul timp, nu doar în viața socială, politică, ci și în cea literară. Sunt tot felul de gunoaie cu ifose de elitiști, disprețuind literatura adevărată, iar cea pentru copii chiar nu mai există. Mai mult, nu mai poți tipări nimic fără să plătești, cei din anumite găști tipărindu-se și premiindu-se unii pe alții.

La Deva, oraș de provincie, cum ne privesc de sus, cei de la centru, în cinci ani mi s-au publicat cinci cărți fără nici o contribuție personală. În plus, aici mă simt acasă, am o foarte mare activitate publicistică. Afirm cu bucurie că, fiind aproape de Serbia, am reluat colaborările cu revistele din Voivodina.

A.G.: Ce faceți acum și ce planuri aveți pentru viitor?

I.S.: Definitivez și încerc să public până în cel de-al treilea volum închinat lui Labiș cu prilejul împlinirii a 71 de ani de la nașterea sa și a comemorării a 50 de ani de la trecerea lui în eternitate. De asemenea, voi republica volumul interzis de cenzura comunistă "Ora albă", precum și mai multe volume cu poezii, de asemenea puse sub sechestru în anii dinainte de 1959, printre care și

Nicolae Labiș văzut de Irimie Străuț la 1954

cele care mi s-au publicat parțial la Pancevo, în Serbia. Nici pe copii nu i-am uitat, oferindu-le volumele "Țupa-Țup se întoarce" și "Prietenii lui Țupa-Țup", cât și ce voi mai găsi nepublicat prin rafturile bibliotecii mele.

A.G.: Stimate domnule Străuț, vă mulțumesc pentru acest interviu și vă doresc să aveți parte de încă multe bucurii și împliniri.

Adalbert GYURIS

Interviuri neconvenționale

- răspunde poetul Călin Sămărghițan -

Ștefan Doru Dăncuș: Cum te simți ca mare scriitor?

Călin Sămărghițan: Nu sunt un mare scriitor, iar posteritatea va confirma asta cu siguranță. M-aș fi simțit foarte incomod și agresat. Așa mă simt chiar bine.

Ștefan Doru Dăncuș: Câți bani câștigi din scris?

Călin Sămărghițan: Nimeni nu câștigă la noi bani din scris, dar mi-am făcut câțiva buni prieteni și asta e cel mai important.

Ștefan Doru Dăncuș: Care este diferența între un scriitor din America și unul din România?

Călin Sămărghițan: Păi nu se poate face comparație. America a fost

descoperită acum 500 de ani. România încă nu.

Ștefan Doru Dăncuș: Cine va învinge: internetul sau cartea tipărită?

Călin Sămărghițan: Nici unul, nici altul. Va câștiga ceea ce vine după internet.

Ștefan Doru Dăncuș: Cum te legitimezi ca scriitor în fața lui Dumnezeu?

Călin Sămărghițan: Mi-ar plăcea să cred că ceea ce scriu va conta câtuși de puțin în fața Lui. Dar o să aflu și răspunsul.

Ștefan Doru Dăncuș: Continuă acest început: VREAU SĂ SPUN CĂ...

Călin Sămărghițan:... că aș vrea să vă spun ceva.

Ștefan Doru Dăncuș: Autograf pentru revista "Caiete Silvane".

Călin Sămărghițan: Nimic nu este ceea ce pare.

Strâmtoarele de la Benesat - Țicău

- reportaj -

Întotdeauna când mă apropii de Benesat, o neliniște se năpustește asupra mea, îmi produce emoții și mă descumpănește. Nu știu niciodată spre ce să-mi îndrept mai degrabă gândul și sufletul ca să mă aflu de partea adevărului și să fiu cât se poate de drept: spre acea sculptură bătrână și rar observată care arată puterea vreunui localnic de a-și vedea visul în palme și a-l modela în piatră, dându-i forme colțuroase pe care vremea, vântul și ploaia le-au șlefuit și rotunjit? Spre satul întreg ca spațiu al unei dârze statornicii, așezat temeinic pentru a rezista unor mari încruntări ale naturii, exprimând nu atât obiecte, cât mai ales tărie în sufletele oamenilor? Sau spre Someșul, care naște în mine teamă și admirație deopotrivă. Să le cuprind simultan pe toate nu e cu puțință.

Ca o victorie ciudată din alte vremi, când oamenii nu răsăriseră încă din abisurile materiei și locurile acestea vor fi avut o înfățișare pe care nu mi-o pot închipui, elastic și molcom, Someșul își târâie trupul de-a lungul luncii, culcându-se pe coapse de pământ negru și gras, din care linge plictisit că i se servește mereu același fel de mâncare. Răchite subțirele privesc apa și se miră când văd peștii săgetând curentul cu enormele lor guri căscate. La o cotitură, un plop argintiu, înălțat deasupra luncii, își tremură bănuții scilpitori, singur stăpân peste întinderi. De-a dreapta și de-a stânga râului, satele s-au cuibărit printre dealuri, ferindu-se de prea multă apă, de inundații și de vânturi. Neconținută luptă cu apa și, uneori, pericolul izolării au dat acestor oameni tărie, mare pricepere și hărnicie. S-au zbatut mereu să facă din sate adevărate așezări ale frumuseții și bunăstării.

Ca două fire albe de mătăsă, șinele căii ferate taie lunca. Ele ating marginile satelor, se apropie sau se depărtează de râu, lucesc în lumină sau se pierd sub umbrele grădinilor de pruni. La Benesat cotesc mult spre case ca și când ar vrea s-o ia pe ulițe apoi se reazemă de burta maiivă a unui deal, lovesc într-un colț păduricea de brad, se ascund, parcă pentru totdeauna, sub ramuri de salcâmi și derutează pe necunoscători, dându-le impresia că au intrat într-un tunel, în timp ce ele se preling pe îngusta terasă tăiată adânc în șoldurile dealului, de unde privesc drept la cer, tratând cu indiferență șoseaua, ce le întovărășește cu un etaj mai jos, și apa, care le sapă și primejduiește pe amândouă.

Suntem în Strâmtoarele, zise, ale Țicăului, care sunt însă în aceeași măsură și ale Benesatului. La Benesat, dealurile se înalță teribil, se îngrămădesc unele către altele, gâtuie fără milă largă luncă și o desființează, iar Someșul pierde perspectiva întinderilor, se subțiază și se strecoară printre dealurile care stau gata să luncă și să-i taie calea. La Țicău, dealurile se retrag dintr-o dată. Lunca se lărgeste până departe. O priveliște nouă și luminoasă se deschide.

Cândva, în ceturile de dincolo de istorie, când nu erau oameni să măsoare vremea, această imensă căscătură dintre dealuri poate că n-a existat. Un deal amorf și mut ca piatra va fi umplut-o cu trupul său, scoțându-și orgolios pieptul în calea apelor, însă acestea, în curgerea timpului, l-au ros cu încăpățănare, l-au prefăcut în mături fine și l-au mutat cine știe unde. Rocile moi din dreapta albici s-au lăsat rupte mai cu spor, astfel că această margine a căscăturii a căpătat aspectul

unui deal înalt, mult teșit spre răsărit, având panta zdrențuită de torenți sălbatici. Depărtat de ape, azi e acoperit de o pădure zdravănă, care-i ascunde cicatricile cu o vastă învelitoare ca de mătăsă, pe când de cealaltă parte dârzenia apelor a lucrat fără rezultat, deoarece aici pământul a împins către înălțimi un uriaș clonț de cremene, care s-a lăsat răcorit și lins de ape, dar n-a cedat nimic din al său, așa că aici chiar aproape din apă se ridică mândru un perete de piatră aspră, în crăpăturile căruia, vântul a mânat frunze care, putrezind, au dat naștere unui sol firav, hrană pentru câteva smocuri de iarbă și tufe de salcâmi piperniciți, care stau spânzurați, mereu însetați și zgribuliți ca niște copii sărmani abandonați de părinți. Dacă te afli sus, pe buza acestui perete, înălțimea lui crește atât de mult, încât pare că firul râului se scufundă cu repeziciune către străfundurile pământului sau că tu însuși ai fost aruncat c-o praștie înspre înalt și ai rămas atârnat de aripa unui nor invizibil. Linia văii devine tot mai îngustă și apa sclipește în fund ca muchea albă a unui cuțit scăpat acolo.

În vremea noastră, Someșul călătorește pe fundul strâmtoarei, liniștit și destul de mulțumit de ce a realizat într-o viață lungă. Rareori, în vremuri de spaimă, când natura își uită rânduicilele cu care ne-a învățat și lasă slobode puterile sale cele dintru început, cerul se sparge și apele lumii năvălesc turbate din toate părțile. Atunci strâmtoarele devin neîncăpătoare și, la intrare, apele, neavând loc, se lovesc, se învârtesc apucate de cea mai drăcească furie, sug flămânde tot ce au adus plutind calm până acolo: arbori, șuri, case, cotețe pentru ca apoi să le scuipe îngrețosate către înaltul cerului.

În bezna nopții, creasta dealului păduros, străjuită de câteva gruiete, adevărate contraforturi, la Cheud, țuguată și mândră, cu câștig în înălțime și suplete, la Benesat, frântă ca tăiată cu foarfeca și scăzând mereu, la Chelița, se profilează pe întinderea cerului ca spinarea unui animal preistoric ale cărui vertebre, atingând bolta cerească, scârțâie ca morile de vânt.

În dreptul podului umblător, culmea are înălțimea cea mai mare. Prin înfățișarea ei cu totul aparte se bucură de admirație și are puterea de a pune pe suflete o anumită pecete care nu se șterge niciodată. Culmea răsare chiar din apă, se înalță - uriașă pâlnie perfectă stând cu gura în jos. Vara, în oglinzile albastre ale cerului, sau în zile rumenite de toamnă, Prisnelul - că așa se numește - dansează. E un dans neobișnuit. Dansatorul se învârtă ca vasul pe roata creatorului, se înșurubează cu fruntea în văzduh, urcând spre cer, își flutură imensele haine de frunze, care, verzi și nemărginite, unduiesc și generează un cântec teribil, vestitor de răsturnări și primejdii nebănuite.

În unele dimineți de vară, când soarele răsare devreme, locul capătă o astfel de înfățișare, încât pare împins dincolo de marginile realului. Culmile iau forme instabile, fluide, culorile tremură și curg devenind mereu altceva decât sunt. Dintre arini și răchite seculare, Someșul suflă fuioare de aburi subțiri, abia perceptibili, care se leagănă pe valurile aerului răcoros al dimineții, se cațără pe capaci, se răsfiră printre crengi

Și creează o păclă alb-vinetică. Aceasta urcă pe umerii nestatornici ai aerului, cade în goluri fără fund, se suie din nou și iar cade, construiește castele de trăinicia unei clipe, voaluri

pentru mirese, pânză pentru obrajii morților și flori, multe flori albe ca neaua cea mai albă și mai pură. În același timp sus se declanșează un măreț spectacol. Toate splendorile cerului și pământului s-au îngemănat în el, i-au dat atâta energie și frumusețe, încât ne face robi și ne ucide după voie. Murim fericiți așa cum se moare de prea multă dragoste.

Vânjoasa avangardă a pădurii, rezemată cu fruntea de cer, este crâncen fulgerată de milioane de sulite. Vineți de mânie, pentru că au fost luați prin surprindere, copacii rămân înmărmuriți, nu dispun de forța morală necesară spre a lua o decizie. Se agită ca în gura morții. E prea târziu! În zvârcoliri nebune, toată culmea arde. E un incendiu rapid și purificator. Pe măsură ce crește, soarele însuși spală spuză roșie și-o suflă din deal în deal tot mai departe, aprinzând culme după culme și lăsând în urmă lumea scaldată în lumina clară și viguroasă a unei zile senine. Răsuflarea de aburi a Someșului se înfricoșează de atâta lumină și se cerne înapoi stropind toate cu o bură roz-albă.

O cărare dreaptă - generatoarea acestui con natural - taie Prisnelul pe toată înălțimea. Privită de departe, cărarea e un uluc desenat cu rigla. Frumusețea ei geometrică îmbie la urcuș. Îndemnul este însă viclean. De la distanță poteca pare curată și accesibilă fără prea mare efort. Abia la fața locului se constată adevărul: măracini întortocheați, rădăcini ieșite din pământ și bolovani fac urcușul anevoios, dar nu imposibil. Osteneala se plătește cu vârf și îndesat, căci locul își dezvăluie fețe noi, ascunse până acum sub învelișul pădurii. Netedă în aparență, suprafața dealului e alcătuită dintr-o sumedenie de largi trepte longitudinale, tăiate de torenți vijeliosi. Aceste trepte vor fi fost cândva paturi de odihnă și vise pentru apele râului cufundat acum în adâncimea de la picioarele Prisnelului. Pe fiecare din ele, apele vor fi poposit milenii, iar apoi, refăcându-și puterile sleite, au reînceput lupta cu rocile și nu s-au oprit până ce nu au căzut încă o dată de oboseală, dar pe alt culcuș, tânăr și nou-nouț. În câteva locuri treptele s-au păstrat aproape cum erau cândva, largi de tot, terase adevărate. Aici, pe un sol nisipos și gras se deschid poienite cu iarbă mătăsoasă.

În general, locul e liniștit. Un brusc fluierat de tren lovește aerul, plesnește pădurea și răsună prelung ca pocnetul unui bici slobozit din nori... Un stol de grauri se învârtă vijelios pe vânt... niște libiți se alungă și țivlesc straniu... în zgomotul apei, cineva strigă podarul care se află de cealaltă parte... Câteva bascule huruie greu și scot fum albastru, încercând să iasă din balastieră. Ajunse la drum, devin ușoare, lunecă prin aer și fâșie pe asfalt...

Bufetierul, așezat într-un șopron improvizat, vopsit tipător ca să fie observat de clienți, moțăie cu capul pe tejghea. Numără muștele ce ling picăturile de sirop. Vrea să le prindă pentru că-l necăjesc, îl pișcă de mâinile unsoroase, de urechi și-i bâzăie pe sub nas. E indiferent la tot ce se întâmplă. Până duminică mai este... Abia atunci e ziua lui.

Podarul trece singur dincolo. Podul e lăsat în voia curentului. Rar, omul lovește apa cu o rudă lungă. Către mal, lasă moale ruda, sare pe uscat, leagă podul de parul aproape putred; își târăște picioarele la șipotul din marginea pădurii; bea; se întinde pe iarbă. Ce să facă? A avut răgaz. A mâncat bine pită cu brânză și ceapă. Nu are clienți. Se mai hodonește și el puțin. Trudește destul când e nevoie. Toamna, în nopțile lungi cu ploi mărunte și fără sfârșit, e singur cu vuietul apei, cu vântul și întunericul. Atunci pădurea geme ca nebună, urlă

pâraiele. Dealurile parcă se slobod să astupe căscătura de la Strâmtori și să-l înghită împreună cu căsuța lui, în care licăre mereu o zare minusculă de lampă, semn de speranță pentru trecătorii singuratici care-l strigă: "Hei! Heeci! Măi podarece!" El își îndeasă căciula pe cap și iese. S-aruncă cu nădejde pe pod și-și face meseria și datoria. Satul e departe și n-are vecini numai pe un bătrân uitat aici de vreme și de copiii lui care s-au împrăștiat prin lume. Cu acesta nu se prea poate vorbi și înțelege. Trecut prin multe bune și rele, trăind mereu în singurătatea dintre apă și pădure, alergând după zadarnică agoniseală, bătrânul s-a închis în sine și nu-i plac oamenii. Ține porci mulți, pe care vara îi mână în pădure, la locuri bune și sigure, și acolo porcii lui se corcesc cu cei sălbatici iar toamna, când merge să-i abată acasă, se chinuie mult cu ei și, după ce-i aduce cu greu, unii fug înapoi, dar revin și aduc cu ei și sălbatici adevărați sau corcitură cu colții groaznici și cu părul gros ca paie, încât te sperii de ei, dar el le știe năravurile și sucile și-i ține laolaltă. Bătrânul e înalt și uscat, are fața pământie și aspră cum e coaja copacilor, poartă un păr lung și lătos și umblă mereu c-o sănătoasă măciucă lucioasă de corn. Își are sălașul chiar pe malul Someșului între niște plop bătrâni și umbroși. Înaltă și spânzurată, descoperită de-o parte, povârnită de cealaltă, c-o grindă atârând spre pământ, casa repetă augmentativ figura pustiului bătrân. Văzută prin cețurile toamnei, ea dă impresia unei sinistre epave din timpurile vechi.

În duminicile de vară locul se umple ca stupul. Soarele și apa, aerul și răcoarea pădurii atrag oamenii cu forța unei vrăji rare. Încă de dimineată, lumea răsare de peste tot venind cu orice mijloace de transport: mașini mici, adică autoturisme, biciclete, căruțe, ștrafuri, camioane și chiar tractoare cu remorci. Toți sosesc cuprinși de grabă, își caută locuri după plac, râd și fac gălăgie. "Eroii" se dezbracă repede și se aruncă în apa încă rece. Trec pe malul opus, privesc victorioși peste lumea așezată pe jos, se aruncă din nou, fac mari ocoluri înotând, se zbat mereu și stărnesc atenția curioșilor. Încurajați, trec la demonstrații de iscusință. Se învârtesc, fierb și freamătă în apă c-o plăcere elementară până devin vineți și mușchii le trmură de oboseală. Atunci dispar fără zgomot și se întind la soare în locuri ferite de prea mulți ochi. Fetele apar mai târziu. Se apropie cu uimire de plajă și de apă. Își caută locuri și, în mulțimea pestriță și gălăgioasă, încearcă să identifice fețe cunoscute. Apariția lor iscă interes și curiozitate din partea tuturor. Bătrânii observă și judecă aspru supunând totul unei strașnice critici. Una nu e bine îmbrăcată, alta râde fără rost lărgindu-și gura până la urechi, cealaltă, fără să știe mă-sa, vine la Someș tocmai cu croitorul ăla strâmb de picioare. Bobocimea mărunță și neastâmpărată, care viermuiește peste tot, le primește cu veselie, onorându-le cu străluciri de ochi și cu zâmbete largi. "Eroii" se umflă-n pene, uită că nu s-au dezghețat încă și își reîncep aventurile acvatice. Burțile li se lovesc ritmic de suprafața apei și dânsii dispar pentru o clipă și reapar cât-colo plini de mândrie...

Abia seara, când soarele stropește cu sânge arinii și sălciile iar umbrele se răstoarnă în apă făcând-o cenușie și grea, mulțimea se retrage grăbită, cum a venit, fiind cuprinsă de grijile săptămânii viitoare.

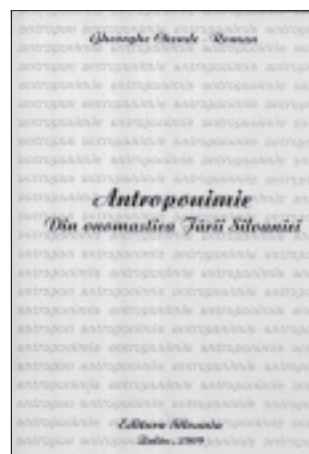
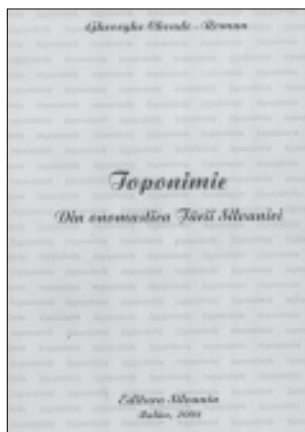
Augustin MOCANU

Notă:

Impresiile din acest reportaj au fost însemnate prin 1965.

Malaxorul cu evenimente sălăjene

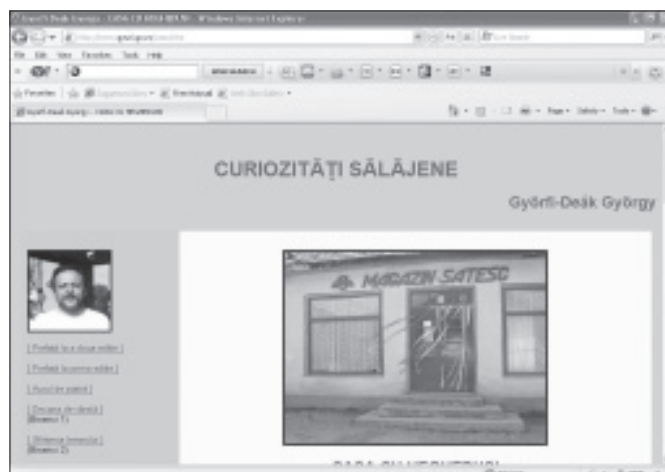
■ La Sala de lectură a Bibliotecii Județene a avut loc în 20 mai a.c., în prezența unui numeros public, lansarea a două cărți scrise de regretatul om de cultură sălăjean **Gheorghe Chende - Roman** (23 aprilie 1947 - 18 ianuarie 2009): "**Toponimie. Din onomastica Țării Silvaniei**" (2008) și "**Antroponimie. Din onomastica Țării Silvaniei**" (2009), ambele apărute la Editura "Silvania" cu sprijinul Consiliului Județean Sălaj. Evenimentul, organizat de CJ Sălaj, Direcția Județeană pentru Cultură și Patrimoniul

Național (DJCPN) Sălaj, Biblioteca Județeană "Ioniță Scipione Bădescu" Sălaj și Editura "Silvania" a DJCPN Sălaj, a început, firește, cu un moment de reculegere în memoria celui care a fost Gheorghe Chende - Roman, profesor, director al Direcției Județene de Cultură, Culte și Patrimoniul Cultural Național Sălaj, cum se numea atunci instituția. Prezentarea autorului a fost făcută de directoarea Bibliotecii Județene, Florica

Pop, în vreme ce pfațatorii celor două cărți, prof. univ. dr. Ilie Oros și dr. Gabriel Vasiliu, au prezentat roadele muncii lui Gheorghe Chende - Roman de cercetare a onomasticii sălăjene, concretizate într-o teză de doctorat, "Valori stilistice în onomastica țării Silvaniei", teză susținută în 2008 la Facultatea de Litere a Universității "Babeș - Bolyai" din Cluj Napoca, teză din care, ulterior, autorul a realizat trei cărți, două dintre ele fiind prezentate la evenimentul menționat. Gabriel Vasiliu, în Cuvântul înainte la "Antroponimie...": "Autorul spune, la un moment dat, că volumele de față speră să fie un îndemn pentru cercetări aprofundate. Un lucru e sigur: azi, Sălajul, și prin ce a publicat profesorul Gheorghe Chende-Roman, este printre spațiile geografice românești cel mai bine «explorate» în acest domeniu".

■ Cu ceva întârziere, scuze, semnalez și în revista noastră apariția, la adresa <http://www.gyuri.go.ro>, a celei de-a doua ediții a cărții electronice "Curiozități sălăjene" scrisă de jibouanul, colegul nostru Györfi-Deák György. Cum notam în prefața lucrării, mă bucur că autorul și-a continuat e-proiectul "Curiozități sălăjene", oferindu-vă, iată, această a doua ediție a unei excelente cărți de **promovare a județului Sălaj**, a istoriei acestor locuri, fie binecuvântate de Dumnezeu, fie bătute de soartă ori de năvălirile popoarelor e (?) - migratoare. În locul unor opuri "istorice" uriașe, de prea multe ori pretins sofisticate, scoțtoase, buruienoase, din care se revarsă mai degrabă plicticoase

note de subsol decât **curiozități luminătoare**, cărți care nu sunt citite - dacă sunt - decât într-un cerc "strâmt și rece", prefer acest tip de lucrări care fructifică inteligent, serios, accesibil informații istorice. Se prea poate ca mulți - și dintre cei atinși de morbul "corectitudinilor" de tot felul - să strâmbă din nas, acuzând "devierea" *adevărului istoric* într-o direcție sau alta, ori că acest *adevăr* ar folosi exclusiv *dușmanilor poporului*, și nu, de pildă, elevilor care, fie vorba între noi, mă îndoiesc că au șansa o oră, hai două, pe semestru, de studiere a *istoriei locale*. Dacă e pe așa, n-au decât istoricii *oficiali* să abordeze strict științific informațiile din această e-carte și să ne ofere, de exemplu, o *monografie actuală a județului Sălaj*, care lipsește cu desăvârșire (în limba română) și despre a cărei necesitate nu cred că are rost să bat tastele. "**Curiozitățile sălăjene**", asumate de autor jurnalistic, antropologic, fără îngrâncenare, chiar cu umor, ne oferă și un posibil model, în Sălaj, de abordare culturală a patrimoniului comun româno-maghiar. Mă bucur și pentru că o parte din articolele cuprinse în această e-carte au fost publicate în revista "Caiete Silvine". Am deschis, cred, astfel, noi căi de *popularizare* a istoriei, a tradițiilor noastre. În fine, sper că e-proiectul "**Curiozități sălăjene**" va apărea și într-un format tipărit (print). Ca să vă putem ura, și atunci, lectură plăcută!

■ Ca supliment al revistei "Hehehupa", nu cu mult timp în urmă a fost editat volumul de versuri "**Búcsú nélkül**" / "**Fără rămas bun**", în memoria celui care a fost poetul **B. Simon György** (25 iulie 1957, Luduș, Mureș - 6 aprilie 2008, Zalău, Sălaj). Volumul, îngrijit de Fejér László și ilustrat cu grafică realizată de un alt regretat om de cultură din Sălaj, Szabó Vilmos, a apărut, la Color Print, cu sprijinul Consiliului Județean Sălaj, Centrului Culturii

Tradiționale Sălaj, al Asociației culturale "Bánffy" din Boghiș și al firmei Terra - Grande. B. Simon György, absolvent al Liceului nr. 1 din Târgu Mureș (1980), a lucrat ca operator chimist la Combinatul "Azomureș" între 1980 și 1988, apoi ca tapițer la Fabrica de mobilă din Șimleu Silvaniei, între 1988 și 1990. În anii următori, B. Simon György a activat ca profesor suplinitor de limba și literatura maghiară la școlile generale din Vârșolt (1990-1991), Boghiș (1991-2003), Nușfalău (2003-2004), Zăuan (2004-2005); apoi la Grupul școlar Agricol "Ioan Ossian" din Șimleu Silvaniei. Corespondent al Radio Tg. Mureș (1991-1993). Debut în poezie în revista clujeană "Utunk". Între 1987-1988 este membru al Cenaclului literar de pe lângă revista "Igaz Szo" din Târgu Mureș. A publicat în mod regulat poezii, articole în reviste din țară și din străinătate, cum ar fi: Helikon, Helikon Évkönyve (Anuarul Helikon, 1990), Szilagsyág, Szilagsyági Vidéki Napló, Hepehupa, Népújság (Tg. Mureș), Versmondó (Budapesta), Szarvas és Vidéke (Ungaria), Limes (Zalău), Caiete Silvane (Zalău). Volum de debut: "Szilagybagos 800 éves monográfia" (Boghiș la 800 de ani - monografie, Zalău, 2005). Prezent în antologiile: "A 750 éves Szilagsyosmlyó" (Șimleu Silvaniei la 750 de ani, Șimleu Silvaniei, 2001), "Poeme-Verseke-Gedichte" (Zalău, Editura Caiete Silvane, 2004), "Zece poezi - Tiz költő - Poeme Verseke" (Zalău, Editura Caiete Silvane, 2006). Iată, la doi ani după moarte, i-a apărut prima carte de poezie, cu versuri publicate, de-a lungul vieții, în diverse reviste, printre care și "Caiete Silvane"

■ La Editura "Caiete Silvane" a Centrului Culturii Tradiționale Sălaj a ieșit de sub tipar cartea **"Rămâi sănătos Agriju. Folclor muzical de pe Valea Agrijului"** semnată de profesorul **Viorel Jecan**. Fragmente din această lucrare puteți citi în paginile 38-41 ale numărului de față al revistei noastre. Lectorul cărții este Daniel Hoblea, cuvântul înainte fiind semnat de prof. dr. Ioan Chezan, în opinia căruia "volumul domnului profesor Viorel Jecan (...) reprezintă nu numai o investigație muzicologică cu valențe etnologice, stilistice și estetice, ci și un segment din preocupările constante ale autorului pentru culegerea, transcrierea și restituirea creației populare sălăjene", iar, "cele 90 de piese muzicale culese și transcrise reprezintă o importanță contribuție adusă la păstrarea patrimoniului culturii noastre populare". "De-a lungul carierei sale didactice, profesorul Viorel Jecan a reușit să restituie elevilor și publicului meloman o parte din bijuteriile muzicale culese și transcrise". "Apariția prezentului volum vine să încununeze truda în domeniu a unui dascăl devotat carierei, de care, cu siguranță, generațiile de elevi cu care a lucrat își vor aminti cu plăcere", a mai notat Ioan Chezan.

■ De Rusalii, în satul Răstolțu Deșert, din comuna Agrij, a avut loc întâlnirea fiilor satului. După slujba de la biserica satului s-a desfășurat lansarea cărții **"Satul Răstolțu Deșert - metafora unei iubiri"**, o monografie scrisă de **Silvia Bodea Sălăjan** și apărută anul acesta la Editura Casa Cărții de știință din Cluj Napoca. Despre monografia "Satul Răstolțu Deșert - metafora unei iubiri", autoarea spune că "a apărut din

dorința de a nu lăsa satul să moară, deoarece, așa după cum spunea Lucian Blaga în «Elogiu satului românesc», satul face parte «din zăriștea cerească», motiv pentru care dispariția lui ar presupune un dezechilibru cosmic". "Cu siguranță că satul nu poate rămâne în limita unui trecut nostalgic, dar valorile nescrise ale omeniei trebuie păstrate deoarece fără ele «lumea devine prada unui mare zbucium».

Lucrarea de față este document și carte de suflet, o chemare către toți fiii acestui sat, către toți fiii satelor românești, să se întoarcă din când în când acasă", mai notează, în Argumentul cărții, Silvia Bodea Sălăjan.

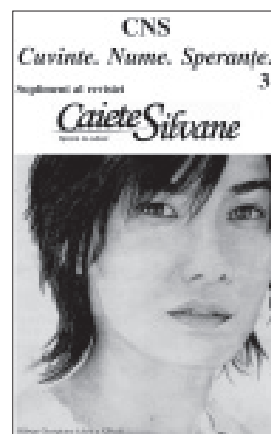
■ Tot la Editura "Caiete Silvane" a apărut o nouă carte

semnată de **Ioan Pop: "Ochii cuvântului"**, poeme. Este a treia carte de poezie semnată de Ioan Pop, precedentele fiind "Lacrima secunde" (Ed. Eikon, Cluj Napoca, 2006) și "Căderea lacrimii rupte" (Ed. Caiete Silvane, 2008). Între timp i-a apărut și volumul de proză scurtă "Între două lumini" (Ed. Silvania, Zalău, 2009). Ioan Pop s-a născut în 4 iulie 1964 la Bobota, județul Sălaj, unde și activează în

prezent, ca profesor de limba și literatura română. Este membru al Cenaclului literar "Sylvania" din Zalău. Colaborator al revistei "Caiete Silvane". A fost cuprins în antologia "Poeți sălăjeni ai Cenaclului «Sylvania»" (Ed. Silvania, 2007) realizată de președintele cenaclului, prof. Iuliu Suciu.

■ În sala festivă a Colegiului Național "Sylvania" din Zalău a avut loc, în 21 mai a.c., în cadrul Zilelor școlii, lansarea cărții **"De la colegiul reformat - la CNS. Din istoria celui mai vechi liceu din Zalău"** scrisă de prof. **László László** și a celei de-a treia ediții a suplimentului revistei **"Caiete Silvane"**, "CNS. Cuvinte. Nume. Speranțe", realizat de noi cu sprijinul instituției școlare menționate. Suplimentul conține articole, eseuri semnate de profesorii Vasile Bulgărean, László László, Faluvégi Ervin Zoltán, Voichița Lung, Viorica Ciobănescu, Clara Goia - Dan, Ioana Tuduce, Monica Morar, Florin Morar, Mirela Chiș, grafică, fotografii, reportaj, poezii și proză realizate de elevii Aron Anca, Chende Oana, Țurcaș Alexandra, Birtocan Maria - Patricia, Cotoi Paula, Cristea Alexandra, Horvat Timea, Mureșan Alexandra Maria, Sabou Lavinia, Jecan Eusebiu, Havasi Andrada, Păușan Manuela, Pop Andrei și Băbțan Georgiana.

Daniel SĂUCA

Caiete Silvane

Caiete Silvane

Revista de cultură

ISSN 1454 - 3028

Adresa redacției: Zalău, Piața Iuliu Maniu, nr. 4,
Sălaj, România; Tel./fax 0260/612870;
e-mail: caietesilvane@yahoo.com; ww.caietesilvane.ro

Revistă de cultură editată de Centrul Culturii Tradiționale
Sălaj, sub egida Consiliului Județean Sălaj, a Consiliului
Local și Primăriei Municipiului Zalău
Serie nouă, Anul VI, Nr. 6 (65), iunie 2010.
Apare până în data de 20 a fiecărei luni. Preț: 3 lei

Colectivul de redacție:

Cristian Conraș - manager Centrul Culturii Tradiționale Sălaj
Daniel Săuca - redactor șef
Daniel Hoblea - secretar de redacție
Ileana Petrean-Păușan, Elena Musca, Marin Pop - redactori
**Viorel Mureșan, Györfi-Deák György, Viorel Tăutan, Marcel
Lucaciu, Imelda Chința** - colaboratori permanenți;
Marius Soare - tehnoredactor

Revista apare în urma unui protocol de colaborare încheiat
între: Consiliul Județean Sălaj; Prefectura Sălaj; Primăria Zalău;
Direcția Județeană pentru Cultură, Culte și Patrimoniul Cultural
Național Sălaj; Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău;
Universitatea de Vest "Vasile Goldiș" Filiala Zalău; Biblioteca
Județeană "Ioniță Scipione Bădescu" Sălaj; Inspectoratul Școlar
Județean Sălaj; Arhivele Naționale Filiala Sălaj; Cenaclul literar
"Silvania"; Centrul Culturii Tradiționale Sălaj.

Responsabilitatea pentru opiniile și calitatea materialelor publicate
revine în întregime autorilor.
Nu primim la redacție decât materiale culese în format electronic, cu
respectarea normelor ortografice în vigoare.

Revista "Caiete Silvane"
este membră a Asociației Publicațiilor
Literare și Editurilor din România (APLER) și a
Asociației Revistelor și Publicațiilor din Europa (ARPE).

Tiparul realizat la Tipografia Color Print Zalău,
Str. 22 Decembrie 1989, nr. 66, Sălaj, tel./fax 0260-661752

Abonamentele la revistă se pot contracta prin oficiile
poștale, factorii poștali, prin Damco și prin redacție
(achitând suma de bani aferentă abonamentului dorit
în contul Centrului Culturii Tradiționale Sălaj:
RO25TREZ5615010XXX002262
deschis la Trezoreria Zalău,
la care se adaugă taxele poștale de expediere).
Prețul unui abonament pe o lună este de 2 lei. Pentru
orice nereguli privind difuzarea vă rugăm să ne
contactați la telefon 0260-612870. Revista poate fi
achiziționată și de la librăria de lângă Muzeul
Literaturii Române din București.

SUMAR

- Ioan Es. Pop**, Poem pentru "Caiete Silvane" p. 1
Daniel Săuca, La Gyula, sub semnul lui Eminescu p.2
Viorel Mureșan, Un dicționar de eminescologi (I) pp. 3-4
Marcel Lucaciu, Gazetarul Eminescu p. 5
Imelda Chința, Germenii totalitarismului în Oul Agorei pp. 6-7
Viorel Tăutan, Câteva repere privind romanul
secolului XX după al doilea război mondial pp. 8-9
Carmen Ardelean, Artă, psihologie și literatură
la Hortensia Papadat - Bengescu și Virginia Woolf pp. 10-11
Szabó Attila, Raluca Avrămuț p. 12
Ștefan Goanță, Meditația (VI) p. 13
Cristian Borz, Întâlniri ecumenice Roma -
Constantinopol în secolul XX pp. 14-17
René Guénon, Mai există posibilități inițiatice
în Occident?, traducere de **Daniel Hoblea** pp. 18-19
Györfi - Deák György, Monografia Puiu Manu p.20
Ileana Petrean - Păușan, Adela - Françoise Bihari
și zâmbetul inteligent pp. 21 - 22
"Primăvara Poeziei"/"Költészet Tavazsa" (II) Poeme,
în traducerea Simonei Györfi, de **Daniel Hoblea, Dina
Horvath, Kelemen Hunor, Kiss Lehel, Lakatos Mihály,
Láng Eszter, Marcel Lucaciu și Müller Dezső** pp. 23-26
Daniel Hoblea, Gabriela Barbur - *Lada cu zestre* p. 27
Poeme de **Gabriela Barbur** pp. 27 - 28
Lucian Perța, Apelul de scară p. 28
Poeme de **Ștefan Ciobanu** p. 29
Dumitru Gheorghe Tamba, Despre templul lui Iupiter
Optimus Maximus Dolichenus... (II) pp. 30-33
Marin Pop, Campania electorală din anul 1990
reflectată în presa sălăjeană (II) pp. 34 - 36
Ileana Petrean - Păușan, Avem cinematograful. Unde-s
cinefilii zălăuani? p. 37
Daniel Mureșan, Back to rock! p. 37
Viorel Jecan, Categori folclorice identificate
în zona Agriului pp. 38-41
Adalbert Gyuris, Irimie Străuț - un remarcabil
profesionist al literaturii pentru cei mici pp. 42-43
Ștefan Doru Dăncuș, Interviu neconvențional.
Răspunde poetul **Călin Sămărghișan** p. 43
Augustin Mocanu, Strămtorile de la Benesat - Țicău pp. 44-45
Daniel Săuca, Malaxorul cu evenimente sălăjene pp. 46-47

Coperțile I - IV sunt ilustrate cu lucrări din expoziția Ralucăi
Avrămuț de la Galeria de Artă "Ioan Sima", Zalău, martie
2010. Cronica expoziției, în p. 12

Serie nouă, Anul VI, Nr. 6 (65), iunie 2010

Nume: Avrămuț

Prenume: Raluca Emilia

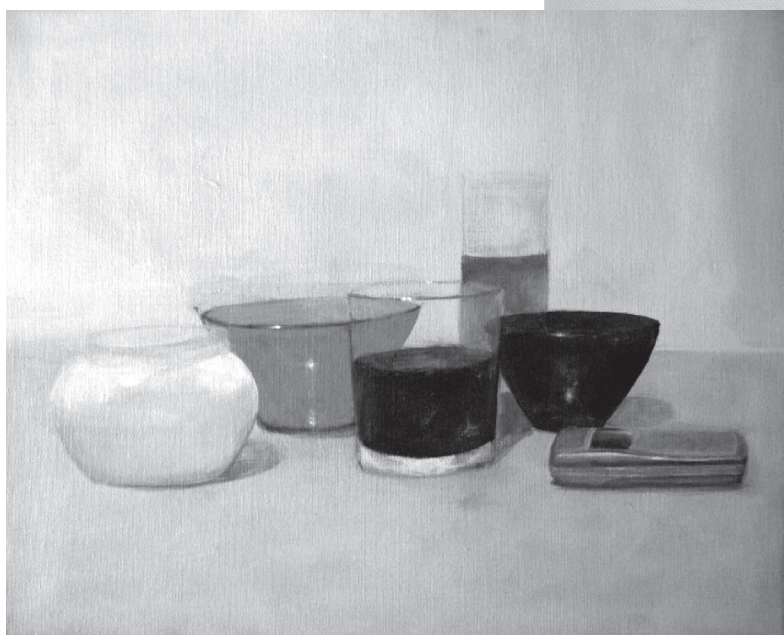
Data și locul nașterii: 19 august 1985, Oradea

Studii: 2010, Universitatea din Oradea - Departamentul pentru Pregătirea și Perfecționarea Personalului Didactic, Specializarea: Master Management Educațional; 2008 - prezent, Universitatea de Artă și Design - Departamentul Pictură, Specializarea: Masterand; 2004 - 2008, Universitatea de Artă și Design Cluj-Napoca - Facultatea de Arte Plastice, Specializarea: Pictură.

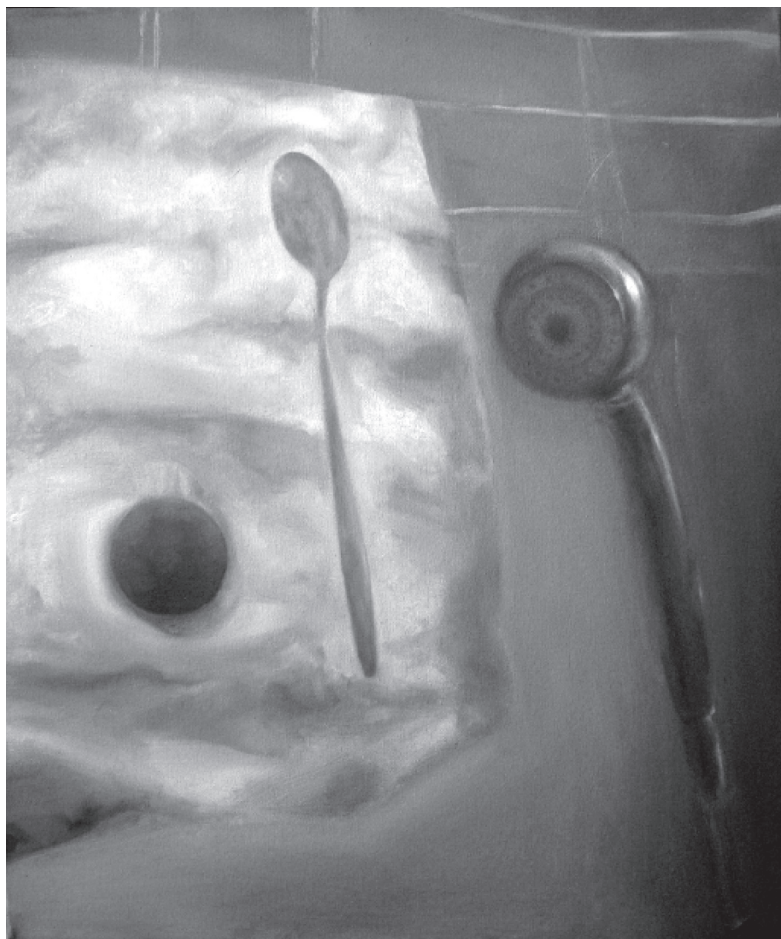
Activitate expozițională: Expoziții personale: 2009 - Scârț Loc Lejer, Timișoara, România; 2009 - "VISUAL KONTAKT", POSTICUM, Oradea, România; 2007 - "The Illth Temporal Vein", De Muze Praatcafe and Gallery, Gent, Belgia; 2006 - "CAFÉ ROUT'ART", Club / Cirq Central, Gent, Belgia. Expoziții de grup: 2008 - "YOUNG ARTISTS", Mie Lefever Gallery, Destelbergen - Gent, Belgia; 2008 - Expoziția absolvenților Universității de Artă și Design, Cluj-Napoca; 2007 - Expoziție de artă urbană, Irish & Music Pub, Cluj-Napoca, România; 2006 - "CAFÉ ROUT'ART", De Muze Praatcafe and Gallery, Gent, Belgia

"Faza titlu" (2006), 21x30 cm, acril pe panza

"Faza titlu" (2007), 33x42 cm, acril pe panza

"Fara titlu" (2007), 50x60cm, ulei pe panza

"Fara titlu" (2007), 80x142cm, ulei pe panza

"Fara titlu" (2006), 36,5x53,5 cm, acril pe panza